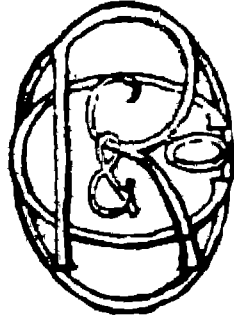

రా మా య ణ ము

గ్రంథకర్త: కుమ్మర మొల్ల.

రా మా అండ్ కో.,

విద్యావిషయిక ప్రచారకులు,

ప లూ రు .

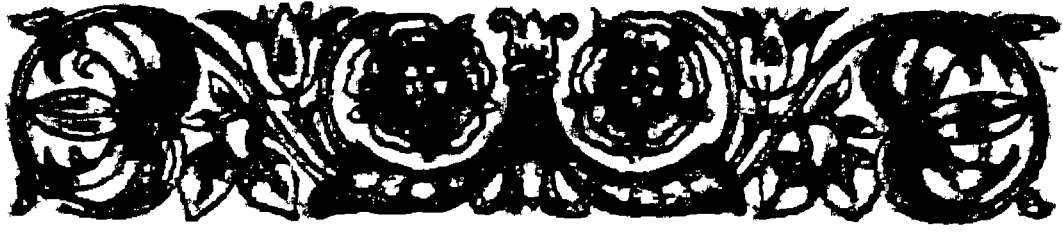

Reprinted 1937
1—500 Copies.

Acc No.	1643
Class No.	H-77
Book No.	165

పీఠిక.

ఈ రామాయణము రచించినది మొల్ల. ఈ యమ కుమ్మరకొలపు రతనము. ఆతుకూరి కేసనశెట్టి కొమరితెనని గద్యయందు వ్రాసికొనియున్నదేకాని భర్తపేరు బేర్కొన లేదు. దీనింబట్టి యీ కవయిత్రి బాలవితంతువై పిన్ననాట నుండి తండ్రియింటనే యుండి గ్రంథరచనా లాలసయై జీవ యాత్ర గడపినట్లు తలంపవలసి వచ్చుచున్నది. నెల్లూరు మండలస్థ గోపవరగ్రామ మీనారీశిరోమణి నివాసమని యీ పొత్తమందలి కవిస్తుతివల్లనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. ఇందు రామాయణకథను మిక్కిలి సంకుచితపరచి వ్రాసియున్నను ముఖ్యమగు పట్టలమాత్రము వదలలేదు. కవిత్వము లలిత పదభూయిష్టమై, ధారాళమై మృదుమధురశైలిని నొప్పు చున్నయది. వ్యాకరణలోపము లందందు గన్పడుచున్నను సీ కవయిత్రి రచనాపాటవము సాధారణ కవిరచనా సామర్థ్యమున కేమాత్రమును దీసిపోవుటలేదు. ఈ యువతీలలామ క్రీ.శ. ౧౬వ శతాబ్దమందున్నటులఁ గనుపట్టుచున్నయది. స్త్రీ విద్య యత్యావశ్యకమని పెనగులాడు నీవింశతి శతాబ్దమున స్త్రీలిట్టి చక్కని కయిత రచించు నేర్పలవడుటకుం దగు విద్యాప్రణాళికను విద్యాశాఖవారు పాఠశాలలందు జదువు బాలికలకు నిర్ణయింతురుగాక యని నమ్ముచున్నారము.

శ్రీ రఘు .

మొల్లరామాయణము.

బాలకాండము .

శ్రీమహిమాభిరాముఁడు వసిష్ఠమహామునిపూజితుండు సు
త్రామవధూకళాభరణరక్షకుఁ డాశ్రితపోషకుండు దూ
ర్వామలసన్నిభాంగుఁడు మహాగుణశాలి దయాపరుండుశ్రీ
రాముఁడుపోచు భక్తతతి రంజిలునట్లుగ నెల్లకాలమున్.

ఉ. శ్రీనగమందిరుం డమరసేవితుఁ డర్థశశాంకమాళి స
న్మోనిమనఃపయోజదిననాయకుఁ డబ్జభవామరేశ్వర
ద్యానలసత్ప్రసన్నుఁ డతిధన్యుఁడు శేషవిభూషణుండు వి
ద్యానిధిమల్లికార్జునుఁడు తానిడుమాకుశుభంబులొప్పుగన్.

ఉ. తెల్లనిపుండరీకముల తేజము మెచ్చని కన్నుదోయితో
నల్లనశక్రస్థిలరుచి నవ్వెడు చెక్కుని దేహకాంతితో
నల్లనిఁ బిల్లఁగోవి కరమందలిసంజ్ఞల నింపు నియమా
గొల్లతల విరాళి తగఁగొల్పెడు కృష్ణుఁడుప్రచుగావుతన్.

ఉ. మించి సమస్తలోకములు మిన్నక తాదననేర్పు మీఱ ని
ర్మించి ప్రగల్భతఁ మెఱసి మేలును గీడును బ్రాణికోట్లునే
వించఘటించి శాస్త్రములు వేదములుం గొనియాడుచుండునా
కాంచనగర్భుడిచ్చు నధికంబుగ నాయువు నీప్సితార్థముల్.

సీ. చంద్రఖండకలాపుఁ జారువామనరూపుఁ
గలితచంచలకర్ణుఁ గమలవర్ణు
మోదకోజ్వలబాహు మూషకోత్తమవాహు
భద్రేభవదను సద్భక్తసదను
సన్మనిస్తుతిపాతుఁ శైలరాడ్డోహితుఁ
ననుదినామోదు విద్యాప్రసాదుఁ
బరశువరాభ్యాసుఁ బాశాంకుశోల్లాసు
నురుతరఖ్యాతుఁ నాగోపవీతు

గీ. లోకవందితగుణవంతు నేకదంతు
నతుల హేరంబు సత్కరుణావలంబు
విమలరవికోటితేజు శ్రీవిఘ్నరాజుఁ
బ్రధితవాక్పాఠికై యెప్పుఁ బ్రస్తుతింతు.

5

చ॥ కరిముఖుఁడుంగుమాగుడు వికారపుజేతల ముద్దుసూపుచున్
గురువులువాఱుచున్నరగగుట్టలుదాటుచుఁ జన్నదోయితో
శిరములు రాయుచుం గబరిఁ జేర్చినచంద్రునిఁ బట్టితీయఁగాఁ
గరములఁజూపనవ్వెడుజగమ్ములతల్లిశుభంబులీయుతన్! 6

ఉ॥ సామజయుగ్మ మింపలరఁ జల్లనినీరు పసిండికుండలన్
వేములు వంచివంచి కడువేడుకతో నభిషిక్తఁ జేయగాఁ

దామరపువ్వుగద్దెయ ముదంబున నుండెడిలోకమాత మా
కామునితల్లి సంపదనఖండముగా నిడు మాకు నెప్పుడు !

ఉ॥ మేలిమిమంచుకొండ నుపమింపఁగఁజాలిన యంచనెక్కివా
హ్యళి నటించినచ్చుచతురాస్య నెదుర్కొని నవ్వుదేరఁగా
వాలికసోగకన్నుల నివాళి యొనర్చి ముదంబుఁ గూర్చు వి
ద్యాలయవాణి శబ్దములనర్థములన్ సతతంబు మాకిడున్ ! 8

సీ. సురసన్నతజ్ఞాను సువివేకి వాల్మీకి
నఖిలవేదాగమాభ్యాసు వ్యాసు
ఘోరాంధకారప్రభారవి భారవి
సత్కాంతిహిమకరశ్లాఘు మాఘు
వివిధకళాన్వితవిఖ్యాతి భవభూతిఁ
బ్రకటకార్యధురీణు భట్టబాణు
మానిసీలోకసమ్మదభద్రు శివభద్రుఁ
గవితారసోల్లాసుఁ గాళిదాసు

శీ. స్తుతగుణోద్దాము నాచనసోము భీము
నవ్యమంజులవాగ్ధుర్య నన్న పాఠ్య
రసికుడైనట్టి శ్రీనాథు రంగనాథుఁ
దిక్కకవిరాజును నుతించి ధీనిమించి.

9

శ. తొల్లిటి యిప్పటి సత్కవి
వల్లభులను రసికవినుతవాగ్విభవకళా
మల్లులఁ గవితారచనల
బల్లిదు లైనట్టిఘనుల భక్తిగఁ దలఁతున్.

10

క. గురులింగజంగమార్చన

పరుడును శివభక్తిరతుడు బాంధవహితుడు

గురు డాతుకూరి కేనయ

వరపుత్రిని మొల్లయనగ పఱలినదాన.

11

సీ. దేశీయపదములు దెనుగులు సాంస్కృతుల్

సంధులు ప్రాజుల శబ్దవితతి

శయ్యలు రీతులుఁ జాటుప్రబంధంబు

లాతూ సమాసంబు లర్థములను

భావార్థములుఁ గావ్యపరిపాకములు రస

భావచమత్కృతుల్ పలుకుసరవి

బహువర్ణములును విభక్తులు ధాతు ల

లంకృతి చ్ఛందోవిలక్షణములుఁ

గీ. గావ్యసంపద క్రియలు విఘంటువులును

గ్రమము లేవియు నెఱుంగ విఖ్యాతగోప

వరపు శ్రీకంఠమల్లేశు వరముచేత

నెఱిగె గవిత్యంబుఁ జెప్పఁగా నేర్చికొంటి.

12

క. చెప్పుమసి రామచంద్రుడు

సెప్పించిన పలుకుమీఁదఁ జెప్పెద నే నె

ల్లప్పుడు నిహపరసాధన

మిప్పుణ్యచరిత్ర తప్పు లెంచకుడు కవుల్.

13

వ॥ అని మఱియు,

14

చ. వలిపపు సన్న పయ్యెదను వాసిగ గందపు బూతతోడుతన్
గొలదిగఁ గానవచ్చువలిగుబ్బచనుంగవ తీవి నొప్పఁగాఁ
దెలుఁగని చెప్పుచోటఁ గడు తేటలమాటలఁ గొత్తరీతులం
బాలుపు వహింపకున్న మరి పొందగునే పటహదిశబ్దముల్.

క. మును సంస్కృతముం దేటగఁ

దెనిగించెడుచోట నేమి దెలియక యుండన్

దనవిద్య మెరయఁ గ్రమ్మర

ఘనమగు సంస్కృతముఁ జెప్పఁగా రుచియగునే! 16

గీ. తేనెసోక నోరు తియన యగురీతి

తోడ నర్థ మెల్లఁ దోచకుండ

గూఢశబ్దములను గూర్చిన కావ్యమ్ము

మూఁగచెవిటివారి ముచ్చటగును. 17

క. కందువమాటలు సామెత

లందముగాఁ గూర్చి చెప్ప నది తెలుఁగునకుం

బొందె రుచియై వీనుల

విందె మిరి కానుపించు విబుధులమదికిన్. 18

వ. అని మఱియును,

19

క. ఆది రఘురాముచరితము

నాదరముగ విన్నఁ గొత్తయై లక్షణసం

పాదమై పుణ్యస్థితి

వేదమై తోచకున్న వెట్టి నే చెప్పన్. 20

20

ఉ. రాజితకీర్తయైన రఘురాముచరిత్రము మున్ గవీశ్వరుల్
తేజ మెలర్పఁ జెప్పిరని తెల్సియుఁ గ్రమ్మఁజెప్ప నేలనన్
భూజనకల్పకం బగుచు భుక్తికి ముక్తికి మూల మైనయా
రాజును దైవమైన రఘురామునుతించినఁ దప్పు గల్గునే! 21

క. వారాంగన శ్రీరాముని

పేరిడి రాచిలుకఁబిలిచి పెంపు వహించెన్

నేరుపు గలచందంబున

నారాముని వినుతిసేయ హర్ష ము రాదే! 22

క. నేరిచి పొగడినవారిని

నేరక కొనియాడువారి నిజకృపమనుషం

గారణ మగుటకు భక్తియె

కారణ మగుఁగాని, చదువు కారణమగునే! 23

ఉ. సల్లలిత ప్రతాపగుణ సాగరుడై విలసిల్లి ధాత్రిపై

బల్లిదుఁడైన రామనరపాలకునిన్ స్తుతిసేయ జిహ్వాకున్

జిల్లరరాజలోకమును జేకొనిమెచ్చఁగ నిచ్చపుట్టునే!

నల్లము బెల్లముం దినుచు నప్పటికప్పటి కానసేయునే! 24

వ. అని వితర్కించి ముదంబున నిష్టదేవతాస్మార్థనంబును బురా

తనకవీంద్రుస్తుతియునుం జేసి నాచేయంబూనిన మొల్ల

రామాయణమునకుఁ గథావిధానం బెట్లు లనిన,

సీ. సరయానదీతీరసతతసన్మంగళ

ప్రాభవోన్నతమహావై భవమ్ము

కనకగోపురహర్మ్యఘనక వాఙ్మోజ్వల
 త్పాకారగోపురశ్రీకరమ్ము
 గజవాజరథభటగణికాతపత్రచా
 మరకేతుశోరణమండితమ్ము
 ధరణీవధూటికాభరణవిభ్రమరేఖ
 దరిసించుమాణిక్యదర్పణమ్ము

గీ. భానుకులదీపరాజన్యపట్టభద్ర
 భాసినవరత్నఖచితసంహాసనమ్ము
 నాఁగ నుతికెక్కు మహిమ ననారతమ్ము
 ధర్మనిలయమ్ము మహి నయోధ్యాపురమ్ము.

26

సీ. మదనాగయాధసమగ్రదేశముగాని
 కుటిలవర్తనశ్లేషకులము గాదు
 ఆహవోర్వీజయహరినివాసముగాని
 కీశసముత్కరాంకితము గాదు
 సుందరస్యందనమందిరం బగుఁగాని
 సంతతమంజులాశ్రయము గాదు
 మోహనగణికాసమూహగేయము గాని
 యూధికానికరసంయుతము గాదు

గీ. సరస సత్పుణ్యజననివాసమ్ముగాని
 కఠిననిర్దయదైత్యసంఘమ్ము గాదు
 కాదు కాదని కొనియాడఁ గల్గినట్టి
 పురవరాగమ్ము సాకేతపురవరమ్ము.

27

సీ. భూరివిద్యాప్రాధి శారదాపీఠమై
 గణపతింప సత్యతోకమ్ము వోలె
 మహనీయగుణసర్వమంగళావాసమై
 పొగ డొంచుకై లాసనగమువోలె
 లలితసంపచ్చాలిలక్తినివాసమై
 యురవై న వైకుంఠ పురమువోలె
 విరచితప్రఖ్యాతహరిచందనాఢ్యమై
 యారూఢి నమరాలయమ్మువోలె

గీ. రాజరాజనివాస మై తేజరిల్లి
 నరవరోత్తరదిగ్భాగనగరివోలె
 సకలజనములు గొనియాడ జగములందు
 బొలుపు మీరెమ సాకేతపురవరమ్ము.

28

క. ఇమ్ముల నప్పరవప్రము
 కొమ్ములపై నుండి పురముకొమ్ములు వేడ్క
 దమ్ముల చుట్టము పదజల
 జమ్ములు పూరింతు తోడి నజ్జనము బీరి.

29

క. పరువున మురువై యుండును
 నురపురమున గల్పితములు మావర కింపై
 పరువున మురువై యుండును
 దురగంబు లయోధ్య గల ప్రతోలికలందు.

30

క. దానగుణమున నురపురి
 నేనాడును నమరతన్న మెన్ని క కెక్కు

దానగుణంబున మిక్కిలి

యేనుంగు లాపురములోన నెన్నిక కెక్కున్. 31

క॥ కవిగురుబుధమిత్రాదులు

వివిధార్చనల నమరపురి వెలయుదు రెలమిన్

గవిగురుబుధమిత్రాదులు

వివిధార్చనల నమరఁ బురి వెలయుదు రెపుడున్. 32

క॥ భోగాను గాగసంపద

భోగులు వర్తింతు రందు భూనుతలీలన్

భోగాను రాగసంపద

భోగులు వర్తింతు రిందు భూనుతలీలన్. 33

సీ॥ ప్రకటానురాగసంపన్న తాదురుగాని

రమణీయరుక్మ కారకులుగారు

శుభపవిత్రోజ్జ్వలసూత్రధారులుగాని

టక్కరహాస్యనాటకులు గారు

ఉభయసంధ్యాదివిధ్యుక్తకర్ములుగాని

చర్చింపఁగా నిశాచరులు గారు

తిలకించిచూడ సద్విజుతాదురే కాని

తలపంగఁ బక్షిజాతములు గారు

గీ. బాడబులు గాని యగ్నిరూపములు గారు

పండితులుగాని విజ్ఞలపగిదిఁ గారు

ధీవరులుగాని జాతినొరదితులు గారు

పరమాపావను లాపురధరణినురులు.

ఉ. రాజులు కాంతియందు రతిరాజులు మాపమునందు వాహినీ.
రాజులు దానమందు మృగరాజులు విక్రమ కేళియందు గో.
రాజులు భోగమందు దినరాజులు సంతత తేజమందు రా
రాజులుమానమందునగరమ్మున రాజకుమారులందఱు. 35.

సీ. తగ దానవిఖ్యాతి ధరఁ గుబేరులుగాని
సతతాంగకుష్ఠపీడితులు గారు
నిర్మలసత్వోద్భవ భర్మసూనులుగాని
చర్చింప నన్యతభాషకులు గారు
ప్రకటవిభూతిసౌభాగ్యుదులుగాని
వసుధపై రోషమానసులు గారు
కమనీయగాంభీర్య ఘనసముద్రులుగాని
యతులితభంగసంగతులు గారు

గీ. వర్తకులుగాని పక్షు లేవరుసఁ గారు
భోగులేకాని పాములెప్పుడును గారు
సరసులే కాని కొలఁకులజాడ గారు
వన్నెకెక్కిన యప్పురివై శ్యులెల్ల. 36.

క. పంటల భాగ్యోదయులై
పంటలపైఁ బంటలమర బ్రతుకుదు రెపుడు
బంటలుఁ బాడియుఁ గలమా
పంటలు మొదలై నకాపుఁబ్రజ లానగరి. 37.

సీ. కలికిచూపులచేతఁ గరఁగింప నేర్తురు
బ్రహ్మచారులనైన భ్రాంతిగొలిపి

మృదువచోరచనల నదలింపనేర్తురు
 ఘనమునీందుల నైనఁగచ్చడములు
 వలపులుపైఁజల్లివలపింపనేర్తురు
 సన్నాస్యసులను నైనఁ జలముపట్టి
 సురతబంధమ్ములఁ జొక్కింపనేర్తురు
 వ్రతములు గైకొన్న యతులనైన

గీ. అచల మెక్కింప నేరుతు రాషధముల
 మరులు గొలుపంగ నేర్తురు మంత్రములను
 ధనము లంకింప నేర్తురు తక్కునేసి
 వాసికెక్కిన యప్పురివారసతులు.

38

సీ. శారద గాయత్రి శాండిల్య గాలవ
 కపిలకౌశి కులఖ్యాతి గలిగి
 మదన విష్వక్సేన మాధవ నారద
 శుక వైజయంతి కాజానులు గలిగి
 చంద్రార్కగుహాగిరిసంభవజయవృష
 కుంభబాణాదులఁ గొమరుమిగిలి
 సుమన యైరావత సురభి శక్రామృత
 పారిజాతముల సొంపారఁ గలిగి

గీ. బ్రహ్మనిలయమ్ము వై కుంతపట్టణమ్ము
 నాగకంకణులైలమ్ము నాకపురము
 లలితగతిఁచోలి యేవేళఁ చలనుదూఁగి
 ఘనతనొప్పారు నప్పురివనములెల్ల.

39

422, No. 1643

చ. కనకవిలాసకుంభములు గబ్బికుచంబులలీలఁ జిత్రోక్తే
తనములు పైటకొంగులవిధంబున గ్రాలఁగవాక్షములహిన్
గనుఁగవయట్లపొల్పెసఁగఁగా భువి భోగులు మెచ్చ భోగినీ
జనములరీతిఁ జెల్వమరు సాధనికాయము పాయకప్పురిన్.

తే. మకర కచ్చప శంఖ పద్మములు గలిగి
ధనదునగరమ్ముపైఁ గాలు ద్రావ్యుచుండు
సరసమాధుర్య గాంభీర్య సరణిఁ జేర్చి
గుఱుతుమీదిన యప్పురికొలఁగు లెల్ల. 41

తే. అమృతధారాప్రవాహమ్మునందు నెఱుడు
నొక్కధేనువు దివినున్న మచితమగునె!
అమృతధారాప్రవాహమ్మునందు నెఱుడు
బెక్కుధేనువు లప్పురిఁ బేరునొందు. 42

క. ఈకరణ సకలవిభవ
శ్రీకరములు తాఁ బ్రసిద్ధిఁ జెలఁగుచు మహిమన్
నాకపురితోడ నొఱయించు
సాకేతపురమ్ము వెలయు జగముమతిగపన్. 43

వ. అట్టి మహావట్టణంబున కధీశ్వరుం డెట్టివాడనఁగ, 44

నీ. తనకీర్తి కర్పూరతతేచేత వాసించె
బటుతరబ్రహ్మాండభౌండ మెల్లఁ
దనశౌర్యదీప్తిచే నిసబితజ మనయంబుఁ
బగలెల్లమాగునువడఁగఁ జేసెన్

దనదానవిఖ్యాతి సనుదినంబును సర్థి
దాదిద్ర్యములు వెళ్ళ బాజు దరిమె
దననీతిమహినుచే జనలోకమంతయు
దగిలి సంతతమును బొగడ దనరె

గీ. భళిర! కొనిచూడ బాత్రిమె పరగినట్టి
వైరాగ్యపజాలమేఘసమీరణుండు
దినకరాన్వయపాథోధి వనజవైరి
నిశితకౌక్షేయక కరుండు దశరథుండు.

45

సీ. పాలింప డవినీతిపరుల మన్నన జేసి
పాలించు సజ్జనప్రతతి నెపుడు
మనుపడెన్నడు బోరులను గారవముజేసి
మమచు నాశ్రితకోటి ఘనము గాంగ
వెలు పెలుంగడు వైరివీరుల బొడగన్న
వెలుచు బొంకేయెడ దొరలునొయని
తలకఁ దగ్ధి వ్రాతములు మీఱి పైకొన్న
దలఁకు ధర్మంబెందు దప్పునొయని

గీ. సరవి బోషింపఁ డరిగణవట్టు మెపుడు
వెలయు బోషించు నిత్యమ్ము విప్రవరుల
భాస్కరాన్వయతేజోవిభాసితుండు
మానధుర్యుండు దశరథక్షావరుండు.

46

సీ. కనగోరఁ దొకనాడఁ గన్నులఁ బరసధూ
లావణ్యసౌభాగ్యలక్షణములు

వినగోరఁ డొకనాఁడు వీనులకింపుగాఁ
 గొలుచువారలమీఁది కొండెములను
 చిత్తంబు వెడలించి జిహ్వగ్రమునఁ గోరి
 పలుకఁడు కఠిన్యభాషణములు
 తలఁపఁ డించుకయైన ధనకాంక్ష నేనాఁడు
 బంధుమిత్రాశ్రిత ప్రతతిఁజెరుప

గీ. సతతగాంభీర్యధైర్యభూషణవరుండు
 వార్తకెక్కినరాజ్యన్యవర్తనుండు
 సకలభూపాలజనసభాసన్నతుండు
 ధర్మతాత్పర్యనిరతుండు దశరథుండు.

47

సీ. విరహాతిశయమున వృద్ధిబొందఁగలేక
 విషధరుండును గోర విషముఁబూనె
 తాపంబు కొల్పెన్వొంచి తరియింప నోపక
 పలుమాఱుఁ గడగండ్రఁ బడియె గరులు
 కందర్పశరవృష్టి నందనోపక ఘృష్టి
 వనవాసమునఁ గురిస్సి వనరుసూపె
 దీపించి వల పాప నోపకఁ కూర్మంబు
 కుక్షిలోపల దలఁ గుక్కికొనియె

గీ. కుంభినీకాంత తమమీఁది కూర్మివిడిచి
 ప్రకటరాజన్యమస్తకాభరణమకుట
 చారుమాణిక్యదీప్తిచరణుఁ డై న
 దశరథాధీశుభుజవీరి దగిలినంత.

క. ఆరాజురాజ్యమందలి

వారెల్లను నిరతధర్మవర్తను లగుచున్

భూద్రిశ్రీవిభవంబుల

దాదిద్ర్యం బెఱుంగ రెట్టితటి నేనాఁడున్.

49

వ. ఇట్టిమ హాధైర్యసంపన్నుండును మహైశ్వర్యధుర్యుండునునగు
దశరథమహారాజు సకలసామంతరాజులొక పూజ్యమానుం
డగుచుఁబ్రాజ్యంబగురాజ్యంబు నేలుచు నొక్కనాఁడు. 50

సీ. సంతానలబ్ధికై చింతించి చింతించి

శిష్టవర్తనుడౌ వసిష్ఠుఁ జూచి

తనకోర్కి వినుపింప విని మునిసింహుండు

వలికె ఋశ్యశృంగు నెలమిఁదేర

ఘనుఁడాతడొగిఁ బుత్రకామేష్టి యనుపేర

యాగమ్ముఁ గావింప నందువలన

వినుతి కెక్కఁగఁజాలు తనయులు గలుగుట

సిద్ధమ్ము నామాట బుద్ధిలోన

గీ. నిలుపుమనిచెప్ప నారాజు నెమ్మిఠోడ

నకుటిలాత్మకు నావిభాండకునితనయు

నెలమిరావించి పుత్రకామేష్టియనెడి

జన్న మొనరించుచున్నట్టి సమయమునను.

51

ఉ. రావణుచేతిబాధల నిరంతరమున్ బడి వేగిమూఁకలై

దేవతలెల్ల గీష్పతికిఁ దెల్లముగా నెఱిగింప వారి రా

జీవతనూజుఁడున్నెడకు శ్రీఘమె తోడ్కొనిపోయిచెప్ప నా
దేవుఁడు విష్ణునన్నిధికి దిగ్గనఁ జేకొనిపోయి యచ్చటన్. 52

వ. అప్పురాణపురుషోత్తముం గాంచి నమస్కరించి
యింద్రాది దేవతలం జూపి బ్రహ్మయిట్లని విన్నవించె. 53

ఉ. రావణుఁడుగ్రుడ్డై తనపరాక్రమశక్తిని వీరిసంపదల్
రాచిరిగొల్లలాడి త్రిదివంబును బాడుగఁజేయ నేఁడు దే
వావళి దీనభావమున వక్కడనుండఁగ నోడి భీతిచే
దేవరఁ గానవచ్చె నిడ దేవరచిత్తము వీరిభాగ్యమున్. 54

వ. అని విన్నవించిన విని వనరుహలోచనుండు దయా
యత్త చిత్తుండై యవిమిషవాయకునిగూర్చి యిట్లానతిచ్చె. 55

గీ. వనజగర్భునిగూర్చి రావణుఁడు మున్ను
తపముపేసిన వరమిచ్చుతటిని దనకు
నేరిచే జావులేకుండఁ గోరునాఁడు
నరులవాసరులను జెప్పఁజూచినాఁడు. 56

వ॥ అక్కారణంబునజేసి, 57

గీ. వనరుగలిగెను మనకు రావణునిఁ జంప
వినుఁడు మీరెల్ల నామాట వేడ్కమీఱ
దశరథుండమరాజు సంతానకాంక్ష
నొనర జన్నంబు గావింపుచున్నవాఁడు. 58

క॥ ధర్మదీపతి యగుదశరథ
నరనాయకునింటఁ బుట్టి వరరూపమునన్

జెరిగెద నే నిక మీరును

సురకంటకుమీఁద లావు సూపుటకొఱకై.

59

క. కొందఱు కపివంశంబునఁ

గొందఱు భల్లుకకులమున గురుబలయుత్తులై

యందఱు నన్ని తెఱంగుల

బృందారకులార! పుట్టి పెరుగుఁడు భువిపై.

60

వ. అని కృపాధురీణుండైన నారాయణుఁడా సతిచ్చిన వినివనజాస
నాదిదేవతానికరం బవ్వనజోదరుని పాదారవిందమ్ములకు
వందనములాచరించినిజనివాసమ్ములకుం జనిరయ్యవసరమ్మున.

మ. ఇల సాకేతనృపాలశేఖరుఁడు దా హేలావిలాసంబుతో
పలకాంక్షన్ సవనంబుసేసినయెడన్ బంగారుపాత్రమ్ములో
పల దుగ్ధాన్నము చాల నించుకొని తాఁ బ్రత్యక్షమైనిల్చిని
ర్మల తేజంబునఁ బావకుండనియొర్రబేమన్ మంజువాక్యంబులన్.

క. భూపాల! నీదుభార్యల

కీపాయస మారగింప నిమ్మా తనయుల్

శ్రీపతిపుత్రసమానులు

రూపసు లుదయింతు రమితరూపస్ఫూర్తిన్.

63

వ. అని చెప్పి యప్పాయసపాత్రంబు చేతికిచ్చిన.

64

గీ. పాయసమ్ము రెండుభాగముల్ గావించి

యగ్రీసతుల కీయ పండులోప

సగము సగము దీసి ముగుద సుమిత్రకు

నొపగి రంత వామె మెసవై వీరి.

65

వ. అంతం గొన్నిదినంబులకుఁ గౌసల్యకై కేయీ
మమిత్రులు గర్భవతులై యొప్పాఱుచుండ. 66

నీ. ధవళాక్షు లనుమాట తథ్యంబు గావింపఁ
దెలు పెక్కి కన్నులు తేటలయ్యె
నీలకుంతల లని నెగడినయామాట
నిలుపంగ నెఱులపై నలుపు సూపె
గురుకుచ లనుమాట సరపి భాషింపంగఁ
దోరమై కుచముల నీరుప్పటె
మంజుభాషిణు లనుమాట దప్పక యుండ
మెలఁతలపలుకులు మృదువులయ్యె

గీ. గామిను లటంట నిక్కమై కాంతలందు
మీఱి మేలైనరుచులపైఁ గోరికయ్యె
సవతిపోరనఁ దమలోన సారె సారె
కోకిలింశలు జెట్టుచిట్టుములుఁ బుట్టె.

67

వ. మఱియును,

68

పీ. తనుమధ్య లనుమాటఁ దప్పింపఁ గాఁబోలు
బొటలేక నడుములు పొదలఁ జొచ్చె
గుచములు బంగారుకుండలో యనుమాట
కల్లగా నగ్గిముల్ నల్లనయ్యెఁ
జంద్రాన్యలనుమాట సరవి మాన్సంగఁ బోలు
గళలవిహసమ్ము పలుచ నయ్యె

సుందరు లనుమాట సందియమ్ముగఁ బోలు
గర్భభారమ్ములఁ గాంతి దప్పె

గీ. ననుచుఁ గనుఁగొన్న వారెల్ల నాడుచుండఁ
గట్టుచీరెల వ్రేకంబు పుట్టుచుండ
నాసతులఁ జూచి యందఱు నలరుచుండఁ
గాంతలకు నప్పు గర్భముల్ గానుపించె.

69

వ. ఇట్లు దుర్భరంబులైన గర్భంబులు దాల్చిన కౌస
ల్యాది కాంతాత్రయమ్మును జైత్రమాసమ్మున శుక్లపక్షమ్మున
ఐవమీ భానుహాసరమ్మునఁ బునర్వసు నక్షత్రంబున కర్కటక
లగ్నంబున శ్రీరామ భరత లక్ష్మణ శత్రుఘ్నలం గాంచినం
దదనంతరంబున దశరథుండు యధోచిత కర్తవ్యంబులు జరిపి
యప్పదిదినంబులు నరిష్టంబు లేక ప్రతిదిన ప్రవర్ధమాను లగు
చున్న కుమారచతుష్టయంబునకుఁ గాలోచితంబులగు చౌలో
పనయనాది కృత్యంబులు గావించి వెండియు విద్యాప్రవీణులగు
నట్టు లొనర్చి గజాశ్వరథారోహణంబులు నేర్పి ధనుర్వేదపార
గులం గావించి పెంచుచున్న సమయమ్మున,

70

సీ. ఒకనాఁడు శుభగోష్ఠి నుర్వీశ్వరుఁడు మంత్రి
హితపురోహితులును నెలమిఁజేరి

బంధువర్గము రాయబారులుఁ జారులుఁ

బరిచారకులు నెల్ల సరవిఁ జేరి

గాయకులును భృత్యగణములు మిత్రులు

సతులును సుతులును జిక్కనలరి

సరనులుఁ జతురులుఁ బరిహాసకులుఁ గళా

వంతులు గడు నొక్కవంకఁ జేరి

గీ. కొలువఁ గొలుపున్న యెడ వచ్చి కుశికపుత్త్రుఁ

డ్డర్థి దీవించి తా వచ్చినట్టికార్య

మధిపునకుఁ జెప్ప మదిలోనఁ నాత్రపడూచు

వినయ మొప్పార నిట్లని విన్నవించె.

71

క. రాముఁడు దనుజులతోఁ సం

గ్రామము సేయంగఁ గలఁడె కందు గదా వే

నే మిమ్ము గొలిచి వచ్చెద

నో మునిరాజేంద్ర! యరుగు ముచితప్రార్థి.

72

మ. అనినం గౌళికుఁ డాత్మ నవ్వి విను మయ్యా! రాజ! నీచేతఁగా

దనరా దైనను రాక్షసుల్ విపులగర్వాతోపబాహుబలుల్

ఘనుఁడీరాముఁడు దక్క వారిఁ గెలువంగారాదె పిన్నంచునీ

వనుమానింపక పంపుమింకఁ గ్రతురక్షార్థంబు భూనాయకా!

వ. అని ప్రియోక్తులు వలుకుచున్న విశ్వామిత్రునకు

మిత్రకులపవిత్రుండైన దశరథుండు మారాడ నోడి యప్పుడు.

క. మునినాథువెంట సుత్రా

ముని సలజడి వెట్టుతున్న మూర్ఖులపై రా

ముని సోమిత్రుని వెన న

మునితో వాసందవార్ధి మునుగుఁచుఁ బనిచె.

75

మత్తకోకిలము.

వారిఁ దోడ్కొని కౌశికుం డట వచ్చునయ్యెడ ఘోరకాం
తారమధ్యమునందు నొక్కతె దైత్యకామిని భీకరా
కార మొప్పుఁగ నట్టహాసవికాస మేర్పడ రాఁగ నా
కూరరాక్షసఁ జూచి యమ్మునికుంజరుం డొగి రామునిన్.

క. తాటక వచ్చిన దడిగో

నాటగ నాడుదని మేల మాడక నీ వీ

పాటి పడ నేయు మని తన

చాటున భయపడెడి రామచంద్రుని కనియెన్. 77

వ. ఇట్లు చెప్పిన యా మునిచంద్రునిపల్కు లాలించి
రామచంద్రుండు తన యంతరంగమ్మున నిట్లని వితర్కించె. 78

క. ఈయాడుదానిఁ జంపఁగ

నాయమ్మున కేమిగొప్ప! నగరే వీరుల్ !

చీ యవి రోయుచు నమ్ముని

నాయకుభయ మెఱిఁగి తనమనమ్మున నలుకన్. 79

క. వ్రేటు గొని రామచంద్రుండు

సూటిగ నొకదిట్టకోతి నుదలు నుతింపన్

ఘోటకసమ వక్షస్తలఁ

దాటక నత్యుగ్రలీల ధరపైఁ గూల్చెన్. 80

వ. ఇట్లు తాటకం గీటణించినయంత నమ్మునీంద్రుండు
మేటిసంతోషమ్మున రామునిం గొనియాడుచు సశ్రమమున

నిజాశ్రమంబున కే తెంచి రామసౌమిత్రిల సాయంబున
జన్మంబు సేయుచున్న సమయంబున. 81

క. ఆకాశవీధి నెలకొని

రాకాసులు గురిసి రమితరక్తముఁ బలలం

బా కౌశికుయజ్ఞముపై

భీకరముగ మునిగణంబు భీతిం బొందన్. 82

ఉ. అంబరవీధి నిల్చి త్రిశశాంతకు లెంతయు నేచి రక్తమాం
సంబులు గాఢినందనునిజన్నముపైఁ గురియంగనంతలో
నంబరరత్న వంశకలశాంబుధిచంద్రుడు రామచంద్రు డు
గ్రంబుగద్రుంచె జండబలగర్వులదమ్ముడుదానునొక్కటై.

వ. ఇట్లు రామచంద్రుండు సాంద్రప్రతాపంబు మించ
నింద్రాదులఁ మ్రొంచిన నమ్మునిచంద్రుడు నిర్విఘ్నంబుగా
జన్మంబొనర్చి రామసౌమిత్రులం బూజించె నట్టిసమయమ్మున.

క. ధరణీసుత యగుసీతకుఁ

బరిణయ మొనరింప జనకపార్థివుఁ డిల భూ

వరసుతుల రండని స్వయం

వర మొగిఁ జాటించె నెల్లవారలు వినఁగన్. 83

వ. ఇట్లు స్వయంవరమహోత్సవ ఘోషంబున సంతో
షమ్ము నొంది విశ్వామిత్రుండు రామసౌమిత్రుల మిథిలా
నగరంబునకు దోడ్కొని చనుచుండు మార్గంబున. 84

క. ముదతాపసివెనువెంటను

వదలక చనుదెంచునట్టివడి రామునిశ్రీ

పదరజము సోకి చిత్రం

బొదవంగఁ గనుపట్టె నెదుట నొకయుపల నుటన్. 87

క. పదనై యొప్పిదమై కడుఁ

గదలుచు బంగారుపూదె కరఁగినరీతిన్

బొదలుచు లావణ్యాస్థితి

సుదతిగ జూపట్టి నిలిచె సురుచిరలీలన్. 88

ఉ. ఆమునివల్లభుండు గొనియాడుచుఁబాడుచు వేడ్కతోడత్రీ

రామునిఁ జూచి యుట్లనియె రామ!భవత్పదధూళిసోకియీ

భామిని తాయిమున్ను కులపావన చూడఁగఁజిత్రమయ్యె నీ

నామ మెఱుంగువారలకునమ్మఁగవచ్చును భుక్తిముక్తులున్.

వ॥ అని యక్కాంతారత్నంబు పూర్వవృత్తాంతం .బం

తయు నెంతయు సంతసమ్మున నమ్మనుజేంద్రనందనుల కెఱిఁ

గింపుచు మిథిలానగరంబునకుం జనియె నచ్చట. 90

సీ॥ ద్రవిడకర్ణాటాంధ్రయవనమహారాష్ట్ర

రాజకుమారులు తేజమలరఁ

బాండ్యఘూర్జరలాటబర్బరమళయాళ

భూపనందనులు విస్ఫూర్తిమీఱ

గౌళకేరళసింధుకాశకోసలసాశ్వ

ధరణీశపుత్తులు సరి వెలుంగ

మగధమత్యక్తలింగమాశవనేపాశ

నృపతనూభవులం నెన్నికకు నెక్క

గీ. మరియు నుత్కలకొంకణమద్రపాండ్ర

వత్సగాంధారసారాష్ట్రవంగనాశ

రాజ్యముల నొప్పు ఛప్పన్న రాజసుతులు

వచ్చి రక్కామినీస్వయంవరమునకును.

91

ఉ. కొందఱు పల్లకీల మరికొందఱు తేరుల నందలంబులన్

గొందఱుకొందఱశ్వములగొందఱుమాత్రగజేంద్రసంఘమున్

గొందఱు స్వర్ణదోలికలన్ శోరిక నెక్కి వృషాలనందనుల్

సందడిగాగ వచ్చిరి బుజుంబు బుజుంబును దోచివులాడంగన్.

వ. అట్టి సమయంబున,

93

చ॥ గురుభుజశక్తి గల్గువదికొట్లజనంబులన్ బంప వారు నా

హరునిశచావనంబుగొనియాడుచుబాడుచుగొంచువచ్చి సు

స్థిరముగ వేదిమధ్యమున జేర్చిన దానికి ధూపదీపముల్

విరులును గంధ మక్షతల వేడుకనిచ్చిరి చూడ నొప్పంగన్.

వ. అట్టి సమయంబున జనకభూపాలుండు రాజకుమ

తులం గనగొని యిట్లునియె.

95

ఉ. కొంకకసావధానమతిగూర్చి వినుండేదో వాత్సుమారికై

యుంకువ నేసివాడ వివిధోజ్జ్వల మైనధనంబు గాన నీ

శంకరుచాప మెక్కిన నత్త్యునుం డగువాని కిత్తు నీ

పంకజనేత్ర నీత నరపాలకులార! నిజంబు సెప్పితిన్. 96

గీ. అనుచుఁ బలుకుచున్న యవనీశతిలకుని
వాక్యములకు నుబ్బి వసుమతీశ
సుతులు దాముతామె మతిలోనఁ జెలఁగుచు
దగ్గఱంగఁ బోయి ధనువుఁ జూచి.

97

క. విల్లా యిది కొండా యని
తల్లడపడి సంశయంబు తలకొన మదిలో
బల్లిదులగు నృపనండను
తెల్లరు చౌదవుల నుండి రెంతయు భీతి.

98

క. కొందఱు డగ్గర నోడిరి
కొందఱు సాహసము చేసి కోదండముతో
నందంద పెనఁగి పాటిరి
సందుల గొందులను దూరి సత్త్వములేమి.

99

పీ. గాలిఁ దూలినరీతిగా నెత్తఁ జాలక
తముఁ దామె సిగ్గునఁ దలలు వంచి
కొఁగిలించిన లోను గాక వెగ్గల మైన
భీతిచే మిక్కిలి బీరువోయి
కరముల నందంద పొరలించి భూచిన
గదలక యున్నఁ జీకాకుపడుచుఁ
బాహులుమున్నట్టివగిది మార్దవ మేమి
కాన రాకుండినఁ గళవళించి

గీ. రాజసూకులు కొందఱు తేజ ముడిగి
 జగతిరాజుల మోసపుచ్చంగఁ దలఁచి
 జనకుఁ డీమాయఁ గావించె జాలు ననుచు
 దలఁగి పోయిరి దవ్వుగా ధనువు విడిచి. 100

సీ. ఇది పర్వతాకార మీవిల్లు కను విచ్చి
 తేరి చూడఁగ రాదు దేవతలకు
 నటు గాక మును శ్రేష్ఠకటకునిధను వంట
 హరుఁడె కావలె గాక హరియుఁ గాక
 తక్కినవారికిఁ దరమె యీకోదండ
 మెత్తంగఁ దగుచేవ మెట్లు గలుగు?
 దీనిడగ్గర నేల దీని కోడఁగ నేల
 పరులచే నవ్వులు పడఁగనేల

గీ. గురుతు సేసియుఁ దమలావుకొలఁది దామె
 తెలియవలె గాక యూరక తివుర నేల
 యోరుల సొమ్ములు తమకేల నొటకుననుచుఁ
 దలఁగి పోయిరి రాజనందనులు గనుచు. 101

వ॥ అంత విశ్వామిత్రమునీంద్రుండు రామచంద్రుని
 ముఖావలోకనంబుఁ జేసిన, 102

చ. కదలకుమీ ధరాతలమ, కాశ్యపి బట్టు ఫణీంద్ర, భూవిమా
 న్పదులను బట్టు కూర్మమ, రసాతలభోగిధులీకులీశుల

వదలక పట్టు ఘృష్టి ధరణీఫణిక చ్చపపోత్రినగ్మున్
బొదవుచుఁబట్టుడీకరులు భూవరుడీశుని చాపమెక్కిడున్.

క. ఉర్వీనందనకై రా
మోర్వీపతె యెత్తు నిప్పు డుగ్గునిశాపం
బుర్విం బట్టుడు దిగ్దం
త్యూర్వీధరకిటిఫణింద్రు లూతఁగ గడిమిన్. 104

న. అనుచు లక్ష్మణుండు దెలుపుచున్న సమయంబున.

మ. ఇనవంశోద్భవుడైన రాఘవుఁడు భూమిశాత్మజుల్ వేడ్కతో
డను వీక్షింప మునీశ్వరుం డలరఁ గోదండంబు చేనని చి
వ్వనమోపెట్టి గుణంబు పట్టి పటుబాహుశక్తితోఁ దీసినన్
దునిఁగెన్ జాపము భూరిఘోషమున వాఘుల్ మోయి
చందంబునన్. 106

గీ. ధనువు దునిమినంత ధరణీశసూనులు
శిరముల్లెల్ల వంచి సిగ్గు పడిరి:
సీత మేను బెంచె; శ్రీరామచంద్రునిఁ
బొగడెనపుడు జనక భూవిభుండు. 107

ప. ఇట్లు శ్రీరామచంద్రుని సత్త్వసంపదకు మెచ్చి
సంతోషించి జనకమహారాజు వివాహంబు నేయువాఁడైరమ్మని
దశరథేశ్వరుని పేరిట శుభలేఖలు వ్రాయించి పంచిన దశరథ
మహారాజును నాశుభలేఖలం జదివించి సంతోషంబున నానంద
బొప్పంబులు గ్రమ్ముచేర మంత్రిప్రవరుం డగు సుమంతుని

నింబిలిపించి సుమంత్రా ! యిప్పుడు మనమందఱమును బయలు
 దేరి మిథిలాపట్టణంబునకుం బోయి యట జనకమహారాజునింట
 మన రామ లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నులకు వివాహమహోత్స
 వము జరుపవలయుగావున వసిష్ఠాది ద్విజపర్యులను గౌస
 ల్యాది కాంతాజనమ్మును సరుంధతి మొదలుగాఁ గల
 భూమరభార్యలను మరియు సకల బంధుజనంబును రావించి
 బంగారు టరదంబుల నిడికొని తోడ్కొని రమ్మని యంపిన
 వశండును మహాప్రసాదం బని తత్క్షణమే యంతఃపురం
 బునకుం బోయి కౌసల్య కైక సుమిత్ర మొదలగు రాజకాంత
 లను వసిష్ఠాది ద్విజపర్యులను సరుంధతి మొదలుగాఁ గల
 ముత్తేడువలను మిగిలిన సకలబంధుజనమ్మును రావించి యుక్త
 ప్రకారమ్ముగాఁ గనకరథమ్ముపై నిడికొని దశరథమహారాజు
 కడకుం గొనివచ్చిన యంత దశరథుండు పుత్రైర్ద్యయసహిత
 మ్ముగ రథ మారోహించి సమస్త సేనా సమన్వితం డగుచు
 వాద్యఘోషంబులు దశదిశలునిండవడచుచున్న సమయమ్మున
 సంతకుముందు జనకభూవల్లభుండు దశరథ మహీపాలు
 నెదుర్కొని తోడి తెచ్చి యడుగులు గడిగి యర్ఘ్యపాద్యాది
 విధుల విధ్యుక్తంబుగాఁ బూజించి మానికెంబుగఁ గాముక
 తొనంగి సకలసంవత్సంపూర్ణమయిన నివేశముంగల్పించి యంత
 బెండ్లివారిని విడిచుచె నంత వక్కడఁ గనకవికారమైన
 పీఠమ్ముపై గూర్చున్న సమయంబున దేవా! శుభముహూర్తం

బాసన్న మగుచున్నది, రమ్మని వసిష్ఠుండు ననుదేశ నాతడునని
రామలక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నులకు మంగళస్నానమ్ముజేయించి
నిర్మలాంబరాభరణంబు లొసంగి వేర్వేర నొక్క ముహూర్త
మ్మునఁ దనకూతుఁ నీతను శ్రీరామచంద్రునకును, దనతమ్ముఁడు
కుశధ్వజునికూతు లగు మాండవ్యుర్మిళా శ్రుతకీర్తులను భరత
లక్ష్మణశత్రుఘ్నులకును నిచ్చి వినాహముజేసి తన ప్రియ
తనయం కొక్కొక తెగు నూతేసి భద్రగజమ్ములను వేయేసి
తురగంబులను బదివేలు దాసీజనమ్మును లక్షధేనువులను నర
ణంబు లిచ్చి దశరథాది రాజులకమ్మునకు బహుమానమ్ము
గా నవరత్న ఖచితభూషణమ్ములును జీని చినాంబరమ్ములును
నొసంగి సుగంధద్రవ్యమ్ముల నర్పించి పూజించి యంపె నంత
దశరథమహారాజు మతలి యయోధ్యాపట్టణంబునకు వచ్చు
చుండగా మధ్యమార్గంబున.

108

గీ. పరశురాముఁ డడ్డుపడి వచ్చి మీసామ

మెవ్వ రనిన మొలకనవ్వుతోడ,

నేను దశరథుండ నితఁడు నాపుత్రుఁడు

రాముడండ్రు పేరు భీమబలుఁడు.

109

వ. అని వినుపించిన గొఱ్ఱావేశ వశంవదాండై యప్పు
డప్పరశురాముండు రాముం గనుంగొని యిట్లనియె.

110

క. రాముడ నేనై యుండఁగ

నామీద నొకండు గలిగెనా మరి యాఁగా

కేమాయె రణ మొనర్పంగ

రామా! రాకమ్మటంచు రహిఁ బిలిచెఁ దగన్. 111

వ. పిలిచినతోడనే రామచంద్రుం డతని కిట్లనియె 112

గీ. బ్రాహ్మణుండ వందుఁ బరమాపవిత్రుండ

వదియుఁగాక భార్గవాన్వయుండ

వైన నిన్నుఁ దొడరి మాహావస్థలమున

జగడమాడ నాకుఁ దగునె చెప్పుమ! 113

వ. అనిన విని పరశురాముం డిట్లనియె. 114

ఉ. శస్త్రము దాల్చినందగునె సన్నతి కెక్కిన బ్రాహ్మణుండనన్

శాస్త్రము గాదు నాకెదిరి సంగరభూమిని నిల్చినంతనే

శస్త్రముఖింబులన్ నృపుల జక్కుగజేయుదుగాన నిప్పుడున్

శస్త్రముశాస్త్రముంగలవు సాహసవృత్తినిరమ్ము పోరగన్.

వ. అనిన రామచంద్రుఁ డిట్లనియె. 116

మ. విను మావంటిసృషాల్పరై నగలనన్ వీరత్వముం జూపఁగా

వనయాగాక మహానుభావుడవు నిన్నాలంబులో మీఱగా

నెనయన్ ధర్మునైమాకుజూడ మఱిసీవేమన్న నీమాటకుం

గనలన్ మంచిదికాదు మాకెప్పుడుదోర్గర్వంబుమీఱునన్.

వ. అనిన విని యెంతయు సంతోషించి భార్గవరాముం

డారఘరామునితో నిట్లనియె. 118

గీ. శివునిచివుకువిల్లు శీఘ్రుంబె యానాఁడు

విరచినాడ న్ననుమ విర్రవీగ

వలదు నేడు నాకు వశమైనయాచాప

మెక్కుపెట్టి తివియు మింతెచాలు.

119

ఉ. రాముడు గీముడంచును ధరాజను లెల్ల నుతింప దిట్టవై
భీమునిచాపమున్ విఱచి ప్రేలెద వందుల కేమిగాని యీ
శ్రీమహిళేశుకార్ముకముఁ జేకొని యెక్కిడవేని నేడు నీ
తో మఱి పోరు సల్పి పడఁద్రోతు రణస్థలి నీశరీరమున్.

చ. అని తనచేతివిల్లు నృపులందఱుఁజూడఁగ నందియీయ నా
ధనువునుగూడి తేజముఁ బ్రతాపముఁ రాముని జెందెనంతనే
జనవరుఁ డాశరాసనముఁ జక్కఁగ నెక్కిడి వాఁడిబాణమం
దుననిడియేదిలక్ష్యమనఁద్రోవలుసూపినఁద్రుంచెగ్రక్కునన్

వ. ఇట్లు మహాప్రతాపంబునఁ దా విలుదుఁగించియనర్గళ
ప్రతాపమ్మున భార్గరాముడోర్గర్వంబు నిర్గర్వంబు గావించి
జయమ్ముఁ గైకొన్న కుమారునిం గొఁగిలించుకొని దశరథుండు
కుమారచతుష్టయమ్ముతో నయోధ్యానగరంబు బ్రవేశించి
మఖోన్నతి రాజ్యంబు నేలుచున్న సమయంబున. 122

శా. పారావారగభీరికిన్ ద్యుతిలసత్పద్మారికిన్ నిత్యవి
స్తారోదారవిహారికిన్ సుజనరక్షాదక్షదక్షారికిన్
సారాచారవిచారికిన్ మదఁపుష్పాపాలసంహారికిన్
వీరీ సాటి నృపాలకుల్ దశరథోర్వీనాథజంభారికిన్. 123

వ. అని కొనియాడఁ దగిన నృపాలశేఖరుండు ధర్మ
మార్గంబు నొక్కింతయోనిఁ దప్పకుండ రాజ్యంబునెయు చుండె

ననుట విని నారదుని వాల్మీకిమహామునీశ్వరుం డటమీఁది
కథావిధానం బెట్టిదని యడుగుటయు. 124

క. జలజాక్ష! భక్తవత్సల!

జలజాసనవినుతపాదజలజాత! సుధా

జలరాశిభవ్యమందిర!

జలజాకరచారుహంస! జానకినాథా!

125

గద్యము. ఇది శ్రీశౌరీశ్వర వరప్రసాదలబ్ధ గురులింగ.

జంగమార్చన వినోద నిత్యశై వాచార సంపన్న

సూరిజనవినుతాతుకూరి కేసనసెట్టి

తనయ మొల్లనామధేయ విరచితం.

జైన శ్రీరామాయణ మహాకా

వ్యంబునందు బాలకాండము

సర్వము నేకాశ్వాసము.

అ యో ధ్యా కాం డ ము.

క. కందర్పరూప! ఖండిత

కందర్పవిరోధిచాప! కరుణాద్వీపా!

వందితశుభనామా! ముని

సందోహస్తుత్వభూమ! జానకిరామా!

1

ప. శ్రీనారదమునీశ్వరుండు వాల్మీకిమహాముని

కెఱిం

గించిన తెఱంగు వినిపించెద నాకర్ణింపుము.

2

సి. తనసుమంత్రాది ప్రధానులతోఁ గూడి

సుఖిగోష్ఠి మండంగ నఖిలజనులఁ

జక్కఁగా రావించి సమ్మదంబున వంశ

గురునితో దశరథధరణినాథుఁ

డనియె నీభూభార మంతయు నొక్కట

నేలితిఁ జాలదే యేకహేళి

నటుగాక పగతుర నవలీల గెల్చితి

నిల్చితి ధర్మము నిష్కతోడ

గీ. నింతచాలదె యాశకు నెంత కెంత

రామచంద్రుని ధరణికి రాజుగాఁగ

మీరెసూడంగఁ బట్టంబు భూరిమహిమఁ

గట్టవలయును మంచిలగ్నమునఁ జెలఁగి.

3

గీ. అనుచు గురునకుఁ దెల్పి తా సతనిసమ్మ

తమున సౌభాగ్యమంగళద్రవ్యసమితిఁ

గూర్చు డనుచును మంతులకును వెలుంగఁ
జెప్పి శృంగార మీపురిఁ జేయుఁడనియె.

4

న. అట్టి సమయంబున,

5

గీ. పగలు ప్రాగ్భాగమున నుండి గగనవీధిఁ
జరమదిక్కున కేగఁగా శ్రమముదోచి
చెమట పట్టిన స్నానంబుఁ జేయనరుగు
కరణి నపరాభిలో దివాకరుఁడు గుంకె.

6

క. మేలిమి సంధ్యారాగము
వ్రాలిన చీకటియు గలిసి వరుణునివంకన్
నీలముఁ గెంపును నతికిన
పోలికఁ జూపట్టె నట నభోమణి తలఁగన్.

7

క. వారక కల్పద్రుమమునఁ
గోరకములు పుట్టినట్లు గురుతరకాంతిన్
దారకములు తల సూపెన్
జోరాసీక మ్ముమిగుల సుక్కుచునుండన్.

8

గీ. కాదు మొగులరీతిఁ గాటుక చందాన
నీటిభాతి నింద్రనీలమహిమ
మాషరాశిపోల్కి మఱిమఱి యపు డంధ
కార మవనియెల్లఁ గలయుఁ బర్వె.

9

వ॥ అట్టి సమయంబున,

10

చ. తలవరులన్ విజాధిపుల దర్పకునేర్పునఁ గన్నుఁజూపియ
త్తలఁ దమపిన్నపాపల నుచారత నేర్పడ నిద్రపుచ్చి ని

- ర్మలకరకుంకణావళులు రట్టుగఁ దా మటు మోగినీక వి
చ్చలవిడిగ్నఁజరించికొరిగిజారలతాంగులు మధ్యతాత్రులన్. 11
- చ. సురతములేకయుస్సురను జోటిమగరిడుడికించు కాంతయున్
చరస మెఱుంగుచంద్రముఖి ఛావడిదంటయు బేరకత్తెయున్
బరపుమభిలాషమును బాయనిభామిని పోరుకట్టునన్
బరగినభామలాది యుపభ్రతలఁగూడిచేరించి రత్నతీన్. 12
- ఉ. భానుసహస్రస్త్రిరణపంక్తుల నుద్భవమైన యాబృహ
ద్భానునివెట్టు బెల్లుడకబడ్డ సుధాంబుధిమీఁది మీఁగడల్
పూని సమీనుచేదెరల పూర్వదిశం గనుపట్ట ధానిమై
ఫేన మనంగ నొప్పె శశిబింబము తూరుపుకొండపైదగన్.
- చ॥ కుముదములుంజకోరములు గోమలసస్యముజంద్రకాంతమున్
రమణఁ జెలంగవెన్నెల తిరంబుగఁ జేసెజగంబు తుబ్బఁగాఁ
గమలములున్ వియోగులధికంబుగఁజోరులుఁ జక్రవాకముల్
రమణఁగలంగ వెన్నెలతిరంబుగఁగాచె జగంబులుబ్బఁగాన్.
- ఉ. నారదులైరి సన్మనులు నాకమహీజములయ్యె భూజముల్
శారద లైరి భామినులు శంకర్ శైలములయ్యె గోత్రముల్
పారద మయ్యె నీరధులు పన్నగనాయకులయ్యె నాగముల్
వారిదివర్గ మెల్ల సితవర్ణము లయ్యెను బండు వెన్నెలన్. 15
- చ. కొడుకుదయించెనం చలరి కోరి సుధాంబుధిమిన్నముటియ
ప్పుడుజగ మెల్లఁగప్పెననఁబూర్ణతనొందెనుసాంద్రచంద్రికత్

పుడమికిఁ బాలవెల్లిగతిఁబొల్పెసలారఁగఁ జంద్రుఁ డొప్పె న
య్యుడుపతి మేనిమచ్చయునునొప్పెఁబయోనిధిపద్మనాభుఁడై.

వ. అట్టి సమయంబున,

17

ఉ. కోరి చకోరదంపతులు గుంపులుగుంపులు గూడి రంతులన్
బేరిన చంద్రికారసముఁ బేర్కొనిమాఁకొనిపొట్టనిండఁగాఁ
బారణసేసి పెన్బయలఁబ్రాకుచుఁ జంచుపుటంబులెత్తుచున్
బేరము వారుచుండె మదిఁ బ్రేమజనింప వధూటికోటికిన్. 18

ఉ. వెన్నెలతీగలన్ గొనలు వేడుక ముక్కులఁద్రుంచి తెచ్చి
దారొన్న ప్రియాంగనాతతికిఁ గూరిమి నోరికి నిచ్చి కేళికిన్
సన్నపుఁగంతనాశముల సన్నలు నేసి సుఖంచె నింపుగన్
దిన్ననిచంద్రికాంతమణితిన్నెలమీఁదఁ జకోరదంపతుల్. 19

గీ. పాకశాసని సేవంతిబంతి దివికి

నెగుర వైచిన కై వడి నేమి సెప్పఁ

బాండువర్ణంబుతోఁ బూర్వభాగమందు

సొంపు మీఱంగ వేగురు జుక్క వొడిచె.

20

వ. అట్టి సమయంబున,

21

క. రవి యుదయించెను జనుఁడీ

దివియలు నక్షత్రసమితి తిమిరము శశియున్

బవ లేమిటి కనుగీతిని

గువలయమున గూళ్ళఁ గోళ్ళు గూయ మొదలిడెన్.

చ. వదలక పద్మరాగమణి వక్రీవఁ గ్రాలఁగ బట్టి నేర్పు పెం
పొదవఁగఁదూర్పుకొండపయి కొప్పుగఁదెచ్చిజగద్గురుండుచాఁ

చిద్రవరేణ్య కట్టెదురఁ దేకువ నిల్వినదర్పణంబు నా
నుదయము నొందె భానుడు సముజ్జ్వలకోకనదప్రదీప్తులఁ.

వ. ఆరాత్రి రాజశేఖరుని చిత్తంబు వచ్చునట్లుగా
మెలంగి యాతఁడు దన్ను మెచ్చు టెఱింగి కైకయిట్లనియె. 24

ఆ. వసుమతీశ! నాకు వర మిచ్చి తప్పుట
తగవు గాదు మీకుఁ దలపులోన
మఱచినా రదేమొ మన్నించి తొల్లింటి
యీవు లీయవలయు నీక్షణంబు.

25

క. జననాథ ! నాకుమారుని

వినుఁడి పట్టంబు గట్టి వేవేగను రా
ముని మునిఁగా ననుపుఁడు మఱి
వనమునఁ బదునాలు గేండ్లు వర్తింపంగఁ.

26

వ. అని ప్రార్థించిన విని ప్రార్థి వేంద్రుండు డిల్లపడి తల్ల
డిల్లుచు నుల్లంబు గలంగి ముసుంగిడి యచ్చేడియ పలికిన పలుకు
లకు మాతాడ నోడి మిన్నక యున్నసమయంబున సుమం
తుం డేతెంచి స్వామీ! రామచంద్రుని బట్టంబు గట్టి
సుముహూర్తం బొసన్నం బయ్యెఁ గావున మిమ్ము నచ్చ
టికి విచ్చేయ నవధరింపుం డని వసిష్ఠభగవానుండు విన్నవించు
మని పంపె నని చెప్పిన విని కైక యిట్లనియె: 27

మ. అనిలోనమున్నునృపాలుచిత్తమున కేనాహ్లాదముంగూర్చినా
తనయుఁ బట్టముగట్టిరాఘవునిబద్నాల్లండ్లుకాంతారమం

దునువ డిల్లగబంపగొన్న వరమున్ ద్రోయంగ రాదెంతయు

స్వససీమన్ మునివృత్తినుండుమనుడీనై శంబయా రామునిన్.

క. అని పలుకు కైకపలుకులు

విని వేగమ మరలి వచ్చి విన్నదనంబున్

దనుక వసిష్ఠునితోడన్.

వినుపించె సుమంతున్ డట్టివిధ మేర్పడగన్. 29

న. అనిన విని వసిష్ఠాది ప్రముఖులును సుమంత్రాది
ఉదాహరణజనంబులును సైన్యంబును బరివారంబులు విన్ననై
యున్న నా సన్న యెఱింగి రామచంద్రుండు రాజచిహ్నం
బులు త్యజించి జటావిభూతివల్కలంబులు దాల్చి ధనుర్ధరుండై
యున్నంత లక్ష్మణుండును భూపుత్రికయును దోడంజనుదేరఁ
దల్లులకు నమస్కరించి వసిష్ఠానుమతంబున నాశీర్వచనంబు
లు గైకొని యాస్థానంబు వెలువడి యరణ్యంబున కరుగు
నప్పుడు పురజను లండఱును బురపురం బొక్కుచు దశరథ
మహారాజును దూషింపుచు గైకను నిందింపుచు మూకలై
శోకింపుచుండ నది యంతయు విని దశరథుండు పురోహితా
మాత్యబంధువర్గంబులతో శ్రీరామచంద్రుం డేగిన తొలివం
జన్నంత నారాముడు దూరంబునన్ జనియె. దశరథుండును
మరలి వచ్చి పుత్రశోకంబునన నాకపురంబునకున్ జనియె. దద
నంతరంబ,

30

అ. చనుచు రాఘవుండు స్వర్ణ నది యొడ్డున

గుహుని గాంచి యతని, శుప్తరించి

తడయ కోడఁ బెట్టి దాఁటింపు మనవుడు
నట్ల చేయఁ దలఁచి యాత్మలోన.

31

చ. సుడిగొని రాముపాదములు సోకినధూళివహించితాయెయే
యేర్పడ నొక కాంత యయ్యెవఁట పన్నుగనీతనిపాద రేణువి
య్యెడవడి నోడసోకినిదియేమగునోయని సంశయాత్ముడై
కడిగెగుహలందు రామపదకంజముగంబుభయమ్ముపెంపునన్.

వ. ఇట్లుశ్రీరామచంద్రునిశ్రీపాదంబులనీటఁగడిగియోడపై
నెక్కించి యమ్మువ్వుర నవ్వలికిఁ దాఁటించిన నాక్షణంబు,

32

ఉ. రాజకులాలవతంసుఁ డగురాముఁడు తమ్ముడుఁ దాను నాభర
ద్వాజమహామునీంద్రుపద వారిజముల్ గనిమొక్కనాతఁడం
భోజహితాన్వయాబ్ధిపరిపూర్ణసుధాకరుడై నరామునిం
బూజలొనర్చి కంధఃఫలమూలములన్ బరితృప్తిజేసినన్.

వ. సంతసింపుచు నారాత్రి యచ్చట నివసించి మఱు
సటిదినమర్కోదయమ్మున,

33

ఆ. ముదముదోడఁ దమ్ము ముని భరద్వాజుండు
భక్తి ననుప రామభద్రుఁ డపుడు
చనియె భ్రాతృదారసహితుడై సన్నని
కూటమునకుఁ జిత్రకూటమునకు.

34

మ. ఘనుఁడారాముఁడుచిత్రకూటమున వేడ్కంజేరియున్నంతలో
ననదంతావళవాజిరత్నరథనానా యోధసంఘంబుతో
డ నమాత్యద్విజబంధువర్గములతోడంగూడి వాద్యంబులన్
జనుదెంచెన్ భరతుండు రాముకడకున్ సద్భక్తియేసారఁగన్

సీ. చనుదెంచి రాముని చరణంబులకు మొక్కి
 కై కేయి చేసిన కపటమునకు
 వగరంబు విడిచి యీపగిది ఘోరారణ్య
 మున కిట్లు రా నేల ముమలపగిది
 నది గాక మనతండ్రి యత్యంతమైనట్టి
 పుత్రశోకంబునఁ బొక్కిపొక్కి
 త్రిదశాలయమ్మున దేవేంద్రుఁ గవఁ బోయె
 నని చెప్ప విని రాముఁ డంతలోన

తే. భరత లక్ష్మణ శత్రుఘ్న ధరణిసుతలఁ
 గూడి దుఃఖించి, దుఃఖించి కొంతవడికి
 నాప్తవర్ణంబుచే మానె సంతపింపఁద
 భరతుఁ డిట్లనె శ్రీరామభద్రుతోడ.

38

తే. రాజు లేకున్నచో మఱి రాష్ట్రమంచు
 గార్య మెట్లైన మీ రెఱుంగనిది గలదే!
 నేఁగిసమయానఁ బట్టంబు నిలుపుకొనఁగఁ
 దిరిగి విచ్చేయుఁ డనుదు నాభరతుతోడ.

39

వ. శ్రీరామచంద్రుం డిట్లనియె,

40

చ. జనకుఁడు వేసినట్టిమితిఁ జక్కఁగఁ దీర్చి కడంక నేను వ
 చ్చిన గుటిదాఁక భూతలము జేకొనిరాజ్యము జేయుమాటగా
 దవకు మటన్న నొల్ల నన నాతనికిం దనపాదుకాయుగం
 బొనరఁగనిచ్చి పొమ్మనుచునుర్వికిరాజుగఁబంపెనాంపుగఁ. 41

వ. ఇట్లు భరతుని భరతాగ్రజాం డమనయించి మరలించి
 నాకతోకకవాటం బగుచిత్రకూటంబు కదలి సామిత్రి భూవుత్తు

లం గూడి పోవునెడ, నటవీమధ్యంబున విరాధుం డను
దైత్యాధముం డపరాధంబుచేసి దిగ్గన డగ్గటి జగతీతనూభవ
నెత్తుకొని గగనమార్గంబున కెగిరి పోవునెడ వాఁడిబాణంబున
వానికంతంబును ద్రుంచి గారుడాస్త్రంబున మరల నొయ్యన
జనకనందనం డించి భయంబు వాపి ప్రియంబునూపి యొయ్య
నొయ్యన నయ్యెడ నున్న యత్రిమహాముని యాశ్రమంబునకుం
జని ఘనంబుగ నాఘనుండు సేయుపూజలం గైకొని రామ
చంద్రుం డచ్చటిమునీంద్రులకు దైత్యులవలనిభయంబు లేకుండ
నభయం బిచ్చి మన్ననం గొన్నిదినంబు లాయా మునుల
యాశ్రమంబుల నిలుచుచు వార లనుప శరభాదిమృగోత్కర
శరణ్యంబగు నరణ్యంబు జొచ్చిపోయె నని చెప్పిన విస నార
దుని వాల్మీకిమునీంద్రుడట మీఁది కథావిధానం బెట్టి దని
యడుగుటయు.

42

క. జలజాక్ష! భక్తవత్సల!

జలజాసనవిమతపాదజలజాత! సుధా

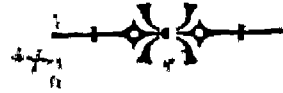
జలరాశిభవ్యమంద్రిర

జలజాకరచారుహంస! జానకినాథా!

43

గద్యము. ఇది శ్రీశౌరీశ్వరవరప్రసాదలబ్ధ గురుజంగమార్చన
వినోద సూరిజనవినుతకవితాచమత్కా రాతుకూరి కేసన
సెట్టితనయ మొల్లనామధేయవిరచితం బైన శ్రీరామా
యణమహాకావ్యంబునం దయోధ్యాకాండము సర్వము
నేకాశ్వాసము.

ఆరణ్యకాండము.

క. మునిదత్తధన్వర్వేభా!

మునినాథప్రియసతీసుపూజితవాదా!

జనకార్చిత! గుణధామా!

సనకాదిస్తవ్యనామ! జానకీరామా!

1.

వ. శ్రీనారదమునీశ్వరుండు వాల్మీకి కెఱింగించిన
తెఱంగు వినుపించెద.

2.

చ. ఇతనికిఁ బాదచారితన మేటికె వచ్చెనొ పట్టభద్రుఁ డీ
సతి నవరూపరేఖలను జక్కనిదయ్యును న్నిట్టిదుర్దశల్
ప్రతివసయించు టెట్లొ రతిరాజసమానుల వీరి నేల యీ
గతిఁబడఁద్రోచెబ్రహ్మయనికాంతురు చెంచెతలమహాత్ములన్.

సీ. నడువ నేరనికొమ్మయదుగులు పొక్కు లై

శర్కరస్థలముల శ్రమముఁ జెందె

వీచినచేతుల వ్రేల్లు నేత్తురుగ్రమ్మి

పొటమద్దు కెంపులపోల్కి నమరె

వడిగాలి సుడివడి వాడినలేదీఁగ

భావంబునను మేనిచేవ తటిగె

బూర్ణచంద్రునికాంతి పున్నమవేకువ

గనుపట్టుగతి మోము కళల విడిచె

తే. ధవుని నడుగడుగునకుఁ గై డండఁ గొనుచు
నెగడు దప్పిని నిట్టూర్పు తెగసి చిగురు
బెదవు తెండఁగ నీడకు నుడిలఁ గొనుచు
మనసులోఁ జేవ యూత్తఁగఁ జనెనువేళ. 4

వ. ఇట్లాసీతయు రాముండును సత్యబ్రుహ్మింబోని సౌమి
త్రియుఁ గతిపయప్రయాణంబులఁ బంచఫటికిం జని సంతోష
భరితాంతరంగులై. 5

క. అచ్చటఁ గొన్ని దినంబులు
ముచ్చటపడి యుండఁ దలఁచి మునిముఖ్యులచే
మచ్చిక్కఁచమ్మఁడుఁ దానును
గ్రచ్చట నొక పర్ణశాలఁ గావించి తగ్గ. 6

ఆ. అందు తామచంద్రుఁ డనుజన్మఁడును దాను
గొన్ని వాసరంబు లున్నవేళ
విక్రతవేషధారి వేవేగ నటఁ జుప్ప
నాక యనెడి దై త్యనారి యోర్తు. 7

వ. రామునిం గని ప్రేమాభిరామం బగు మనంబునఁ
దన్నుఁ గావించిరమ్మనిన రామచంద్రుండు సౌమిత్రినిఁజూప
నతడు మున్ను మాయన్న నభిలషించుటఁజేసి నాకు దోషంబు
గాన నీ వారామునికడకు మరలఁ జను మన్న నది యట్ల
చేసిన రామచంద్రుండును దిరుగ లక్ష్మణుంజూపినఁ గోపించి
యారాక్షసి మనుజేంద్రసూనుల దండింపం దలంచిన నెఱింగి

భరతానుజుండు దానినాసికాకర్ణంబులు గోస్తివెచిన నది
నెత్తురు జొత్తిల్లఁ బసిపాపయుంబోలి యోడ్చుచు ఖరదూష
ణాది సోదరులకుం జెప్పిన వారు గనలి రాక్షణంబున. 8

క. పదునాల్గువేలదైత్యులు

మదమున సోదరులుగొల్ప మండుచు శూరా
స్పద మగురథనికరముతోఁ
గదనంబున రాముకడకు ఖరుఁ డేతెంచెన్. 9

ఆ. ఖరుఁడు వచ్చినట్టి కలకలం బొలించి

రాఘవుండు తనదు రమణియొద్దఁ
దొలఁగకుండ ననుజుఁ దోడుగాఁ గావుంచి
బెదర కంతఁ గలని కెదిరి నిలిచె. 10

శా. ఆవేళన్ ఖరుఁడుగ్రీవృత్తి లయకాలాభీలఘోరాకృతుల్
దైవారన్ గజవాజిసంఘములతో దైత్యాళితో భూరిరో
షావిరూఢతమనస్కుఁడై నడిచె గర్వారంభసంరంభుఁడై
దేవవ్రాతము భీతిఁబొంది కలఁగన్ దేజంబుసాంపారఁగన్.

వ. ఇట్లు ఖరుఁడు ననుఁడెంచి భయంకరంబుగా రణంబు
పేయుసమయంబున. 12

ఉ. అప్పుడు రామచంద్రుఁడు భయంకరరౌద్రరసంబుకన్నులన్
నిప్పులరాల్చుచున్ నెఱయ నిర్జరులార్వ విచిత్రశక్రప్రముత్
కుప్పలు గాఁగ నేయుచును గుంజరవాజిరథావళుల్ ధరన్
దప్పకకూల్చుచున్ రుధిరధారలఁ దేల్చెను రారిసంఘమున్.

వ. అట్టి సమయంబున,

14.

క. కరితురగస్యందనములు

బరివారము దెగినపిదపఁ బటురోషమునన్

గరకరపడుచును నెదిరిన

ఖరకరనంశజుడు ద్రుంచె ఖరునిశిరంబున్.

15.

వ. త్రుంచినం గని తీండ్రంబుగా,

16.

క. ఘోషించి రామచంద్రుని

దూషింపుచు వచ్చినట్టి దూషణమీదన్

ఘోషించి నురలు కడు సం

తోషింపఁగ వానికరఘ్నుఁ ద్రుంచె గడంకన్.

17.

క. త్రిశిరుఁ డంత గనలి దివ్యాస్త్రసంపద

రాముమీదఁజూపి రణ మొనర్చె

మూఁడుశరము లతఁడు ముదలించి యటవాని

మూఁడుతలలఁ ద్రుంచె మొగ్గరమున.

18.

వ. ఇట్లు ఖరాది రాక్షసుల శిక్షించి జయంబుగొని
ధనువెక్కుడించి మరలి పల్లశాల కేతెంచి తమ్ముఁడును బానును

సమ్మదంబునం గలిసి యున్న సమయంబున,

19.

చ. చలమున నంత శూర్పణఖ సయ్యనలంకరునేఁగి రావణున్

గొలువునఁగాంచి మొక్కితనకున్ నృపసూనులు సేసినట్టిచేఁ

తలు వినుపించి వారు తమతండ్రియనుజ్ఞను వచ్చి కానలో

పలఁ దిరుగాడుచందములుఁ బన్ను గనేర్పఁడజెప్పిపిమ్మటన్.

క. ఆరాముభార్యవిభ్రమ

మేరాజితనూజులందు నెఱుంగము విని మున్

ధాగుణిలోపలఁ గామిను
లారమణికి సాటిఁ బోల రభినుతిజ జేయన్.

21

సీ. కన్నులు గలునలో కాముబాణంబులో

తెలివిగా నింతికిఁ దెలియరాదు
పలుకులు కిన్నెరపలుకులో చిలుకల

పలుకులో నాతి కేర్పఱుప రాదు
అమృతాంశు బింబమో యద్దమో నెమ్మోము

తెంపుతోఁ జెలిక భావింపరాదు
కుచములు బంగారుకుండలో చక్కవా
కమ్ములో చెలి కెఱుంగంగ రాదు

తే. కురులు నీలంబులో తేఱిగుంపు లొక్క

పిఱుఁదు పులినంబో మన్మథుపెండ్లియరుగొ

యనుచుఁ గొందఱు సంశయంబంధుచుండ

వెల్లఁది యొప్పారు లావణ్యవిభ్రమముల.

22

క. కలదో లేదో యనుచును

బలుమఱు నెన్నడుముఁ జూచి పలుకుదు రితరుల్

బలివెఱా కలిమో యనుచును

బలుమఱు జనునంబుఁజూచి పలుకుదు రితరుల్.

23

సీ. వట్టడంబులపైకి శుంపెంగపువ్వుల

జలజాతములపైకి జందమామ

గిసలయంబులపైకి వెనఁ గలకంఠముల్

సింధురమ్ములపైకి సింహములను

చొండపండులపైకి దొడ్డరాచిలుకల
జనలరుదూడులపైకి హంసవితతి
బండువేన్నెలనిగ్గుపైకి జకోరముల్

పవనంబుమీడికి బాపతేని

తే. మరుడు వైరంబు చేసినమాడ్కి నలక
నాసికాక రానన చరణస్సనములు
వరపయోధరమద్యోష్టవచనబాహు

గమనహాసాక్షు లూర్పారు రమణి కమరె. 24

క. బంగారునీరు నిలువున
బొంగారుచు నుండ నజుడు లోసినమాడ్కిన్
శృంగారమెల్ల నిలువున
బొంగారుచు నుండు గరగి పోసినమాడ్కిన్. 25

ప. అట్టి వయోరూపంబులను గనుపట్టనట్టి యక్కాం
తారత్నంబు నీకు సిద్ధించెనేని నీవు త్రిభువనంబుల విజయంబు
చేసిన యంతకన్నను సంతసెంతు వన్న విని కామాశుగంబులం
దగిలి కామాంధుడై కన్నులు గానక యెన్నుకొని తన్ను
దా మఱచి యెడ్డోలగంబు పాలించి పుష్పకం బనువిమాన
రత్నంబుపై నధిష్ఠించి మాకీచుకడకుంజని ప్రార్థించి నీవు
కనకమృగంబు వై జనస్థానంబునకుం జని దశరథనందనుండగు
శ్రీరాముం డున్న పర్ణశాలకడం బొడకట్టిన నతండును నిన్ను
మెనుకొను నీవు నతని నతిదూరంబుగాఁ గొనిపోయి మాయం

బైన నేనును రామునిభార్యం గొనివత్తుననిన విని సమ్మతిలక
మారు త్తరం బిచ్చిన రావణుం డుగ్రిందై మండిపడ నతం డా
సన్న యెఱింగి కనకమృగరూపంబును దాల్చెనాక్షణంబున, 26

క. ఒడ లెల్లను బంగారము

పొడ లెల్లను రత్న సమితిఁ బోలినమెఱుపుల్

నడ లెల్ల నెఱపి మెలఁగెడు

కడ లెల్ల విలాసరేఖ కళలం చొప్పెన్. 27

వ. ఇట్లు కనకమృగాకారంబు గైకొని పర్ణశాలకడకుం
బోయి మెలంగునప్పుడు. 28

క. కవియును వినియును నెఱుంగము

కనకమృగం బనుచు వేడ్క గడలుకొనంగ

గనగి మృగం బదృశితమిది

కవకమృగం బేమిసేయఁ గలదో మీఁదన్. 29

వ. అని కనుగొన్న మునిజనంబులు మనంబులం దలంకు
నెడ నామృగంబును మృగనేత్రయుగు ధాత్రీపుత్రిగని దాని
సభిలషించిన నాపన్న యెఱింగి సామిత్రిని భూమిజకుందోడిడి
శ్రీరామచంద్రుండు దానివెమోని చనుచున్నయవసరమ్మున.

సీ. తను బట్ట నొయ్యన వెనుకొని చనుదెంచి

నిలతేనితలఁపుఁ దాఁ దెలిసి తెలిసి

చేరువ మెలఁగుచుఁ బూరి మేయుచు దాసి

మొల్లన యంతంత మెలఁగి మెలఁగి

తననీడఁ గనుఁగొని తానె దిగ్గన దాఁటి
భయమునఁ బరువెత్తి పఱచి పఱచి
యెడరైనఁ బోవక యెడలయించి కనుఁగొన్నఁ
దరువుల నొయ్యన నొరసి యొరసి

తే. చెవులు నిక్కించి చూచుచుఁ జెలఁగి చెలఁగి
బోవ రాముండు దవ్వుగాఁ బోయి పోయి
యెలమి మాయామృగం బని యెఱిగి మదిని
దీనిఁ జంపుదుఁగా కని తెగువ చేసి.

31

క. ఏచినకినుకను బలునా
రాచము సంధించి డాసి రాఘవుఁ డామా
రీచుని దే త్యాధముఁ గుల
సీచునిఁ గూలంగ నేసె నిర్జరు లలరక.

32

వ. వాఁడునుం గూలునవ్వేళ “హా! లక్ష్మణా” యనుర
వంబుం జేసిన నాధ్వని విని జనకనందన. మనంబున నులికి
లక్ష్మణుంబిలిచి మీయన్న, యేమికిడు వాటిల్లెనోకాని నిన్నుఁ
దలంచె. నీవునుం బోయి మీయన్న కుశలస్థితిం దెలిసికొని రమ్మ
నిన నతండు తలంకక నామెతో నిట్లనియె.

33

ఉ. ఏమిటి కింతభీతి మది నీవగ తోచుట యేమి నీకు న్నో
భామిని! రామునందు నొక భారము చెందదు చెందెనేనియున్
భూమి వడంక దేవుభము బోరనమ్మోయదె వాట్ల లింకవే
తామరసాత్తసోమగ్రహతారక తల్లను నేల ధల్లవే!

34

ఉ. అంత పనయ్యేనేని దనుజాంతకు సంతకు నమ్మదాంధకు
బంతముమీఱఁగాఁగలచిపన్నగమర్త్యసురేంద్రలోకముల్
బంతులు కట్టి యూడ్చి యిపుభంజను రామునిఁగందకుండ న
ర్పింతును నీకుఁదెచ్చి మది భీతిని బొందకు మమ్మ జానకీ !

వ. అనె లక్ష్మణుండు పలికిన విని జనకరాజనందన
కినిసి వినరానిమాటలం చూల నాడిన మనంబునం గంది కుం
దుచు శ్రీరామచంద్రుం డేగినమార్గంబునఁ జనియె నంత
నిక్కడ. 36

క. సన్న్యాసివేష మలరఁగ
సన్న్యాయము తలఁచుకొనుచు నసురేంద్రుఁడు దా
గన్యారత్నముఁ గని సా
జన్యమునన దీవన లిడె శాంతము దోషన్. 37

క. దీవించుచు మునియే యని
భానింపుచుఁ జేర వచ్చుభామిని నపు డా
రావఁగుడు రథముమీదికి
వేవేగమ తిగిచి గగవవీధినిఁ జనియెన్. 38

వ. అయ్యవసరంబున. 39

ఆ. అసురఁగొంచుఁ బోవ నవనీతనూభవ
వెఱచి పలికె దిశలు వివఁగ నంత
నీత నాడువేరు, శ్రీరాముభార్యను
నన్నుఁ గావరయ్య మీన్న కిప్పుడు. 40

వ. అని మజ్జియును.

41

ఆ. దేవగణములార! దిక్పాలనకులార!

వృక్షజాతులార! పక్షులార!

కుటిలదానవుండు గొంపోవుచున్నాఁడు

కరుణతోడ నన్నుఁ గావరయ్య.

42

ఆ. అనుచుఁ బలుకుచున్న నామూర్తనాదంబు

విని జటాయు వనెడి విహగనాథుఁ

డరుగుదెంచి కలహ మత్యుగ్రముగఁ జేయ

రావణుండుఁ బక్షి రాజుఁ దాఁకె.

43

చ. అసురవిభుండువై చునిశితాస్త్రముఖింబులనొచ్చిపక్షియున్
గొసరకదై త్యనాయకుని గుండెను నొవ్వఁగఁగన్ననంతలోఁ
గసర నిశాచరుండు కరఖడ్గముఁ ద్రిప్పుచుఁబక్షయుగ్మమున్
వసుధఁ బడంగఁద్రొంచి కడువైశమలంకను నేగువత్తఱిన్.

క. పనచరు లొకగిరిచేరువ

వనమునఁ జరియింపఁ జూచి వసుధాసుతయున్

దనచీరకొంగుతునుకను

దనసొమ్ములు మూట గట్టి ధర్మపై వైచెన్.

45

క. అంతట దైత్యుండు లంకకుఁ

బంతముతో నేగి శింశుచాతరు క్రిందన్

సంతసమున నిడి దానవ

కాంతల నవనిజకుఁ డోడు కావలియుండెన్.

46

ఉ. అత్తటిరాఘవుండు తనునాసలఁ బెట్టుచుఁగొంచుఁబోవఁగా
జిత్తమునొచ్చి యామృగము శీఘ్రమునన్ బడనేసెదానిమై
తిత్తిని వీసివింటికొనఁ దెచ్చెడివేళఁ బయోజనిత్రవం
శోత్తముఁడుల్కఁగానఁబడెనొక్కెడలక్ష్మణుఁడన్నదృష్టికిన్.

చ. పొడగని గుండెఘల్లుమన బుద్ధిఁగలంగుచు రామచంద్రుఁడ
య్యెడఁ గడు నుగ్మిఁడై పలికె నీవిటు నాకడకేల వచ్చి త
క్కడ నినుఁ బర్ణశాలకడఁ గావలి యుంచినచోటనొంటిమై
బడఁతుక డించి రాఁదగునె వన్యమృగోత్కరమధ్యసీమకున్.

ఆ. అనుచుఁ బలుకుచున్న యన్నకుఁ బ్రణమిల్లి
వినయవాక్యఫణితి విన్నవించె
జనకతనయపలుకుచందంబు మొదలెత్తి
లవముఁ టప్ప కుండ లక్ష్మణుండు.

49

వ. చెప్పినమాటలువిని విన్నదనంబునఁ జిన్నబోవుచు
దుర్నిమిత్తంబులం గనుచుఁ దత్తరంబున నాశ్రమంబునకుఁజని
యక్కడఁ

50

ఆ. పర్ణశాలలోనఁ బరికించి పరికించి
సీతఁ గానఁబడమిఁ జిన్నవోయి
చిత్తమంతఁ దలఁగి శ్రీరామచంద్రుండు
పలువరింపఁ జొచ్చె బ్రమసి బ్రమసి.

51

సీ. నీదృగ్విలాసంబు నెఱి లభ్యమైచేడు
గురుకుచఁ గానవే హరిణవిభండే !

నీమంజులాలాపనిచయంబుఁ గైకొన్న
సుకుమారిఁ గానవే పికకులేంద్ర!
నీనిండునత్కాంతి నెమ్మొము గలయట్టి
దుచిరాంగిఁ గానవే రోహిణీశ!
నీపక్షవిస్ఫూర్తి నెనయుధమ్మిల్లంబు
గలయింతిఁ గానవే యళికులేశ!

తే. స్తనభరణున నీపోల్కిఁ దనరినట్టి
యతివఁ గానవె చక్రవాకాధినాథ!
నెఱయ నినుఁ బోలు నెన్నడ నేర్చినట్టి
రమణిఁ గానవె నీవు మరాళరాజ!

52

సీ. ఘనసారభూజంబ! కానవే నీవంటి
గంధంబు గలయట్టికరటియాన!
దదళికాతరురాజ! కానవె నీయట్టి
మెఱుఁగుఁబెందొడల మా మీననేత్ర!
విలసిల్లు చంపక వృక్షంబ! కానవే
లలి నీదుపుష్పవిలాసనాసఁ!
గమనీయలత! నీవు కానవే నీయట్టి
కరములు శోభిల్లు కంబుకంతి!

తే. గ్రాముకధరణీరుహాధీశ! కానవయ్య
నీఫలస్ఫూర్తికంతంబు నీలవేణి!
గళికలను మించు నవకుంద! కానవమ్మ
నీదుకోరకనిభదంత నీరజాస్య!

53

సీ. వనజాస్య! నినుఁ గూడి వర్తించు నతిఘోర

వనములు శృంగారననము లగును
పడఁతి! నీతోఁ గూడి పవళించు కర్కశ

శయ్యలు పూవులశయ్య లగును
గలకఁతి! నీచేతి కందమూలాదిభో

జనములు మధురభోజనము లగును
హరిమధ్య! నినుఁగూడి చరియించునటువంటి

తపములు సత్పుణ్యతపము లగును
తే. గెరలి నీతోడఁ గూడ భోగించునట్టి

భోగ మంతయు దేవేంద్రభోగ మగును
సుదతి! పొడట్టఁగదె నాకుఁ ! జూడవలయుఁ
గన్నులకుఁ గానఁబడ వేమి కమలనయవ!

54

వ, అని మాటయును.

55

సీ. ఏమృగంబును గన్న నేణాక్షిఁ గానవే

యని పెక్కుభంగుల నడిగి యడిగి
యేపక్షిఁ గనుగొన్న నెలనాగఁ గానవే

యని పెక్కుభంగుల నడిగి యడిగి
యేమాన్మః బొడగన్న వామాక్షిఁ గానవే

యని పెక్కుభంగుల నడిగి యడిగి
యేగట్టుఁ బొడగన్న నిభయానఁ గానవే

యని పెక్కుభంగుల నడిగి యడిగి

ఆ. కలఁగు భీతి నొందుఁ దలఁకుఁ జిత్తములోన

సాలయు నూర్చుఁబోవుఁ నలయు నలఁగు

సీతఁ గానఁబడమి శ్రీరాఘవంద్రుండు

విరహతాపవహ్ని వేగివేగి.

56

వ. ఇట్లు సీతావియోగంబునకుఁ బలువరింపుచున్న
యన్నఁ గని పొయితి యిట్లనియె.

57

క. దీనునికై వడి నూరక

మానము సెడి వగవ నేల మనుజేశ్వర ! యీ

కాననభూముల వెదకఁగఁ

గాననిమీఁదటను వగవఁగాఁదగు మవకున్.

58

వ. అని ప్రతాపించి కోప మాఘకోజాలక కన్నులు
జేగురింప నన్నతో నిట్లనియె.

59

ఉ. వ్రచ్చెద నాకలోకమునవారలగుండెలు నాగలోకమున్

గ్రొచ్చియహీంద్రవర్గమును గూల్చెదఁగవ్వపుగొండకై వడిన్

ద్రచ్చెద మర్త్యలోకము సుదారత నేగతినై నఁ గ్రమ్మఱం

దెచ్చెద సీత నీక్షణము దేవరచిత్తము మెచ్చునట్లుగన్.

60

వ. అని యిట్లు పలికి మఱియును.

61

ఉ. చించెద దైత్యసంఘములఁ జిందఱవందఱఁజేసి బ్రహ్మ పో

ధించెద లోకపాలకులఁ ద్రోవగ నేసెద భూతలమ్ము గ్ర

క్కించెద శైలజాలముల గీటడఁగించెద భూమిసందనన్

గాంచెదఁదల్లడిల్లకుము కంజహితాన్వయవార్ధిచంద్రమా !

క. భూతలమును నాకసమును

బాతాళంబును నెమకియొ బాధించియొ నే

సీతను దెచ్చిన పిమ్మట

నీతమ్ముడ ననుచు మెచ్చు నిఖిలోర్వీశా! 63

వ. అని పలుకుచున్న తమ్ముని శౌర్యధైర్యాదిగుణం
బులకు సంతోషింపుచు జనస్థానంబు వెడలి జనకనందన నన్నే
షింపుచు దక్షిణాభిముఖులై చనుచు ముందట. 64

క. పక్షములుఁ గాల్లుఁ దునిగిన

పక్షింద్రునిఁ జూచి రామభద్రుండు మదిలో

రాక్షసమాయయొ యనుచును

శిక్షింపఁ దలంచు సంత శీఘ్రమె పలికె. 65

క. నీతండ్రికి నతిమిత్రుడ

నోతండ్రి! నన్ను నేయ నుచితమె నీకు

నాతగు పేరు జటాయువు

నీతాధిప! నన్ను నెఱుఁగు చిత్తములోన. 66

వ. అని చెప్పి వెండియు నాజటాయు విట్లనియ్యె. 67

మ. వినుమోరాఘవ! పంక్తికంధరుఁడు దోర్వీర్యంబు సంధిల్లుఁగా
జనకత్మాపతినందనన్ గొనుచు స్వేచ్ఛావృత్తితో వేగుచో
మవితారత్నము దీవయెపలుకు తద్వ్యాక్యంబు లేర్పాటుగా
వినిపారాడఁగ్రాహ్యమయ్యెమఱియో వేషంబుభూమిశ్వరా!

క. అని సీతతెఱఁగుఁ దనపని

జననాయకుఁ డైన రామచంద్రునితోడన్

వినుపించి యాజటాయువు

తను వెరియఁగ నంతఁ గాలధర్మము నొందెన్. 69

వ. ఇట్లు రామచంద్రునకు సకల వృత్తాంతమును నెరి
గించి శరీరంబు విడిచిన యప్పక్షి రాజునకు భక్తిపూర్వకంబుగా
వగ్గి సంస్కారాది విధులు దీర్చి దక్షిణాభిముఖులై చనుచుఁ
జిత్రూపంబున నున్న కబంధుని వధియించి ముండట. 70

క. చనిచని యెదుటను రాముఁడు

గనుగొనియె మహిజనోగ్ర కలుషాద్రిమహా

శనిరూపం బనఁ దగు నా

ఘనము క్తివధూవిలాసకబరిన్ శబరిన్. 71

తే. కాంచినను మొక్కి యాభూమికాంతఃనకును

మించి సద్భక్తిఁ బూజఁ గావించినంత

శబరితోడను దమ కార్యసరణిఁ దెలియ

వినయమునఁ జెప్ప నాకాంత విన్నవించె: 72

తే. ఇనకులాధీశ! సుగ్రీవుఁ డనెడువాఁడు

కపికుల శ్రేష్ఠుఁ డత్యంతఘనుఁడు తలప

నతనితోఁ బొత్తుగావింపు మన్నిపనులు

జక్క నౌటకు నాత్మ నిస్సంశయంబు. 73

వ. అని చెప్పి వీడ్కొలిపిన నమ్మనుజేంద్రనందను లట
మీఁదఁ బంపఁతెటంబునకుం జని రని చెప్పునాదదుని వాల్మీకిఁ
మునీశ్వరుం డటమీఁదికథావిభాసం బెట్టిదని యడుగుటయు.

క. జలజాక్ష! భక్తవత్సల!

జలజాసనవినుతపాదజలజాత! సుధా

జలరాశి భవ్యమందిర !

జలజాకర చారుహంస ! జానకినాథా !

75

గద్యము. ఇది శ్రీగౌరీశ్వర వరప్రసాదలబ్ధి గుర్తుజంగమార్చన.

వినోద సూరిజనవినుతకవితాచమత్కారాత్మకూరికేసన

సెట్టితనయ మొల్లనామధేయవిరచితంబైన శ్రీ

రామాయణ మహాకావ్యంబునం దారణ్య

కాండము సర్వము నేకాశ్వాసము.

కిష్కింధాకాండము.

క. పక్షీంద్రవాహ ! గిరిజా

త్ర్యక్షమనోబ్జాతగేహ! యపహృతమోహ!

రాక్షసభీమా! మునిజన

సాక్షాత్కృతనై జధామ! జానకిరామా!

1

వ. శ్రీ నారదమునీశ్వరుండు వాల్మీకిమహామునీశ్వరున
కెఱింగించిన తెఱంగు గెఱింగించెద నాకర్ణింపుము.

2

సీ. పంపాటవ్వున భాణాననాయుధ

పాపాలై యున్న భూపాలసుతుల

గనుగొని భీతిల్లి కవులాప్తసూనుండు

వాలిపంపున వీరు వచ్చి రనుచు

గలగి తా ఋశ్యమూకంబున నుండంగ

వెఱచి మలయశైల విపినసీమ

దిరిగి వారలరాక తెఱంగు గెల్లె దెలిసి రా

బవనాత్మజుని వేగంబున నతడు

తే. వచ్చి రఘురాము శ్రీపాదపారిజముల

కర్ణిఁ బ్రణమిల్లి మీ రెవ్వ రయ్యె యిటకు

నేమికతమున వచ్చితి, రేది నామ

మనుచు నడిగిన సామిల్లి యతని కనియె.

3

సీ. దశరథుం డనురాజుతనయుల మాతని
 పంపునఁ దపమాచరింపఁ గోరి
 వచ్చి కాననభూమి వర్తించుచుండ నీ
 రాజుదేవిని దుష్టు రావణుండు
 కుటిలవృత్తిని నెత్తుకొని పోవ నాజ్ఞాడ
 వదలక దిక్కులు వెడకి వచ్చి
 శబరికి మారాకచందంబుఁ దెలియంగఁ
 జెప్పిన నర్కజుచేతఁ గాని

తే. మీదుకార్యంబు నెగ్గదు మీరలరిగి
 వేగ సుగ్రీవుచెల్మి గావింపుఁ డనిన
 వచ్చినారము గనుఁగొన వలసి యతని
 నతఁడు రాముండు లక్ష్మణుం డంపు నన్ను. 4

తే. తలప నీరాజునకు నెందు ధాత్రిలోన
 విను మసాధ్యంబు లె సట్టిపనులు లేవు
 సూర్యవంశోత్తముడు మహాశూరు డితఁడు
 నీకుఁ బేరేమి చెప్పుమా మాకు నన్ను. 5

తే. వాయుదేవునిఁ బ్రార్థించి వేయిగతుల
 నంజనాదేవి గాంచినయాత్మజుండ
 నర్కజునిమంత్ర నై యుండు ననుదినంబు
 వినుడు నాపేరు హనుమంతు డనుకు రిలను. 6

వ. అని చెప్పి మఱియు నిల్లని విన్నవించె. 7

చ. వినుడుమహాత్ములార! యరవింధహేతాత్మజుడోడితెచ్చి మి
 మ్ముచుబాడగానుపింతునని మ్రొక్కుచు నేగికపీఠుడు జేరితాఁ

జనిన తెఱంగు వారిఁ గనుచందము నేర్పడఁజెప్పి గొబ్బునన్
బనిగొని వచ్చి రాముపదపంకజముల్ గనుపించెనంతటన్.

వ. సుగ్రీవుండు శ్రీరామచంద్రుని పగదీర్పఁదా భారం
బువహించి తనకుఁ ఒగవఁడైన వాలిని జంపింపం దలంచి
వానితోఁ దనకుఁ గలిగిన పూర్వవైరంబు తెఱంగు శ్రీరాము
నకుఁ దెలియవిన్నవించి వాలి మహాసత్వశాలి యతండు రాము
నిచేతం దెగుట దెల్లంబుగా దుందుభిక శేబరంబును బదియోజ
నంబులదూర మెగురఁ జిమ్ముటయును సప్తతాళంబు లొక్క
బాణంబునఁ దెగనేయుటయును జూచి సుగ్రీవుండు భయకం
పితహృదయుండై రాఘవేశ్వరుల పాతూరవిందంబులకు వంద
నంబాచరించి జనకనందన మున్న జాతి విడిచిన యాభరణం
బుల మూటఁ దెప్పించి జూపినం జూచి మూర్ఛిల్లి గొబ్బునం
దెలిసి యర్కకులేశ్వరుం డైన శ్రీరామచంద్రుం డర్కసంభ
వుండైన సుగ్రీవునితో నిట్లనియె.

9

క॥ పగ నీ కెక్కడి దింకను

నగచర! నగభేదిసుతుని నాయున్త్రమునన్

దెగ నేయుదు నమ్ముమనుచు

జగదీశుఁడు వలుక నతఁడు సంతోషించెన్.

10

వ. ఇట్లు ప్రమాణవచనంబుల న య్యచలచరాగ్రణి
స్వాంతంబును సంతోషింపఁజేసిన నతండును శ్రీరామచంద్రుని
కోర్కెంబునకు వహాయుండై యుండ నొడంబడి యమ్మహానా

యకుని యనుమతంబున యుద్ధసన్నద్ధుండై కిష్కింధానగరంబు
నకు జని తద్ద్వారంబున నిలిచి సంహనాదంబు జేసినం గనలి
యాదేవేంద్రతనూభవుండు ననుదెంచె నంత నయ్యిరువురుం
గదిసి భుజంబు లప్పళించుచు గర్వాలాపంబు లాడుచు నొం
డొరుల మార్కొని. 11

శా. శైలంబుల్ గడువేగఱువ్వుచుమహర్షుంకొరహుంకొరము
ల్, చాలంజేయుచుభీకరోద్ధతులచేసాలంబులన్ వేయించున్
వాలాగ్రింబుల మోడుచున్ వడివడిన్ వక్తంబులన్ రక్తముల్
కులన్ వాలియుసూర్యసూతియువడిం గోపాత్ములై పోరగన్.
వ. అట్టి సచుయంబున. 12

ఉ. స్థాలముపొంతనిల్చి రఘున త్తముఁ డమ్మరివోసి శబ్దవి
న్మూలముగాఁగవిల్ దివిచిముష్టియుదృష్టియుఁగూర్చిగోత్రభృ
త్కూలము వజ్రపాతహతిఁ గూలువిధంబునఁ గూలనే సెన
వ్వాలిఁబ్రతాపశాలి మృదువందనశీలి సురాలి మెచ్చగన్.
వ. తదనంతరంబున. 15

క. తారాపతి శిక్షింపుచుఁ
దారాపతిధవళకీర్తిఁ దగునర్కజునిన్
రారాదేవికిఁ బురి కా
దారార్కము గాఁగ రాజతనయుఁడు నిల్పెన్. 16

క. నిగ్రహము మాని నృపతి శు
భగ్నపాలగ్నంబునందుఁ బట్టము గట్టెన్
విగ్రహారాజోపగ్రహః
సుగ్రీవుని హేమదామసుగ్రీవుఁ దగన్. 17

వ. ఇట్లు సుగ్రీవునిఁ గపిరాజ్యపట్టభద్రునింజేసి వారి
తనూసంభవుని నగందకుమారుని . యవరాజసదంబున నిలిపె
నంత వర్షకాలము కడచునంతదనుక శ్రీరాముని మాల్యవం
తంబుపై నుండ నియమించి వారు సని రయ్యవసరమున. 18

సీ. బ్రహ్మాండ మగలంగఁ బటపటధ్వనులతో

నుఱుము లంతంతకు నుఱుముచుండఁ

గడు భయంకరముగా వడి మోఁగు మోఁతలఁ

బిడుగులాడాడ గుభిల్లు మనఁగఁ

గ్రముకంబులంతేసి కణములతోఁ గూడఁ

గరుడు గట్టిన వడగండ్లు రాలఁ

గొరవిదయ్యంబుల వెఱపించు తెఱఁగున

వీద్యుత్ప్రకాశమ్ము విస్తరిల్ల

తే. ముసుఁగు వేసిన చందాన మెఁగులు గప్పి

మిఱి నలు పెక్కి చీకట్లు కాఱుకొనఁగ

మించి కడవల నుదకంబు ముంచి తెచ్చి

కుమ్మరించినగతి వాన గురిసె నపుడు. 19

క. ఏఱులు కాలనాడ తప్పఁగఁ

బాతెను సన్యములు పండె ఘోరవృక్షములున్

మిఱి ఫలించెను ధరఁ బా.

లేఱులుగా సురభు లెల్ల నెప్పుడుఁ బితౄకే. 20

వ॥ అంత వర్ష కాలాంతంబు గాఁగ నమ్మహీకాంతుండు

ప్రయసివియోగ పరితాపానలంబునఁ బొరలుచు నోర్వలేక

విభ్రాంతస్వాంతుండై యుండ.

సీ. పలుమాఱు నీహస్తపల్లవంబులచేత
 నలివేణి ! నాతాప మార్ప వేల
 నళినాక్షి ! పరిరంభణకీడఁ దేల్చు నీ
 మదినొప్పి నానొప్పి మాన్ప వేల
 చెలియ ! యోషామృతసేవకై నీయల్క
 వడిఁ దప్పి నాదప్పి గడప వేల
 భామ ! తాపానల పరితాప ముడుప నీ
 తనువు నాతనువునఁ బెనఁచవేల

ఆ. అనుచు సీతఁ బిలుచు నందంద పరికించు
 దిక్కు లాలకించు నిక్కి చూచు
 దశరథాత్మజుండు తన్నుఁ దా మఱచుచు
 బయలు కౌగిలించుఁ బలువరించు. 22
 వ॥ అని మఱియును. 23

ఉ. కూరలునోటికిఁ గుచులుకూడుటదప్పెనుదుంపఁదూడులుం
 గారముతోఁచెజిహ్వాకును గమ్మనితేనెలు చేదులయ్యెఁ గం
 గారయెఁ జిత్తమంతయును గంటికినిద్రఱహింపదయ్యె శృం
 గార మెలర్ప సీతఁ బొడగానమి రామనృపాలమాళికి..

ఉ. తాలిమిదూలిపోయిపరితాపమునం దిరుగాడు నొక్కచోఁ
 గాలును నిల్వదొక్కినధికారముచాలక యెప్పుడుంగడుం
 జాలి వహించుఁ జిత్తమునఁ జంచలతం గను భూమిపుత్రిపై
 మేలిమిఁ జేసి రాముఁ డట మిన్నక పేదురుగొన్నకై వడిక

వ. ఇట్లు విరహతాపంబునఁ బొరలుచున్న సమయంబున
 గార్తకమాసంబు సనుదెంచిన శ్రీరాఘవచంద్రుండు బలంబులం

గూర్చుకొని రమ్మని సుగ్రీవుపాలికి సోమిత్రి ననుప నా
రాముతమ్మునిఁ గూడి యసజుఁడు తారాసమేతుండై చను
దెంచి రాఘవేశ్వరుల చరణారవిందమ్ములకు నమస్కరించి
తన బలంబుల దోడు సూపం దొడంగె నెట్లనినఁ బదులును
నూఱులును వేలును బదివేలును లక్షలును బదిలక్షలును
గోట్లును శతకోట్లును నర్బుదంబులును నిర్బుదంబులును ఖర్వం
బులును మహాఖర్వంబులును బద్ధంబులును మహాపద్ధంబులును
క్షోణులును మహాక్షోణులును శంఖంబులును మహాశంఖం
బులును క్షీతులును మహాక్షీతులును క్షోభంబులును మహా
క్షోభంబులును నిధులును మహానిధులును సాగరంబులును
మహాసాగరంబులును బరిమితంబులును మహాపరిమితంబులును
ననంతంబులును మహానంతంబులును గడచి లెక్కకు మిక్కిలి
యెక్కువయై డెబ్బదిరెండు వెల్లువలు గల కపిబలంబుతోడఁ
దోడుసూపినం జూచి రాఘవేశ్వరుండు సంతోషించి సవిత్త
నందను గారవించి కౌగలించికొని సీతాన్వేషణంబుఁ జేయఁ
గల వానరోత్తమల నధికబలయుతుల నేర్పఱిచి దిశలకుం
బంపు మనవుడుఁ దూర్పునకు మైందుండును బశ్చిమంబునకు
సుషేఃపండును నుత్తరంబునకు శతబలియు ననువారిని నేర్ప
ఱిచి వారలకుఁ దోడుగా వానరపీరులను లక్షలక్షసంఖ్యా
కుల నేర్పఱిచి యిచ్చి జానకియున్న చొప్పును దెలిసి యొక్క
నెలలో రమ్మని యనిపి హనుమంతునిం బిలిచి నీవు దక్షి

ణమ్మునకుం బొమ్మని యనుపునపుడు శ్రీరామభూపాలుండు
 వానివిశ్వాసాదిగుణమ్ములకు మెచ్చినవాడై దగ్గటఁగాఁబిలిచి
 నీవు శౌర్యవంతుండవు హీతుండవును గావున నీచేత మత్ప
 యోజనం బీడేటు నని పలికి తనచేతియంగుళీయకం బతని చేతి
 కిచ్చి యీముద్రిక జనకరాజునందనకు సమర్పించి యాజానకి
 శిరోరత్నంబు మా కానవాలుగాఁ దెమ్మని యనుపనతండియ్య
 కొనిమ్రొక్కిన నాతనికిందోడుగానంగదజాంబవదాదులంగూర్చి
 యలిపె ననుటయు విని నారదుని వాల్మీకిమహామునీశ్వరుం
 డటమీఁది కథావిధానం బెట్టిదని యడుగుటయును. 26

క. జలజాక్ష! ఇక్షవత్సల!

జలజాసనవినుతపాదజలజాత! పుధా

జలరాసిభవ్యమందిర

జలజాకరచారుహంస! జానకిరాధా!

27

గద్యము. ఇది శ్రీగౌరీశ్వర వరప్రసాదలబ్ధ గురుజంగమార్చన
 వినోద సూరిజనవినుత కవితాచమత్కా రాతుకూరికేసన.

సెట్టితనయ మొల్లనామధేయవిరచితంబైన శ్రీ

రామాయణ మహాకావ్యంబున గిష్కిం

థాకాండము సర్వము నేకాశ్వాసము.

సుందరకాండము

క. సూర్యకులరత్నదీపా!

సూర్యసహస్రప్రతాప! సుందరకూపా!

ఆర్యాధాధితనామా!

శౌర్యాదికసుగుణసీమ! జానకిరామా! 1

వశీశ్రీనారదమహాముని వాల్మీకి కేటింగించిన తెలుగు

విన్నపించెద ననన్దరంపుము. 2

తే రామునకు మ్రొక్కి యక్కపిరాజుకరుణ

దక్షణంబున వెడలిరి దక్షిణంబు

వెదకువారగు వానరవీరవరులు

పంతములతోడ నెంతయు సంతసమున. 3

క. మును తా మేగినదిక్కులు

సనివడి వెదకంగఁ జనిన బలిముఖు లెల్లన్

జనకజు గానక వచ్చిరి

మనుజేశునికడకు చనినమార్గంబుననే.

వ. అట్టి సమయంబున.

తే. గిరులును నదులును వనములు

బరికింపుచు బట్టణములు బహువిధగతులన్

దిరుగుచు వెదకుచు గానక

కరువలిగొడు కాదియైన కపివరు లెనుటన్. 6

క. ఆలోఁ గాంచిరి సత్కృషి

జాలము గరిశరభసింహశార్దూలమృగా

భీలముఁ బుణ్యకదంబవి

శాలము నగు నమ్మహేంద్రశైలము లీలన్. 7

వ. ఇట్లు మహేంద్రపర్వతంబుం గనుంగొని డాయం
జని యచ్చట. 8

ఉ. ఆతేటి వానరప్రసరు లాఘరణీసుతఁ గానలేక దుః

ఖాతురులై వగం బడఁగ నయ్యెడఁ దగ్గరినుండి వచ్చి సం

పాతీయనంబ్రసిద్ధుడగు పక్షి కులేందుఁడు రావణుండు దా

సీతనుగొంచుఁబోవుగతి జెప్పుచుఁదెల్పును లంకత్రోవయున్. 9

క. ఆపక్షిఁజూచిచేతను

జోపలశుభనేత్ర గామచందుని దేవిన్

బాపాత్ముఁడైనదై త్యుడు

వే పట్టుక చనినతోవ విని కపులెల్లన్. 10

వ. మహానందంబు నొంది యమ్మహేంద్ర పర్వతం
బారోహించి పురోభాగంబున. 11

క. ఆకపివీరులు గనుంగొని

రాకాశనదీప్రచుంబితార్భటభంగా

నీకమహాఘనరవభయ

దాకారనటత్ప్రకాశు నాజిలధీశున్. 12

క. తమతమ సత్వస్థితులును

గమి యించెడు నబ్ధికోలఁదిఁ గనుఁగొని మదిలో

బ్రమయుచుఁ బలికెను గపిసం

ఘము లెంతయు డెందమందుఁ గళవళపడుచున్. 14

క. ఈవార్ధి దాట సత్వము

మావలనం జాల దింక మారుతి! వినుమా

పావని నగుటంజేసియు

నీచలనం దక్కనొరులు నేరరు దాటన్. 15

వ. అని యిట్లు ప్రార్థించినతోడనే యుబ్బి వారివచ

సంబులకు సమ్మతించి వాయుతనూజు డిట్లనియె. 16

ఉ. పావనమూర్తి రామనరపాలకుపంపున నబ్ధి దాటెదన్

దేవవిరోధిదొంగిలినదేనినిఁ జూచెదఁ గాన కుండినన్

లావున గడ్డతోఁ బెటికి లంకయ తెచ్చెద నట్లు గానిచో

రావణుఁ బట్టితెచ్చెదను రామునిసన్నిధి కెన్నిరీతులన్. 17

వ. అని వారిమనంబులు సంతసిల్లునట్లుగా బిరుదులు

వక్కాణించి తనకుఁ దండ్రయైన వాయుదేవునకును ద్రిమూ

ర్త్యైత్మకుండై న లోక బాంధవునకును నిందునకును సంద్రమ్ము

నకును నమస్కరించి శ్రీరామలక్ష్మణులఁ దనమనఃపద్మంబు

నం డిడికొని మొక్కి బంధుమిత్రులం గౌఁగిలించుకొని వారి

చేత దీవనలం బొంది గమనోన్ముఖుండై, 18

చ. మొగముబిగించిపాదములు మొత్తముగానటసూఁదితొక్కి

నీ, టుగ మొగమెత్తి భీకరకరోరరవంబున వార్చి బాహుల

త్యగణితలీలనూచి వలయంబుగ వాలమయిదిప్రేక్ష్యోగసనన్
నగమునగమ్మగుంగంగపినాథుడు నింగికిదాఁటెటేవ్వునన్.

వ. ఇట్లు నింగి కెగిరిపోవుచుండునమయంబున బావనికి
నడ్డంబుగా మానవరూపంబున మైనాకపర్వతంబును సురస
యను నాగజననియు ఛాయాగ్రాహిణియైన సింహికయునుం
గనుపట్టిన నెల్లరక్షతేక్రమించి నువేలాచలంబున కరిగియక్కడ
సలయిక దీప్తి నొక్కయిక్కువ నించుక సేపు పేశ్రమించియున్న
సమయంబున. 20

ఉ. భేదికి సాటి యా దనుజభీషణభాషలు భద్రసాగఘ్రిం
కారనినాదముల్ పాయనికాయపు హేషలు కాహశధ్వనుల్
వీరమృదంగనాదములు విశ్వభయంకరలీల లంకేలోక
బోరుకలంగఁగా శ్వసనపుత్తుఁడు చాలఁగ నొలకింపుచున్.

ఉ. కోటికిఁ గోటులై పరఁగు కుంజరనర్గము ఘోటకంబులున్
గోటికి నెక్కుడై పరఁగు గోత్రసమా రథంబులున్
గోటికి హెచ్చులై పరఁగు ఘోరనిశాచరకోటికోట్లతో
సాటికి నెక్కునప్పురము సాహసవంతుఁడుగాంచె ముందటన్.

వ. ఇట్లాలంకాపుటభేదసంబున పీక్షించితనమనంబున 23
శా. ఘోరాకారులుకామరూపులుమహాక్రూరాత్ములత్యుగ్రులీ
శూరుల్ వీరలఁ గన్నుఁబ్రామిపురిలో శోధించులావెట్లొకో
యిరూపంబునఁ బోవఁగాఁ గనిన వారెగ్గేమి గావింతురో
నారీరత్నము నీత నందుఁ గనఁగా నాకెట్లు సిద్ధించునో. 24

వ. అని తలంచుచున్న యసరఃస్మృత. 25

ఉ. క్రుంకెబయోజబాంధపుండ్రుగూండ్లకుబత్తులు సేరెనెల్లెడన్
బొంకముతీసేర చామరలు పూచెనుగల్వలు తారకావళుల్
బింకముజూపెగాంతి నళిబృందముకూర్కె దమంబుబర్వె
నే, పంకను జారచోరగులు వాలి చరించిరి కాతుకంబునన్.

వ. ఇట్లు నిశాసమయమునందు దనమేటిగొత్తం బఱచు
మాత్రంబుగా గుడియించి యగ్గిరి డిగ్గి చనుచు నల్లనల్లన బుర
ద్వారంబునొడ్డకు జేరి వాసరకులపుంగవుండు పురప్రవేశంబు
సేసి. 27

ఉ. మేడలురచ్చకొట్టములు మిద్దెలు మచ్చులు నాటకూటముల్
మాడువు లంగళుల్ దనుజమందిరముల్ పురగోపురావళుల్
వాడలు దేవగేహములు వప్రచయంబులు వేశ్యవాటికత్
గోడలునాదిగాఁగఁగపిఁగంజరుడప్పుడుచొచ్చిచూచుచున్.

క. మఱువులు సందులు గొందులు
నిరవులు జొరరానిచోట్లు నేకాంతంపుం
దెరువులు సంతఃపురములు
వెరవున గపిఁగంజరుండు వెదకం జొచ్చెన్. 29

ఆ. గాలిలీల శీతకరకాంతివిఖ్యాతి
ధూమరేఖరీతి దూతి చొచ్చి
యసురమందిరముల నక్కడనెక్కడ
గలయ దిరిగి వెదకె గపివరుండు. 30

వ. ఇట్లు తిరిగి తిరిగి వెదకుచుఁ దనమనంబున. 31

క. మాయాబలుండు రాక్షస

నాయకుఁ డిటుఁ బట్టి తెచ్చునాఁ డతని మహా

కాయము నుగ్రాకృతిఁ గవి

తోయలి తన తనువు నెచటఁ దొలఁగెనో యకటా!

మ. అటుగా కీతఁడె యన్య దేశమున నాయబ్జాక్షిఁ బెట్టించెనో
ఘటయంత్రస్థితివార్ధిమధ్యమునఁదా గ్రోర్యంబునన్ దాఁచె
నో, పటుబాహుబలశక్తి నాకభువనప్రాగ్దేశమం దుంచెనో
చటులోగ్రాకృతిరాము బాణములకున్ శంకించియెందుంచునో

వ. అని యీగతి వితర్కించి. 34

ఉ. తుంతు విధాతజం దెములు ధూర్జటిశైలము వ్రేత్తువిష్ణునే
వెంతుగ్రహంబులందిరుగ వేయుదుఁబూర్ణ పయోధు లేడుంగా
రింతునుదువ్రాహులఁ బొరిన్ గణియింతును భూతలంబుఁగ్ర
క్కింతునహీంద్రలోకమునుగీడ్చడఁ జేయుదుఁసాహసంబునన్.

ఉ. కొట్టుదు నింద్రుఁ బావకునిగుండెలు వ్రేత్తుఁ గృతాంతుఁ
జెందుదున్, మట్టుదె దైత్యుని పరుగుమానముఁగొందు
ను గాలిఁ దూలఁగా బట్టుదుఁ గిన్న రేశ్వరుని ప్రాణము
కల్గుదు శూతిఁ దోలుదున్, జట్టలు దుంతు రావణుని
సాగసలోచనఁ జూపకుండినన్. 36

క. ఈమాడ్కిఁ జేయ దేవ

స్తోమమ్ములు చంద్రవదనఁ జూపెద రొండె

ఏమిటికిఁ గీడు తగ దని

రాముఁడు వలదనుచు మరలి రమ్మనునొండెన్. 37

వ. అని యనేకప్రకారంబుల నాలోచింపుచు నొక్క
గోవురం బారోహించె నాసమయంబున. 38

క. పావని కనుఁగొనె నప్పుడు

పావన విఖ్యాత సుగుణభావోపేతన్

సేవితదనుజవ్రాతన్

భూవనితాజాత నిత్యపూతన్ సీతన్. 39

వ. ఆరామంజూచి శ్రీరామచంద్రుని దేవినిగాఁ దలం
పుచు నగ్గోవురంబునుండి డిగ్గి సూక్ష్మరూపంబుఁ గైకొని శిం
శుపా వృక్షం బారోహించి యందు. 40

సీ. పతిఁ బొసినట్టి యాపదకంఠెఁ బలుమాఱు

వివిధమాయలచేత వేఁగి వేఁగి

వీరదానవకోటి వికృతవేషంబులు

కనుఁగొని చిత్తంబు క్రొంగి క్రొంగి

తనదిక్కులేమికై తల్లడిలుచు నాత్మ

లోపల మిక్కిలి లోఁగి లోఁగి

కర్ణకఠోరంబుగా నాడు మాటలఁ

దొరఁగెడి కన్నీటఁ దోగి తోగి

ఆ. రాముఁ దలఁచుకొంచు రామునిఁ బేర్కొంచు

రామ! రామ! యనుచు రమణి వలుకఁ

గపివరుండు సూచి కామినీరత్నంబు

సీత యనుచుఁ బొంగెఁ జిత్తమందు.

41

మొట్టమొదట నమయంబున రాశనాసురుండు... సీతాపహృత.

హృదయందై పన్నీట మజ్జనబాణి దివ్యాంబరంబులు గట్టుకొని
కర్పూరసమ్మిళితం బైన శ్రీగంధంబు నెఱుపూతపూసి పారి
జాతపుష్పంబులు ముడిచి మత్స్యంబుదావి నివ్వటిల్లెడు జవ్వాది
మెత్తి దశశిరంబులయందును రత్నముకుటంబులు ధరించి మఱి
మండితంబు లగుకుండలములు పూని భాకుప్రభా విలసితంబు
లగుపతేకంబులును ముక్తాహారంబులును భుజకీర్తులును భావ
పురులును నంకుళీయకంబులును నవరత్నస్థగితంబగు నొడ్డా
ణంబును నమరించి చంద్రహాసహస్తుండై కందర్ప విలాస
సుందరుం డగుచుఁగిన్న రకింపురుషగంధర్వాసురోరగసిద్ధవిద్యా
ధరాంగన లుభయపార్శ్వంబుల నాలపట్టంబులు పట్టి మాక్తి
కచ్ఛత్రంబులును దాలవృంతంబులును వింజామరంబులును ధరి
యించిరాఁ గొండలు కరదీపికాసహస్రంబులు గైకొని ముందఱు
బిలుంద నేతేర నశోకారామంబునకుఁ జనుదెంచె నప్పుడు
గంధవాతూలంబునం దూలు పుష్పలతయునుంబోలె వడవడ
వడంకుచుఁ దనసుందరాంగంబులు హస్తారువస్త్రకేశంబుల
మాటియుఁ గప్పియు నడంచును నిగురుగప్పిన నిప్పుచందంబున
ధూళిధూసరం బగు రత్నంబుకై పడి మేఘచ్ఛన్నం బగు చంద్ర
బింబంబుడంబున నిత్తడిపోదిగిన కుందనంపుశలాకలాగున్మమా
ఁపడి యున్న జానకిని గదిసి.

42

క. నీతను గనుగొని హావము

డాతతనయవాక్యఘణితీ నతికుతుకమునన్

జ్యోభవనీశితాంబక

పాతంబులఁ జాల నొచ్చి పలుకఁగఁ జొచ్చెన్. 43

లయగ్రాహి. తోయజదళాక్షి ! వలరాయఁ డిటు లేచి పటా

సాయకము లేర్చి యిఘ డేయఁగ దొడంగెన్

దోయదపథంబున నమేయరుచితోడ నుడు

రాయఁడును మించి వడఁగాయగఁ గడంగెన్

గోయిల్లులఁ గీరములుఁ గూయఁగ నళివ్రజము

లేయెడలఁ జూచినను మోయుచుఁ జెలంగెన్

నాయెడఁగృపారసము నేయ కివివేకమున

నీయెడల నుండు టిది న్యాయమె లతాంగీ! 44

వ. అని మతియుడు. 45

సీ. అలకేశ్వరుం డుపాయనముగా నిచ్చిన

యంచితచీనిచీనాంబరములు

దివిజాధిరాఘండు దినదినంబును నిచ్చు

పారిజాతోల్లసశ్చ్రవములును

దక్షిణాధీశుండు తగఁ గాన్క లంపిన

సురభికర్పూరాదిపరమశములు

బాతాశముననుండి ఘణినార్వభౌముండు

పుత్రైంచినటువంటి భూషణములు

తే. గలవు నాయుంట నేప్రోద్దుఁ గడిమ లేక
దేహపరితృప్తిఁ గావించి మోహ మలరఁ
గాము కేళి సుఖంబులఁ గలయు టొప్పు
విడువు మడియాస రామభూవిభునిమీఁద.

46

సీ. ఎవ్వనివీటికి నేడువారాసులు

పెట్టనికోటలై పెచ్చుపెరుఁగు
నెవ్వని సేవింతు రింద్రాదిదేవత
లనుచరబలు లయి యనుదినంబు
నెవ్వనిచెరసాల నేప్రోద్దునుండురు
గంధర్వ సుర యక్ష గరుడకాంత
లెవ్వనిభండార మిర వొంద విలసిల్లు
సవనిభానంబుల వివిధభంగి

తే. సకలలోకంబులును మహోత్సాహవృత్తి
నెవ్వనికీఁ జెల్లుఁ బుష్పల మ్రొక్కి తిరుగ
నాకె తక్కుంగఁ గలదె యేనాఁడు నైన
మద్భుజాశక్తి ప్రతిపోల్చ వద్భుతంబు.

47

సీ. శ్వసనుండు లోఁగిలి సమ్మార్జనముఁ జేయ

నబ్ధినాథుండు కలయంపి సల్లఁ
బావకుం డరుదెంచి పాకంబు లొవరింప
శమమండు వెసఁ జరిచర్యఁ జేయఁ
బాకారి కల్పకప్రకరంబు లొవరింప
దమజేశ్వరుండు కై దండ యిడఁగ

వరవాహనుండు దా నగతివెచ్చుము వెట్ట
నీశానుండు విభూతి నెలమి నీయ

తే. గురుండు పంచాంగం మెప్పుడు సరవి జెప్ప
సమరకిన్నరగంధర్వయక్షభుజగ
సిద్ధకింపురుషాంగనల్ చేరి కొలువ
వైభవంబునఁ జెలు వొందువాఁడఁ దరుణి! 48

ఉ. ఎత్తితి శంకరాచల మహీనబలంబున బంతిలాగునన్
మొత్తితి సర్వదిక్పతుల మూఁగినగర్వము నిచ్చి పాటఁగా
నొత్తితి శత్రుభూపతుల నుగ్రరణంబున భూమి ద్రెళ్ళఁగా
మొత్తితి భోగికంఠము లమౌఘజనంబున మేటికీర్తులన్. 49

తే. జడలు ధరియించి తపసుల చండమునను
దమ్ముండును దాను ఘోరదుర్గమ్ములందు
కూరగాయలు గూడుగాఁ గూడుచునట్టి
రాముఁ జేరీతి లంకకు రాఁగలండు. 50

ఆ. ఇంకఁ జేయ నేర రీదంగ నోపరు
కట్ట లేరు చుట్టి పట్టలేరు
జలధి దాట లావు చాలదు నరులకు
వచ్చు పెట్టు చెపుమ వారిజాక్షి ! 51

క. దానవు లెప్పుడు చూచిన
మానవులను గెలువఁ గలరు మది నూహింపన్
మానవభక్షకు లై మను
దానవులను గెలువ నరులతరమే జగతిన్. 52

క. జగదీశుడు మానవుడంట
నగరే భుజశక్తిచేత నాకెదు రన్న
నగధరుడో నగధన్యుడో
నగభేదియొ కొంత కొంత నాతో బోరన్. 53

వ. ఆసంగతి యట్లుండ నిమ్ము. 54

క. నీకన్నుల సౌభాగ్యము
నీకుచముల గలుగుమేలు నీముఖకాంతుల్
నీకరములలావణ్యము
నాకస్త్రీలందు లేవు నాకుం జూడన్. 55

మ. సురకాంతల్ సరిరార్లు యక్షసతులున్ సూటింపఁగారారు కి
న్నరభామల్ ప్రతిరార్లుసిద్ధవస్తిత్తల్ న్యాయంబుగాఁబోలరా
గరుడస్త్రీలసమాన లెంతోచవుకల్ గంధర్వలోలాక్షులున్
మఱియేరీ నిను జెప్పి చెప్పఁ దరుముల్ మత్తేభకుంభ స్తనీ!

క. వీడ యలంకారముగా
నాడుము భయ ముడిగి మధురమైనమృదూక్తుల్
బేడిసల నేలుకన్నుల
జూడుము కనుతెప్ప లెత్తి సుదతీ! నన్నున్. 57

వ. అని యిట్లు నోరికి వచ్చిన మచ్చున బ్రేలుచున్న
యాసీచుని దుష్టభాషణంబులకు రోసి తృణంబు చేపటి జనక
భూపాలనందన యిట్లనియె. 58

క. పతి దైవముగా నెప్పుడు
మతిఁ దలఁచుచు నుండునట్టి మగువలఁ జెలుపన్

బ్రతిన గలయట్టిసీతోఁ
బ్రతివచనము లాడుకంటెఁ బాపము గలదే. 59

క. పరదారాపేక్షకు లగు
పురుషుల కాయువు సశించుఁ బుణ్యము సెడు న
త్పురుషులు దూషింపఁగఁ దుని
నరకంబున బడుదు రనెడిన్యాయము వినోవే. 60
వ. అదియునుం గాక. 61

క. తనసాహసంబు తానే
కొనియాడునతండు హీనగుణుఁ డని వినుచున్
నిను నీవ పొగడుకొంటివి
వినఁ గూడదు నీదునీతివిరహితభాషల్. 62

ఉ. సంగరరంగమందు నతిశౌర్యమునన్ రఘురాముతోడ మా
తంగతురంగసద్భటశతాంగబలంబులఁ గూడి నీవు పో
రంగను నోప కిప్పుడు విరాధఖిరాదులపాటుఁ జూచియున్
దొంగిలినన్నుఁ దెచ్చితివి తుచ్చపుఁబల్కులుపల్కఁబాడియే.
సీ. కూకటిముడికి నై కురులు గూడనినాఁడె
బెదరక తాటకఁ బీచమణఁచె
గాధేయఁ డొనరించుకృతువును రక్షింపఁ
బెక్కండుదై త్యుల నుక్కణంచె
నవనిపై విలసెల్లు నఖిలరాజన్యులు
వ్రేలఁ జూపఁగ లేని విల్లు విడిచె

ఘోరాటవులలోనఁ గుమ్మరునప్పుడు.

ఖరదూషణాది రాక్షసులఁ జంపెఁ

తే. బాదరజమున నొకతాయుఁ బడఁతిఁజేసె

లీల మాయామృగంబును గూలనేసె

రాజమాతృండ్ల మేదిసీరక్షకుండు

రామభూపాలుఁ డాదినారాయణుండు.

64

తే. అట్టిరామున కీయబ్ధి యనఁగ నెంత!

లంక యన నెంత! దనుజులపొంక మెంత!

నీ వనఁగ నెంత! నీలావుచేన యెంత!

చెప్ప నేటికి నీవె చూచెదవు గాక !

65

శా. వీరాలాపము లాడ నేల వినుమీ విశ్వప్రకాశంబుగాఁ

బారావారముఁ గట్టి రాఘవుఁడు కోపస్ఫూర్తి దీవింపఁగా

ఘోరాజిన్ నినుడాసి లావుకలిమిన్ గోటీరయుక్తంబుగాఁ

గూరాస్త్రంబులమస్తముల్ దునిమిభుక్తుల్ వెట్టుభూతాళికిన్.

శా. ఆరూఢప్రతిమానవిక్రమకళాహంకార తేజోనిధిన్

శ్రీరామున్ సుగుణాభిరాముఁడెగడన్ జేకొన్ననిన్నాజిలో

దారన్ దొంగిలితంచు నిష్ఠురగతిన్ దండించి ఖండింప ము

న్నీ రెట్టెననుదాటివచ్చు నలుకన్ నేడెల్లి శాంతింపుమా!

వ. అని తన్నుఁ జీరికిం గొనక వీరాలాపంబులాడ

నారావఁడు దొడుపునన్నిన కాలాహించందలబున నుగ్రిండ్ల

మండిపడి యిట్లనియె.

68

క. ఆటఁదిగా యని కూరిమి
 పాటించినకొలఁది నన్నుఁ బలుకగఁ జొచ్చెన్
 మాటాడకుండ నాలుక
 తూటులుగఁ జేయకున్న దోసము గాదే! 69

క. కుయ్యూడక నాముందరఁ
 గయ్యమునకుఁ గాలు దువ్వఁ గడగెను దీనిన్
 దయ్యాలకు బలి వెట్టెద
 వ్రయ్యలుగా నటికి యెల్లవారును జూడన్. 70

క. కాకున్న దీని బలిమిని
 శైకొని నాకాంక్ష దీటు భావజకేళిన్
 జేకొనక విడిచిపెట్టినఁ
 గైకొనునే నవ్వుగాక గర్వముపేర్చిన్. 71

శా. భీమాటోపభుజప్రతాపమహిమన్ భీమాచలం బెత్తిన్
 త్రామాద్యష్టదిగీశ సైన్యముల సంగ్రామంబులోనోర్చి యు
 ద్ధామప్రోక్షి జెలంగుచుండెడుకళా ధాముండనాముందటన్
 రామున్ గీముని జెప్ప గిప్ప నగరా రాకేందుబింబాననా!

సీ. అఖిలలోకముల నాయాజ్ఞ నిల్పితి నేక
 హేలను బుష్పకం బెక్కి తిరిగి
 వేల్పుమూఁకలచేత వెట్టి సేయించితి
 దితివంశవల్లభుల్ నుతులుసేయ
 గణములతోగూడ గైలాస మెత్తితి
 బటువైన పూవుల బంతిపగిది

వనజగర్భునిచేత వరములు గైకొంటి

దండిగా నత్యుగ్రతపము సత్వి

తే. చెఱలు పట్టితి గంధర్వసిద్ధసోద్య
భుజగసుర యక్షకిన్నత ముఖ్యనతుల
నిట్టి సామర్థ్య మెవరి కేసాఁడు గలఁడు
మహిని నాకొక్కనికే కాక మంజువాణి! 73

తే. నాకు నెదిరింప నొక పేదవరుని నొడ్డి
వెఱవ కీరీతి దుర్భాష లెఱచు దీని
జిహ్వా మొదలంటఁ బట్టి యొళితకడార
ధారఁ దునుమాడి ధోరుణిఁ బాటనైతు 74

వ. అని చంద్రహాసంబు జింకించె లేవ నుంకించుతఱి
గోందరు ప్రియసుండరు లడ్డరబు సోచ్చె 75

చ. శుతవరుడో ధనంజయుడో సూర్యలేనూజుడో యాతుధాన్
డో, శరధివిభుండో శాద్వపురశాసనుమిత్రుడో భోగిభూషు
డో, గురుభుజశక్తి గెకొనుచు గోపముసూపగ నీకు నెంతయి
త్తరుణిపయరబ్రతాపమున దాముకృత్యము సేయగూడు నే!

క. ఏటికి మీఁదిటు క్షియగ
గాటపుబా కెవోయి ఁచ్చాటు గతవారున కి
యాటది యేటా యెవము నీ
మాటికి మన్నించి కావుమాక యెడ జాలున్. 77

వ. అని శాంతిపచనంబులబ్రయంబు నెక్కిననప్పంకరు
హాక్షుల విన్నపంబులు జెప్పించి యోరాక్షసచక్రవర్తి వైదే

హికిఁగావలియున్న యేకజటా ద్విజటా త్రిజటా మర్ముఖి వా
యుముఖి శూర్పణఖ లాదిగ గల దైత్యకామినుల వంక
గనుంగొని. 78

క. గడువిచ్చితి నిరుమాసము

లోడఁబఱుపుడు నేర్చినట్టు లొడబడ కున్నన్
గడికండలుగాఁ శోసుక

పడఁతులు భక్తింపుఁ డింతిపలలం బంతన్. 79

వ. అని రోషానుణితనేత్రుండై యతిభీషణ కారంబుఁ

దాల్చి పలికిన,

80

క. తనఫతి నిందించుటకును

దనస్త్రియములు చెప్ప వినక తక్కినమీదన్

దనుఁ జంపుఁ డన్నమాటకు

నినకులవల్లభునిదేవి యెడ్చెన్ బెలుచన్. 81

సీ. జావకి శోకింప సాధ్యకిన్నరయక్ష

గరుడోర్గమరకాంత లెల్ల

వెంటనే శోకింప విని గంధవహుపుత్రు

డాత్మలోఁ జింతించి మాగ్రహమహన

నీదుష్టదైత్యుపై నిప్పుడే లంఘించి

చెండాడ నాచేతఁ జిక్కెనేని

కార్యంబు లెస్సగుఁ గాక సత్త్వము తూలి

బలువిడి వీనిచే బడితి నేని

తే. సీతఁ గానంగ లేక కృశించి రామ

భద్రుఁ డడఁగివ సీతయుఁ బ్రాణ మెడలు

లక్ష్మణుండును జూడ నాలస్య ముడిగి

తెగును నట్టెన గార్యంబు తెఱఁగు దప్పు. 82

చ. అని పవనాత్మజుండు దివిజారిపయిం దెగ వేళ గాదు భూ
తనయకు నాదురాక వసుధావరుమేలు నెరుంగజెప్పి మీఁ
దను మఱి చూతమంచు నుచితస్థితి నూరకయుండెనప్పుడా
దనుజవిభుండు వోయె నిజధామముఁ జేర సతీస మేతుడై.

వ. అప్పుడు యామినీ చరకామినులు రావణానుమతం
బున ననేకవిధంబులగు మధురాలాపంబుల మిథిలాధీశుకుమా
రింగురించి బోధించి కార్యంబు సాధింపనోపక యలసెయుంటం
జేసి యొక్కింతసేపు నిద్రించుచుండ మేల్కని త్రిజట యను
నిశాచరి యిట్లనియె. 84

మ. కలగంటిన్ వినుఁడింతులార! మనలంకాద్వీప మీయబ్ధిలో
పల వ్రాలన్ మనరానణేశ్వరుని శుంభద్రత్నకోటీరముల్
కలనఁ గూలరఘూద్వహుండెలమిఁతోగంధద్వీపంబెక్కియ
జ్వలకాంతిఁ విలసిల్లునీతఁ గొనిపోవన్ మిన్న కే నిప్పుడే.

క. శుద్ధాత్ముడైనరాముఁడు

శుద్ధాంతపు దేవి గాన శుభసూచకముల్

శుద్ధ మయి తోచు చున్నవి

సిద్ధం బీమాట వేదసిద్ధాంతముగాన్. 86

క. కావున నిక్కోమలియెడే

గావలి యున్నట్టిమీరు కఠినోక్తులుగా

నేవియు నాడకుఁ డింక నీ

దేవియు రక్షింప మనకుఁదిక్కగు మీఁదన్.

87

వ. అని చెప్పి మఱియును.

88

క॥ అమ్మా వెఱవకు మదిలో

నిమ్ముగ మఱి వేడ్క నుండు మికఁ నీమగఁడున్

నెమ్మిగ నిన్నుఁ గొనిపోవును

మమ్మందఱ మనువు మమ్మ మఱవక కరుణన్.

89

ఆ. అనుచు దనుజకాంత లంతంత నెడఁబాసి

నిదుర నోయి రంత నదరి సీత

తనకు దిక్కు లేమిఁ దలపోసి దుఃఖింపఁ

బవనసుతుఁడు మనుజభాషఁ బలికె.

90

క. ఉన్నాఁడు లెస్స రాఘవుఁ

డున్నాఁ డిదె కపులఁ గూడి యురుగతి రానై

యున్నాఁడు విన్నుఁ గొని పో

నున్నాఁ డిది నిజము ముగ్ధీతనయా!

91

సీ. ఆమాట లాలించి భూమిజ తనలోన

వెఱఁ గంది శింశుపావృక్ష మరసి

చూడంగ నప్పుడు సూక్ష్మరూపంబున

నొడికమా శాఖలనడుమ నున్న

కపికుమారునిరూప మపరూపముగఁ జూచి

స్వాంతంబులోని హర్షంబు నొంది

దనుజమాయలచేతఁ దఱచు వేగుట జేసి

మాఱాడ నేరక యూట కున్న

తే. భావ మూహించి తన్ను నాదేవి యాత్మ

సమ్మకుండుటఁ దెలిసి యాకొమ్మమీఁది

నుండి క్రిందికి లంఘించి నిండుభక్తి

మొక్కి నిలుచుండి క్షరములు మోడ్చి పలికె. 92

ఉ. తమ్మునిఁగూడి పుణ్యగణధామఁడఁ రామఁడవచ్చి మా

ల్యవం । తమ్మున సైన్యసంఘము ముదంబునఁ గొల్వఁగ

నుండి భూమిపై । మిమ్ములఁ జూచిరండనుచు మేటికపిం

ద్రులఁబుచ్చి యందు మొ । తమ్ముగ మమ్ముగొందఱను

దక్షిణభాగముచూడఁ బంపుచున్. 93

క. అంగనఁ బొడగన నీ వి

య్యంగను గడుఁ జాలువాడ వంచును నాచే

నుంగిర మంపెను శ్రీరఘు

పుంగవుఁ డిదె కొమ్మటంచు భూమిజ కిచ్చెన్. 94

ఉ. ఇచ్చినఁ జూచి రామధరేశ్వరుముద్రికగా నెఱింగి తా

నిచ్చను మెచ్చి యాకువలయేక్షణ యాత్మగతంబునందు నీ

వచ్చినదానిభావమును వల్లభుచందము నేర్పడంగ నే

జెచ్చెర నంతయుఁ దెలియఁజెప్పుమునమ్మికపుట్టునట్లుగన్.

వ. అని విచారించి యిట్లునియె.

96

క. నిను విశ్వసింపఁ జాలను

వినుచింపుము నీతెఱంగు విభవవిధము నా

కనవుడు బావన్ని తెలియగ

వినయంబున విన్నవించె విమ్మటఫణితిన్.

97

ఉ. రాముని దాగురించి నిను రావణు డెత్తుక నచ్చ వేళ నీ
హేమవిభూషణావళుల నేర్పడ బుశ్యమహాద్రివై చినన్.
మే మవి తీసి దాచితిమి మీపతి యచ్చటి కేగుదేరగా
దామరసాప్తనందముడు తానవిసూపినజూచి మెచ్చుచున్.

సీ. అర్కసంభవునకునభయంబు దయజేసి

చుర్రుభిక్తాయమ్మ మూల దన్ని

యేడుతాడుల సర్వ మేకమ్ముగా ద్రుంచి

వూల్చి పద్భుతశక్తి గూల నేసి

సుగ్రీవునకు దార సుదతిగా నిప్పించి

యంగదు యువరాజునంగ నిలిపి

వారలతోడను నావర్తపైన్యంబు

లేన్నేని గొలువంగ నేగుదెంచి

తే. మాల్యవంతంబునం దుండి మనుజువిభుడు

నిన్ను వెదకంగ పందట నన్ని దిశల

బనుచునప్పుడు దక్షిణభాగ మరయ

నంగదునితోడ గొందట మరుగు చేర.

99

తే. వారిపంపున నవలీల పార్థి చాటి

వచ్చి సకలంబు జూచి యీవంక గంటి

రావణుడు వచ్చి నిన్ను సుగ్రీంబు గాదా

బలుకు నప్పుడు నున్నాడ బాదపమున.

100

వ. ఇవ్విధంబునఁ బలుకుచుండినను నమ్మక యతనిం
గనుఁగొని రాముఁ డేరీతివాఁడో యతనిచందం బెఱింగింపు
మనవు డావాయువందనుండు రఘునందనునకు వందనం బాచ
రించి భూమినందన కిట్లని చెప్పుచున్నాఁడు. 101

సీ॥ నీలమేఘచ్ఛాయఁ బోలు దేహమువాఁడు
ధవళాబ్జపత్రనేత్రములవాఁడు
కంబునన్ని మైనకంతంబు గలవాఁడు
బాగై నయట్టిగుల్ఫములవాఁడు
తిన్ననై కనుపట్టు దీర్ఘబాహులవాఁడు
ఘన మైనదుందుభిస్వనమువాఁడు
పద్మరేఖలు గల్గుపదయుగంబులవాఁడు
చక్కనిశీనవక్షంబువాఁడు

తే. కపట మెఱుఁగనిసత్యవాక్యములవాఁడు
రమణి! రాముండు శుభలక్షణములవాఁడు
ఇన్నిగుణముల రూపింప నెనఁగువాఁడు
వరుస సోమిత్రీ బంగారుపన్నెవాఁడు. 102

తే. ఉరుతరాటవిలోన మహోగ్రతపము
వాయుదేవుని గుఱియించి వరుసఁ జేసి
యంజనాదేవి గనియె నన్నగ్నితోడ
నర్కజునిమంత్రీ హనుమంతుఁ డందు నన్ను. 103

వ॥ అనియిట్లు దాతృర్యంబునఁ బట్టునట్లుగా విన్నవించి
దేవీ! నీ దేవుం డయిన శ్రీ రాముఁడనాచేతి కెచ్చి యంపిననూత్న

రత్నాంగుళీయకంబు నీకు సమర్పించితి నింక నాకు రిక్తహస్తం
బులతోఁ జనుట దూతల కుచితమైన కార్యంబుగాదు గావున
నిన్ను దర్శించినందులకు శ్రీరామునకును నమ్మిక పుట్టునట్లు
లుగా నీశిరోరత్నంబు దయచేయవలయు ననుటయు నా
కు శ్లేశయనయన యిట్లనియె. 104

క. నానాధుశ్శేమ మంతయు
ధీనిధి! నీచేత వింటిఁ దెలియఁగ నైనన్
నీనిజరూపము చూడక
నేనారత్నంబు నమ్మి నీ కీయఁజూమి. 105

వ. అనుటయు నాహనుమంతుఁడు. 106

క. చుక్కలు తలపూవులుగా
నక్కజముగ మేను వెంచి యంబరవీధిన్
వెక్కస మై చూపట్టిన
నక్కోమలి ముదము నొందె నాత్మస్థితికిన్. 107

వ. ఇట్లు తనమహోన్నతరూపంబు చూపి యెప్పటి
యట్లు మరల సూక్ష్మరూపంబు గైకొని నమస్కరించిన నాహ
నుమంతునకు నద్దేవి తనశిరోరత్నంబుననుగ్రహించి యిట్లనియె,

చ. రవికులవార్ధి చంద్రుఁ డగురామునిసేమము చాలవింటి నా
వివిధము లైనపాట్లు పృథివీపతికిన్ దగఁ జెప్పఁ గల్గె నే;
డవిరళభంగి నీవలన నచ్చుగ నే నుపకార మేమియున్
దవిలి యొనర్ప లేను వసుధాస్థలి వర్ధిలు బ్రహ్మకల్పముల్!

వ. ఇట్లు నీవిరచి మఱియును.

110

క. ఏయెడఁ జూచిన భరణి

నాయకుశ్రీపాదయుగము నాచి త్తములో

భూయ దని విన్నవింపుము

వాయుతనూజుండ! పుణ్యవంతుడ! తెలియన్. 111

తే. ఇపుడు రావణుఁ డేతెంచి కపటబుద్ధి

గర్వమునఁజేసి న న్నెన్ని కాలు లాడె

నన్నియును నీవు చెవులార విన్న తెఱఁగు

పఱికి దయ పుట్టఁగా విన్నపంబు నేయు. 112

సీ. నిడుదపెన్నెఱివేణి జడలుగా నవరించి

మలినజీర్ణాంబరం బొలియఁ గట్టి

భూమిారజంబు విభూతిపూతగఁ బూసి

శనదివ్యమూర్తిఁ జిత్తమున నిల్చి

నిరశనస్థితితోడ నిలిచి భూశయ్యను

బవళించి నిదుర యేర్పడఁగ విడిచి

తారకబ్రహ్మమంత్రంబుఁ బఠింపుచు

గతినరాక్షసదుర్మృగములలోన

తే. నహితలంకామహాద్వీపగహనసిమఁ

దపమునేయుచు నున్నాను తన్నుఁ గూర్చి

వాకుఁ బ్రత్యక్ష మగు మవి వాఘనకును

విన్నవింపుము సత్వపంపన్న ! నీవు. 113

వ. అని చెప్పి మఱియును.

114

చ॥ జనకునిభంగి రామనృపచంద్రుని నన్నును దల్లిమాటుగాఁ
గని కొలువంగ నేర్చుగుణగణ్యుని లక్ష్మణు నీతిపారగున్
వినఁ గన రానిపల్కు లవివేకముచేతను బల్కినట్టియా
వినుతమహాఫలం బనుభవించితి నంచును జాటి చెప్పుమా.

క. ఆమాటలు మది నుంచక

నామానముఁ గావు మనుచు నయవినయగుణో

ద్దాముఁడు రామునితమ్ముఁడు

సౌమిత్రికి జెప్పవయ్య సాహసివరాల్

116

వ. అవి యిట్లు జనక రాజతపయ ఫలికినపల్కులాలకించి

హనుమంతుం డాజననితో నిట్లనియె.

117

క. ఇనుఁ డుదయింపకమున్నే

వననిధి లంఘించి మనుజవల్లభుకడనున్

నినుఁ గొనిపోయెద వీచున

జవనీ! కూర్చుండు మనిన సంతోషమునన్.

118

క. నీ వంతవాడ వగుదువు

నీవెంటనె వత్తునేని నెగడవు కీర్తుల్

రావణునికన్న మిక్కిలి

భూవరుడే దొంగ యందు బుధనుతచరితా!

119

వ. అదియునుం గాక రామచంద్రుని దప్ప నితరుల

వంటుదానం గాను గావున నీతో రాదగదు మఱియును. 120

క. దొంగిలి తెచ్చినదై త్యుని

సంగడు లగువానివారి సాహస మొప్పన్

సంగరముఖమునఁ జంపక

దొంగిలి కొనిపోవఁ దగునె దొరలకు నెందున్. 121

వ. మఱియు రామచంద్రుండు త్రిజగ దేకవీరుండును
గోదండదీక్షాగురుండును రాక్షసకులాంతకుండును నగుటం
జేసి రాణివాసద్రోహి యగు రావణుని సంగర రంగంబునఁ
బ్రఖ్యాతంబుగాఁ జంపి కొనిపోవుట ధర్మంబు. నీవు రామచం
ద్రునకుఁ బరమభృత్యుండవును బుత్త్రసముండవును నగుటం
జేసి నీవెంట నరుదెంచుట తప్పు గాకపోయినను బగ తీర్పక
వచ్చు టుచితంబుగాదు కావున నీవు రాఘవేశ్వరుల కిన్ని
యుండెలియ విన్నపంబు సేసి తడయక తోడ్కొని రమ్మనిన
నద్దేవికి నమస్కరించి హనుమంతుం డిట్లనియె. 122

ఉ. నీవిభుండబ్ది దాటి ధరణీతలనాథులు సన్నతంప సు
గ్రీవసుషేణముఖ్య బలబృందముతో నరుదెంచి నీచునిన్
రావణు నాజిలోదునిమి రాజసమొప్పఁగ నిన్నుఁగొంచు సే
నావళితోడ నీపురికి నారయ నేఁగు నిజంబునమ్ముమా. 123

వ. అని విన్నవించి నమ్మిండ్లై యద్దేవిచేత దీవనలు
బొంది మరలి చనుచున్నవాడై తనరాక రావణున కెఱుంగఁ
జేయవలయు నని తలంచి, 124

సీ॥ మేడిని సమముగా మేడలు గావించి

కేళీగృహంబుల నేలఁ గలిపి

కమలాకరంబులు కలఁచి గారలు వెట్టి
 వృక్షజాతీంబుల విఱుగఁ దన్ని
 పుష్పగుచ్ఛంబులు పుణికి పాఱఁగ వైచి
 తేనెలు రాల్చి పూఁదేనె లుడిపి
 పొదరిండ్ల పొడవులు చదియఁగా నుగ్గాడి
 చప్పరంబుల నేల చదును జేసి

తే. వనముఁగాచెడి రాక్షసవర్గములను

వీరవరులను నైనిమిదివేలఁ జంప

సీతఁ గాచెడి రాక్షసస్త్రీలు బెదరి

పాటిపోయిరి రావణుపాలి కంత.

125

వ. ఇట్లు రావణుం జేరి వాడు.

126

క. దేవా ! నేఁ డొకమర్కటఁ

డేవిధమున వచ్చినాఁడొ యెఱుఁగము సీతా

దేవిఁ గని మాటలాడియుఁ

బోవుచు వన మెల్లఁ బెఱికి పోవిడి కడఁక.

127

తే. వనముఁ గాచెడి రాక్షసవర్గములను

దండి నొకనిని మిడి వోవ కుండఁ బట్టి

వే. టిభుజశక్తి నందఱఁ గీటడంచి

వారి యున్నాఁడు సాహసవంతుఁ డగుచు.

128

వ. అని విన్నవించినంతనే క్రోధరక్తాంతలో చనుం
 డగుచు నవ్వింశతిలో చనుండు విచారించి వాడు రాముని

పంపున వచ్చినదూత కాబోలు వానిం జంపుం డని పదివేల
రాక్షసులం బంపిన. 129

క. ఉగ్రాకారుం డగుచు ద
శగ్రీవుం డనుప దనుజసంఘంబులు దా
మాగ్రహమునఁ జనుచు బలో.
దగ్గిఁగోఁధాత్ము లగుచుఁ దాకిరి కడిమిన్. 130

ఉ. తాకిన యంత శాయుజుడు తా నదలించి కఠోరరేఖితో
వీక నెదిర్చి పేర్చి రణవీధి సితాచరసైన్య మెల్ల నొ
క్కుఁకునవెంటనంటినఘనోగ్రబలంబున బాటఁబాటఁగాఁ
దోడనుజుట్టిమోదెబలు దుర్దములందును మాడెనందఱన్.

క. అందునఁ జావక మిగిలిత
కొందఱు పఱ తెంచి యసురకొల్పున మొట్టో
యందఱ మ్రింగెను దానవు
లందఱకును వీడు దాఘణాంతకుఁ డగుచున్. 132

వ. అని విన్నవించిన రాక్షసేశ్వరుండగు రావణుండు
మండిపడి పింగాళాక్షుని దీర్ఘజిహ్వాని నశ్మవక్షుని శార్దూల
ముఖుని వక్రవాసుని బనిచిన వారును దమతమబలంబులం
గుఱుకొని రథారూఢులై వచ్చి యార్జునుం దాకి శస్త్రా
స్త్రంబు లడరించిన వని మొల్ల లెక్కగొనక యక్కరువలి
కొడుకు దర్పంబునం బేర్చి వాల మల్లార్చి యెదిర్చినబలం
బును బలువిడిగాఁదోలి పింగాళాక్షుని దుర్బి దీర్ఘజిహ్వాని

దీర్ఘనిద్రపుచ్చి వక్రనాసునిఁ బ్రతాక్రమంబునఁ జూర్ణంబు సేసి
యశ్మవత్సుని భస్మంబుఁ జేసె శాస్త్రాలముఖుని మర్దించి నిర్వ
క్రపరాక్రమంబున గర్దించి మరలి మకరతోరణంబు నారో
హించి యార్చుచున్న సమయంబున. 133

క. చావక మిగిలినదైత్యులు

రావణుకడ కేగి వేగ రాహుత్తులపా

ట్లా వాయుజసాహసమును

వేపిధములఁ జెప్ప నతఁడు విస్మయపడుచున్. 134

మ. కుటిలభూక్కుటోద్విరీక్షణములఁ గోటిధానలజ్వాల లు
త్కృట్మైవర్వమంత్రిసూనులమహాగర్వాంధులన్ గూర్తుల
న్బటుబాహుబలు లార్పురం బనిచె శుంభద్విక్రమాటోపమ
ర్కటపారీంద్రము మీఁద నుద్దవిడి సరాక్షామలబుగావింపఁగన్.

వ. ఇట్లు పనిచిన నాయార్వురును,

136

సీ. శతకోటివిక్రమప్రతి మానుడైనట్టి

తశజహ్వఁ డత్యంతసాహసుండు

రోషానలాభీల శేషాహి యైనట్టి

రుధిరాక్షుఁ డత్యుగ్రహాపయతుఁడు

పరస్పైన్యకాశనపావకుండైనట్టి

రక్తరోముఁడు మహారణబలుండు

తరినశాత్రువలోకగజసింహుడైనట్టి

శూలదంష్ట్రుఁడు అయకాలయముఁడు

తే. వ్యాఘ్రకబళుండు పృథుతర్మవైరిజయుఁడు
 స్తనితహస్తుండు సాహసోదారబలుఁడు
 వీర లార్వరు నత్యుగ్రవేషములను
 రూఢి వెడలిరి ఘనరథారూఢు లగుచు.

137

క. తమతమబిరుదులు నెఱపుచుఁ

దమకంబున వెడలి రధికతండము గొలువన్

ఘుమఘుమధేరీరవసం

భ్రమములతో మంత్రీసుతులు పావనిమీఁదన్. 138

వ. ఇట్లు కదిసి సింహనాదంబు లగబరంబునం జెలంగ
 గజతురంగశతాంగసుభటనికరంబుం గూడి శస్త్రాస్త్రంబులం
 బొదివిన,

139

తే. వాల మల్లాచ్చి న బ్రహ్మాండగోళ మెల్ల
 నగలనార్చుచు భుజయుగం బప్పళించి
 రణము చేయంగ మకరతోరణము డిగ్గి
 మంతు కెక్కినయాహనుమంతుఁ డంత.

140

సీ. ఒక్కొక్కరథముతో నొక్కొక్కరథమును

విటతాటనంబుగా విఱుంగ గొట్టి

యొక్కొక్కగజముతో నొక్కొక్కగజమును

జూపచుట్టగఁ బట్టి చావఁ గొట్టి

యొక్కొక్కహయముతో నొక్కొక్క హయమును

గడిమితో నలినలిగాఁగఁ గొట్టి

యొక్కొక్కభటునితో నొక్కొక్కసుభటుని
వడిఁ ద్రిప్పి చెక్కలు వాఱఁ గొట్టి

తే. బాహుబలగర్వమునఁ బేర్చి ప్రథనసీమ
మంత్రీసూనుల నార్దుర మడియఁ గొట్టి
మకరతోరణమున విక్రమమ్ము మెఱయ
భీకరాకారుఁ డైయుండె బెచ్చుపెరిగి. 141

క. ఆరణవీధిని నిలువక
పాతీన హతశ్శేషు లెల్ల బల్విడి రాజ
ద్వారమున బొబ్బ లిడి రా
ఘోరాజిని మంత్రీసుతులు కూలి రటంచుక. 142

వ. వారిపాటు విని రావణాసురుం డదరిపడి యాజ్ఞా
హుతింబ్రజ్వరిల్లుహుతాశనుంబోలి మండిపడి ప్రహస్తతనూజుం
డగు జంబుమాలింగని నీ వా వానరాధముని వధించిశీఘ్రమ్ము
రమ్మని యనిపిన. 143

ఉ. అప్పుడు జంబుమాలి భయదాకృతి వీరరసాప్తిగన్నులక
నిప్పులు రాలఁ బేరలుక నిండుగ నూర్పులు పర్వజిత్రమై
యొప్పుగరొప్పుచున్ రణమహోత్సక్తుడై గజవాజిబృందముల్
విప్పుగ వెంట రాఁగఁ గపివీరునెడరొక్కని విక్రమంబునన్.

క. అదలించి వాయునందనుఁ
బ్రదరంబుల నేయ నంతఁ బవనజుఁ డలుకక
గొదగొని బలముల నన్నిటిఁ
జడియంగా మోదె నొక్కపాలముచేతక. 144

ఆ. రథము నుగ్గు నేసి రథసారథినిఁ జంపి
రథతురంగములఁ బృథులశక్తి
బట్టి వాలములను బడఁ గొట్టి చంపిన
జంబుమాలి కినిసి సాహసమున.

146

క. అడిదంబును గదయును గొని
పుడమికి లంఘించి వాయుపుత్త్రునినిటలం
బెడపక వ్రేసిన ధరణిం
బడి మూర్ఛ మునింగి తెలిసి బలయుతుడగుచున్.

క. ఆలంబున నాతనికర
వాలంబును ద్రుంచివైచి వరభుజశక్తిన్
నేలం గూల్చెను విక్రమ
శాలిన్ వడి జంబుమాలి సాహసశీలిన్.

148

ఆ. అట్లు జంబుమాలి యత్యంతబలశాలి
గర్వ మెల్లఁ దూల కలన వ్రాలి
పోలిసె ననుట దైత్యపుంగవుఁ డాలించి
యాత్మ సంఛలింప నాగ్రహించి.

149

క. సాహసము నెలయ సమరో
త్సాహంబున దుష్టకపినిఁ జంపు మటంచున్
బాహుబలాధ్యుని నరినిక
రాహవసంహారు వీరు నక్షకుమారున్.

150

వ. అంపిన నతండు.

151

సీ. చిత్రమాణిక్యరంజిత వేత్త్రవిభవంబు
 భానుకోటిప్రభాభాసితంబు
 భీకరధ్వజదండబిరుదాలవాలంబు
 శస్త్రాస్త్రపరికరసంయుతంబు
 బంధురాధికజనబహుహయోపేతంబు
 కుటిలదిక్పాలదృగ్గోచరంబు
 ఘననభోమార్గవిఖ్యాతైకగమనంబు
 పరతపోలబ్ధాతివైభవంబు

తే. నైన రథమెక్కి మదవారణౌఘసుభట
 వీరహంకారఝంకారవార ములియఁ
 గదలె హనుమంతుపైకి నాగ్రహ మెసంగ
 మదముదైవార నక్షకుమారుఁ డలుక.

152

క. అటు చని పావనిఁ గని ది

క్రటములు సెదరింగ నార్చి దండడి భూభృ
 త్తటముపయుఁ గురియువర్షో
 త్కటధారలరీతినంపధారలు గురిసెన్.

153

ఉ. వాయుజుడప్పుడంపగమివాలముఖంబునద్రుంచె ద్రుంచినన్
 వాయుజుమీఁదఁ గ్రమ్మట నవార్యబలంబున నేసె నేసినన్
 వాయుజుఁ డుగ్మిఁడైతునిమె వానిశరావళినెల్లఁ బిమ్మటన్
 వాయుజునాట నేసెఁ గడువాఁడిశరంబులనక్షుఁ డుద్ధతిన్

వ. ఇట్లేసిన.

155

ఉ. తాలమహీజరాజని రథంబును గూలఁగ మోదె మోఁదినన్
నేలఁ బదాతియైనిలిచి నేర్పున వాఁడు శరాలి మారుతిన్
ఫాలము నొంచె నొంచినను బావనిమూర్ఛిలి తేటి దానవున్
దూలఁగ ముష్టిచేఁ బొడిచెదోర్బలశక్తి రణాంగణంబునన్.

సీ. పొడిచిన మూర్ఛిలి వడిఁ దేటి దైత్యుండు
గదగొని వైచె వక్షంబు పగుల
వైచిన మారుతి వడి వానిగదఁ బుచ్చు
కొని వానిదేహంబుఁ గుదియనేసె
నేసినఁ దనవీర నోసరంపక వాఁడు
గగనంబు కెగసె నాక్షణమునందె
వాయుతనూజుండు వదలక తనవెంట
నెగసిన గదగొని యేసె నతని

తే. నతఁడు గదఁ ద్రుంప ఖడ్గాన నతులశక్తి
వాఁడు మారుతితోడలు నొవ్వంగ నడఁచె
నంత సోలుచు నాహనూమంతుఁ డెగిరి
పట్టుకొని వాని భూమిపైఁ గొట్టిచంపె. 157

తే. అంత హతశ్శేషు లగువార లరుగుదెంచి
సంభ్రమంబున దానవచక్రివర్తి
గాంచి కొలువెల్ల సందడిగాఁగ నుపుడు
బహువిధంబుల హనుమంతుఁ బ్రస్తుతించి. 158

సీ. అక్షుండు తెగె నశ్వవక్షుండు తెగటాటె
రక్తరోముండు నీలె రణముల్లోన

స్తనితహస్తుఁడు మృగై శాన్దూలముఖుఁ డీలై
 గింకరవర్గంబు గీటడంగై
 శాన్దూలకబళుండు చచ్చె దుర్జయుఁ డేఁగె
 శతమాయుఁ డొరిగెను సమసె వక్క
 నాసుండు మఱి ర క్తవాసుండుఁ గడతేతై
 శూలదంష్ట్రుఁడు నేలఁ గూలిపోయె

తే. మడిసె యూపాక్షుఁ డట జంబుమాలి తునిఁగెఁ
 బింగళాక్షునిపే రంత బిలముసొచ్చె
 ననముకావలిరాక్షసవర్గ మడఁగె
 దీర్ఘజిహ్వండు నేటితోఁ దీటిపోయె. 159

వ. అని వేటువేట విన్నవించిన నసురేందుఁడు విని
 తనమనంబున. 160

మత్త. వీని వానరుఁ డంచు నిక్కము విశ్వసింపఁగఁ జెల్ల దీ
 దానవావళి మ్రింగఁబుట్టిన దయ్యమో యటు గాక వై
 శ్వానరుం డిటువంటి రూపున వచ్చి నిల్చెనొ కాక యీ
 మేసు గైకొని విష్ణుఁ డీడకు మేటియై చనుదెంచెనో. 161

మత్త. కాక యేవర మైన నాకటకంతుఁ డిచ్చిన నుబ్బి యా
 నాకవల్లభుఁ డెల్లకాలము నాకు నోడినభీతిమై
 లోకభీకరమైనరాక్షసలోక మెల్ల నడంపఁగా
 నీక రాశపురూపు నిప్పుడ యీడ కంపఁగ వచ్చెనో. 162

మత్త. కాక తక్కినవార లెవ్వరు గర్వసంపద మీఱఁగా
 నాకు డీకొని ధాకతోడ రణంబు నేయఁగ నోప రే

లోకమం దిటు క్రోతు లెక్కడ లోచు దానవవీరులన్
జోక వీనికిఁ గల్గెనేనియుఁ జూచి పుచ్చఁడె సర్వమున్. 163

వ॥ అని యిట్లనేకప్రకారంబులఁజింతించి, యక్షకునూ
రుం దలంచి పలుతెఱంగులఁ బలవించుచున్న తండ్రిం గాంచి
మేఘనాథుం డిట్లనియె. 164

క. దేవతలతోడఁ గూడను

దేవేంద్రునిఁ గెలిచినట్టి దేవరకున్ మీ

కీ వగ పేటికి నేటికి

దేవా! చిత్తంబులోన దీనునిభంగిన్.

165

క. వానరునిఁ గొండఁ జేసుక

పూనికఁ జింతింప నేల భుజబలశక్తిన్

వానిం జంపెద నొండెను

దీనునిఁ గావించి పట్టి తెచ్చెద నొండెన్.

166

వ. నావుడు రాక్షసేశ్వరుం డతనిమాటలకు మనంబున
నలరి నీవు విరించివరదత్త ప్రతాపహుతాశనుండవు చాప
విద్యాప్రవీణుండవు తపోబలసమర్థుండవు దేవేంద్రగర్వవిమర్ద
నుండవు మత్సమానశౌర్యచాతుర్యధుర్యుండవుఁ గావున నీ
కసాధ్యంబగు కార్యంబెద్దియున్ లేదు నీ విపుడ పోయి వాని
సాధించిరమ్మని పంచిన. 167

సీ॥ మాణిక్యతపనీయమయవిమానముతోడఁ

గెంబట్టుబిరుదుఁడెక్కెంబుతోడ

సరి చెప్పఁగా రాని శాస్త్రాస్త్రములతోడఁ

బల మెనదివ్వచాపంబుతోడ

నాహవకోవిదుండైన సారథితోడ
 ఘనసత్త్వజవతురంగములతోడఁ
 గనుపట్టి దిక్కుల గగనయానముతోడఁ
 బాలసూర్యోదయప్రభలతోడఁ

తే. గరము విలసిల్లురథ మెక్కి గంధనాగ
 తురగరథభటవందినందోహపటహం
 శంఖకాహశదుందుభిస్త్వనము లొలయ
 మేఘనాథుండు హనుమంతుమీఁద వెడలె.

168

లయగ్రాహి. పెక్కులగు గుఱ్ఱములుఁ జొక్కపురథంబులును
 నెక్కువగు నేనుఁగులుఁ గిక్కిరిసి రాఁగా
 రక్కసులు సేరి యిరుప్రక్కలను గొల్వఁ గడు
 నుక్కునను మీఱి చలమెక్కుడుగ నంతన్
 గ్రక్కదల భూతలము చుక్కలొగి రాల శిల
 లుక్కసిలి నాదములు పిక్కటిలి మ్రోయన్
 డెక్కముల మించి జన మెక్కుడుగఁ జూపుదళ
 మక్కజముగా నడువదిక్కులువడంకన్. 169

వ॥ ఇట్లు భయంకరాకారంబున వెడలి కంఠహుంక్మ
 తులును భేరిభాంక్మతులును నంబరంబునఁ జెలంగఁ బొంగి చను
 దెంచుచున్న రాక్షససైన్యంబుం గనుంగొని హనుమంతుండు
 తోరణస్తంభంబుపై నుండి బధిరీభూతదిగంతరంబుగా భీకర
 గతి నార్చిన.

170

క. కలఁగినవి దేవగణములు

జలధులు ఘూర్ణిలై గిరులు చలనం బొందెన్

జలజాస్తచంద్రుని లొదిగిరి

జలధరములు వటియ లగుచుఁ జదలం బర్వెన్. 171

క. అప్పుడు దానవవీరులు

నిప్పులు వర్షించునట్టి నిశితాస్త్రములన్

గప్పిరి కెందొగవానలఁ

గప్పినశైలంబుఁ బోలఁ గపివరుమీదన్. 172

తే. అంపవర్షంబు తనమీఁద జొంపములుగ

లీలఁ గురియంగ నవి యెల్ల లెక్కఁ గొనక

భువికి లంఘించి యప్పు డద్భుతముగాఁగ

వాల మల్లార్చి యొకమహాసాల మెత్తి. 173

తే. తేరు లన్నియుఁ గూరాటితేరులుగను

గుఱ్ఱముల నెల్లఁ గావేరిగుఱ్ఱములుగ

నేనుఁగుల నెల్ల వెడరూపుతేనుఁగులుగ

దళము లన్నియు మఱి హరిదళముగాఁగ. 174

వ. ఇట్లు సమయింపం జూచి బలంబుపై కుఱికి. 175

సీ. కరియూధములమీఁదఁ గదిసి మావంతుల

తోడఁ గూడఁగఁ బట్టి తునియఁ గొట్టి

గుఱ్ఱంపుఁ బౌజులకును దాటి రాతులఁ

గలయంగఁ బట్టి చెక్కలుగఁ గొట్టి

రథములపైకి మగ్గింబుగా లంఘించి

రధికులతోఁ గూడ రసను గొట్టి

బలములమీద నిబ్బరముగాఁ గుప్పించి

వాలముఖంబునఁ దూలఁ గొట్టి

తే. పటహనిస్సాణకాహశపటిమ లురియఁ

దొక్కి శస్త్రాస్త్ర నిచయముల్ తుమురు చేసి

ఛత్రములఁ ద్రొంచి పడగలసత్వ మణఁచి

పవనసూనుండు సాహసప్రాధి మెఱసె. 176

వ. అట్టి సమయంబున. 177

చ. అవలమురీతి మండి దివిజారితనూజుఁడు తేరు దోలి య

య్యనిలతనూజు నేసె వివిధాయుధపంక్తుల వానినెల్లఁ దు

త్తునియలు సేసె వాయుజుఁడు దోర్బలశక్తినిదై త్యుఁడేయదోఁ

కను దునుమాడె వానిశిఖింబులనన్నిటి వాయుసూనుఁడు.

క. గిరులును వందలకొలఁదిగఁ

292.59

దరువులు సేయంగఁ గినిసి దానవుఁ డంతఁ

178

దురమున నడుమనె తుంచెను

శరజాలముచేత నొక్కక్షణమున వానిఁ. 179

తే. గంధవహుపుత్త్రిఁ డప్పు డాగ్రహముతోడ

రథముఁ గూలంగఁ దన్ని సారథినిఁ జంపి

గుఱ్ఱములఁ జంపి కేతువుఁ గూల నడవ

మేఘనాదుండు కినిసి సమీరసుతుని. 180

వ. అహంకారంబునఁ బ్రతిఘటించి. 181

క. వాయవ్యాస్త్రము సంతట

వాయుజుమీఁదికి వతండువడి నేసివ నా

వాయవ్యాస్త్రముఁ దూలెను

వాయుజునిం జంప నోడి వారనికరుణా. 182

వ. అది వృథ యగుటం గని మఱియును. 183

క. కాద్రీం బడరఁగ నేసెను

రుద్రాస్త్రం బతనిమీఁద రూఢిగ నతఁ డా

రుద్రునియంశం బగుటను

కాద్రాస్త్రముఁ దేలిపోయె రభసం బొప్పా. 184

వ. అమ్మహాస్త్రంబుగూడఁ దప్పిపోవుట కాశ్చర్యంబు
నొంది యింద్రజిత్తు మఱియును. 185

క. సురఖచరయక్షకిన్నర

గమజోరగసిద్ధసాధ్యగంధర్వగణం

బరుదంది చూడఁగా ని

ర్భరముష్టిం దొడిగి యేసె బ్రహ్మాస్త్రంబు. 186

వ. అట్టి యవసరమున. 187

క. సప్తాంబోధులుఁ గలఁగెను

సప్తద్వీపములు నణఁకె శైలము లదరె

సప్తానిలములుఁ దలఁకెను

సప్తశ్వుఁడు మ్రోనుపడియె జగములు గదలె. 188

వ॥ ఇట్లనేకప్రకారంబులఁ గాలాగ్ని తెఱంగున వెడలి
మిడుంగులులు చెదరి పడఁగ బ్రహ్మాండమండలంబుం బట్టు
కొనునట్లు పెనుమంట లుప్పరం బెగయ నేతెంచు బ్రహ్మాస్త్ర
ముంగని హనుమంతుండు తనమనంబున. 189

ఆ॥ తనకుఁ జిన్ననాఁడు దయచేసినటువంటి
వనజభవునిచేతివరముఁ దలఁచి
బ్రహ్మమంత్ర ముప్పు పఠియింప నది చంప
కతనిఁ గట్టివై చె నవనిమిద.

190

వ. ఇట్లు కట్టువడినకరువలిపట్టిని జూచి రావణాసురుని
పట్టి తనలో నిట్లు లనుకొనియె.

191

క. ఈబ్రహ్మస్త్రము తాఁకుట
కేబలియుఁడు బ్రదుక నోప డీతఁడు ఘనుఁడౌ
నీబాహుబలునిఁ గట్టుట
నాబలిమికిఁ దొడవ కాదె నాకులు మెచ్చన్.

192

క. పెక్కండ్ర దనుజవీరులఁ
జక్కాడినవీనిఁబట్టి సాహసముగ మా
రక్కసులఁజేనియొద్దకుఁ
జక్కఁగఁ గొనిపోవు టదియ చంపుట గాదే.

193

చ. అని తనస త్వసంపద రయంబునఁ బొంగుచు మేఘనాదఁడు
య్యనిలజఁ గొందు నేఁగె దివిజారినభాస్థలి కమ్భతంబుగా
ఘనరథదంతిఁఘోటకనికాయభటావళి శస్త్రదీప్తకే
తనవరశంఖకాహళవితానరవంబులు మిన్న ముట్టగన్.

194

వ. ఇట్లు గొనిపోయి రాక్షసేశ్వరుం డయిన రావణా
సురుసమ్ముఖమ్మునం బెట్టినంతనే గాడుపుష్పేట్టిం గని.

195

క. కుటిలభూకుటిసటన
స్ఫుటధూమవిలాసపవనపూతకృతిజనితో

దృటరోమాననకీలో

త్కటనేతుం డగుచుఁ బలికెఁగటములదురఁగఁ. 196

ఉ. ఎవ్వఁడ వొరి నీకుఁ బ్రభు వెవ్వఁడుచెప్పుము నీవిటొంటిమై
నివ్వనరాశి దాటి యిట కేగతి తచ్చితి నామ మేమి నీ
వెవ్వనిప్రాపునం బెఱికి తీవన మంతయు శంక లేక నిం
కెవ్వని ప్రాపునం దునిమి తీసురవైరుల నెల్ల నుగ్రతన్.

సీ. అమరవల్లభుభోగ మంతయుఁ గైకొని

వీతిహోతునిసిరి నూతి ముంచి

జమునికింకరులను సంహార మొనరించి

రాక్షసాధీశ్వరు శిక్ష నేసి

యంభోధినాథుని గాంభీర్య మణగించి

దోర్బలంబున గాలిఁ దూలఁ బెట్టి

విత్తనాథునిమహావిభవంబుఁ గొల్లాడి

శూలహస్తని నొక్కమూల కదిమి

తే. అమరగంధర్వకిన్నరయక్షభుజగ

గురుడగుహ్యకమునిసద్ధవరుల నెల్లఁ

బట్టి మును వెట్టి నేయించు నట్టినన్న

విన్నయంతన గుండెలు వ్రీల వెల్లు.

198

చ. శరనిధిదాటివచ్చుటయుచాలకనాపురిఁజొచ్చిచొచ్చియున్
వెఱవక బంటనై వసమువేళ్లకుఁద్రుంచితిత్రుంచిక్రిమ్మఱన్
బిరుడవుపోలె రాక్షసులఁ బెక్కురఁజంపితి చంపినెమ్మదన్
గరకరితోడ నాయెదుర గర్వముతోడుత నిల్పి తద్దిరా!

క. ఖండించెద నీచేతులు

తుండించెద నడుము రెండుతునుకలు గాఁగఁ

జెండించి నీదుకండలు

నడించెదఁ జమురుతోన వాచవి గలుగఁ. 200

వ॥ ఇట్లు పట్టరాని కోపంబున నాటోపంబుగాఁ బలుకు
చున్న రావణాసురుం జరికిం గొనక హనుమంతుఁ డిట్లనియె.

క. ఇనతనయునివరమంత్రిని

జనపతి యైనట్టి రామచంద్రునిదూతఁ

ఘనుడగు వాయుకుమారుడ

హనుమంతుం డంద్రునన్న నాద్యుబుదిశలఁ. 202

క. రామునిపంపున వచ్చితి

రామునిసేమంబు నిందు రంజిలెడి యా

రామునిసతి కెఱిగించితి

రామునికడ కేగుచుండి రాజసవృత్తిన్. 203

క. నా రాక మీకుఁ దెలియఁగ

బీరంబున వనము కలయఁ బెఱికితి శక్తి

ఘోరాజి నాకు నెదిరిన

వారలఁ బంపితిని యమునిపట్టము సూడఁ. 204

క. నినుఁ జూచి తిరిగిపోయెడు

మనమున మఱి కట్టఁబడితి మనుజుశన ! నీ

యను వెలగంటి నింకను

వినుమా నాబుద్ధిఁ దెలియ వివరముతోడఁ. 205

చ. ఘనుడవు నీతిమంతుడవు కార్యమెఱుంగుదుసాహసంబున
న్నిను నెదిరించి పోవుటకు నిర్జరవల్లభుఁ డోపలేడు నీ
వనిన జగత్రియం బలుకు నద్భుతరూపము సెప్పరాదు నీ
యనుపమ భోగసంపదల కాఱడి తెచ్చితి విష్ణు రావణా!

క. కడలేని బలము ధర నె

క్కడలేని మహాధనంబు కరితురగంబుల్

కడగానరానిసంపద

చెడ కుండఁగ నీకు బుద్ధి సెప్పెద వినుమా.

207

నీ. కుదియించి సింహంబుకోటలు పెఱుకంగ

శ్రేష్ఠాహిదాడలు చీల్చివేయఁ

బీడించి దంభోళిఁ బిడికిటఁ బట్టంగఁ

గఠినకాకోలంబు కడి కొనంగఁ

జెలఁగి బ్రహ్మాండమ్ము చిప్పలూడఁగఁ దన్న

హంకారమున బడబాగ్ని నుఱుక

నంభోనిధానంబు లఱజేత నడఁపంగ

గిరివర్గములఁ దలక్రిందుచేయఁ

తే. గల మహాబాహుసత్వవిఖ్యాతివిపుల

చండభుజదండసాహసోద్దండ విజయ

కాలరుద్రావతారసంగ్రామభీమ

మూర్తిమంతులు కవులు సత్కీర్తియుతులు.

208

ప॥ అదియునుంగాక దశరథరాజనందనుండునుగౌసల్యా
గర్భసంభవుండును దాటకాప్రణాపహారుండును విశ్వామిత్ర

యాగసంరక్షకుండును నహల్యాశాపమోక్షదీక్షాగురుండును
హరకోదండఖండనండును జామదగ్ని బాహుబలభంగుండును
విరాధనిరోధుండును ఖరదూషణత్రశిరశ్చేదనుండును మాయా
మృగసంచారి మారీచసంహారకుండును గబంధాంతకుండును
వాలిప్రాణనిబర్హణుండును సుగ్రీవరాజ్యసంస్థాపనపరమాచార్యుండును
ధన్వద్వాప్రవీణుండును సమోఘబాణుండును రాక్షసకులాంతకుండును
గాక్షుత్స్థస్వాస్వధూంభోనిధి చంద్రుండును గరుణాసింధుండును నగు శ్రీరామచంద్రుండు కరుణా
లంకారుండు గావున.

209

ఉ॥ వారక సీత నిచ్చి రఘువల్లభునిన్ శరణంబు జొచ్చినన్
నేరము లెంచి చంపమికి నీయెడ కెప్పుడు నేను బూటగా
భారపడంగఁ జాలుదు శుభస్థితి నమ్ముము నమ్మకూర కే
పోరంగఁ జూచితేనిఁ బొరిపుచ్చకమానఁడు నిన్ను రావణా!

ఉ. నావుడు మండి దైత్యకులనాయకుఁ డుగ్రవిలోకంబులన్
బావకవిస్ఫులింగములు పైకొని పాటఁగ వీరఘోరదై
త్యావళిఁ జూచి మీరలు మహావిశిఖంబుల వీనిఁ జంపుడి
యూవలరాముఁడుల్లుచుభయాకులుఁడై చెడిపోవునట్లుగన్.

వ. అనిన విని విభీషణుం డిట్లనియె.

212

క. దూతపనిఁ బూని వచ్చిన

దూతలు తమనోరి కేమి తోచిన నట్లా

నేతల నాడుదు రాడిన

దూతలఁ జంపంగఁ దగదు దొరలకు నెందున్. 213

క. కా కుండిన మీచి త్తము

కాకెల్లను దీట ముజ్జగంబులు బెదరన్

ధాక నదలించి తోకను

వీకను ముట్టించి పోవ విడుచుట చాలున్. 214

వ. అని విన్నవించిన. 215

ఆ. నీతివాక్యకరణి నెఱయంగ విని రావ

శేష్యుండు కోప మెడలి పలికె

వీని దోక గాల్చి వెడలంగ దోయు డీ

ప్రొద్దె యటకు దిరిగి పోవుగాక. 216

వ. అని యిట్లానతిచ్చిన విని రాత్రించరు లతనిని సభా
మధ్యంబునుండి బయటికి వెడలం గొనిపోయి యొక్కచోట,

ఉ॥ వాలము నిండ గోకలు జవంబున- గట్టిగ జుట్టి వానిపై

దైలము చక్క జల్లి పిఱుదల జనిపేరులు సూడ బావక
జ్వాల దగిల్చి భాబ్బలిడి వాడల వాడల ద్రిప్పుచుండ వా
తూలభవుండు దానికిని దూలక వహ్నిజపంబు సేయగన్.

ఆ. అగ్ని దేవు డప్పు డాత్మలో జెఱిచి

హితుడు నాకు లోకహితుడు పవను

డతనిపుత్తుడైన హనుమంతునకు నేను

జలువ కూర్తు ననుచు జల్ల నయ్యె. 219

వ. అప్పు డచ్చటివృత్తాంతం బంతయు దనకు గానలి
యన్న రాక్షసకాంతలవలన విని చింతాభరాక్రాంతయైజనక
రాజనందని కరంబు శోకించి కరంబులు ముకుళించి జగదీతకార్య

ర్యధుర్యండును రాఘవప్రియానుచరుండును మత్స్యాణబం
ధుండును జగత్పాణనందనుండును నైన హనుమానునకు
శీతలుండవు కమ్మని యగ్ని దేవునకు నమస్కరించి యగ్ని
మంత్రంబును బ్రహ్మమంత్రంబును నుచ్చరించిన నద్దానివలన
వానికి వైశ్వానరభగవానుండు సల్లనయ్యె. బ్రహ్మత్రయబంధ
నంబును నూడె నట్టి సమయంబున, 220

సీ. కొలువుకూటములకుఁ గుప్పించి గజవాజి

శాలలమీఁదికి జొరళించి

భండారగృహములపై కిని లంఘించి

మెఱుఁగారు మేడలమీఁది కుఱికి

చప్పరంబులమీఁది కుప్పరంబున దాఁటి

యంతఃపురములకు గంతునై చి

చవికలమీఁదను సాహసంబున వ్రాలి

గరిడికూటంబుల సారిది నెక్కి

తే. వాడవాడల వీధుల వన్నె మెఱసి

హరుఁడు త్రిపురంబు వేల్చినయట్టిలీల

నొక్కగృహమైన లెక్కకు దక్కనీక

దానవేశ్వరుపురము దగ్ధంబు చేసె. 221

శా. అంభోరాశినివాలవహ్ని నతిశౌర్యం బొప్పఁ జల్లార్చి య

య్యంభోజానన నీతఁగాంచి తనవృత్తాంతంబు తెల్లంబుగా

గంభీరధ్వని విన్నవింపుచు నమస్కారంబు గావించి సం

రంభం బొప్పఁగ వేడ్కతోఁగదలె ధీరప్రాధిదీపింపఁగన్.

క. పోయెడు వాయుజు నెక్కడఁ

బోయెడు నాచేత ననుచుఁ బోసీక వడిన్

డాయఁగ వచ్చిన లంకిణి

కాయము వగులంగఁబొడిచెఁ గడువడిఁ గినుకన్. 223

వ. ఇట్లు లంకిణిం జంపి సువేలాచలం బెక్కి సింహనా
వంబు సేయుచు, 224

క. వడిగా ధరశృంగంబున

నడుగులు వడి నూఁది తొక్కి యద్భుతశక్తిన్

జడరాశి దాటఁ బావని

మిడివింటం బసిఁడియుండ మీఁతినరీతిన్. 225

వ. ఇట్లు కుప్పించి యుప్పరం బెగసి వాయువేగంబు
నంజనుచు నయ్యబ్ధిమధ్యంబుననున్న సునాభం బనుశైలంబున
తన దేహంబుదాహంబుఁ దీర్చికొని సముద్రంబునుదాఁటి యవ్వ
లికిం జనియె నప్పుడు.

ఉ. వచ్చినపావనింగని జవంబున నంగదుఁడాది యాకపుల్

గ్రచ్చుట శక్తితో నెదురుగాఁజన నందఱఁగౌఁగిలించి వా
రచ్చటకార్యమంతయుఁ బ్రియంబునదన్నడుగంగఁబోయివే
వచ్చినచంద మేర్పడఁగ వారికిఁ జెప్పెను దప్పకుండఁగన్.

క. రఘువరుఁ శిచ్చినముదిగ

రఘువల్లభుడేవి కిచ్చి రభసంబున నా

రఘువరున కానవాలుగ

రఘువల్లభుడేవి చేతిరత్నముఁ గొంటిన్. 228

మ. అనిచెప్పన్ వినియంగదామలు మహాహ్లాదంబునన్ బొంగి పా
వనిబాహుబలసత్త్వముల్ మౌగడుచున్ వర్ణింపుచున్ వేపునః
పునరాలింగనమాచరింపుచుచడిన్ బుచ్చిపింపుచున్ మౌక్కుచుం
ఘనతంబాడుచునాడుచున్ బలువిడిస్థర్వంబునన్ దాటుచున్.

శా. నేనేచాలుదు రావణాసురుతలల్ నేలం బడంగొట్టఁగా
నేనే చాలుదు వానిపట్టణము మున్నీటం బడందోయఁగా
నేనే చాలుదు దుష్టదానవతతిన్ నిర్భీతి దండింపఁగాఁచున్
నేనేచాలుదునంచుబంతములు పూన్కింబల్కుచున్ ద్రుఘ్ను

శ. ఆరాత్రి కీశు లందఱు

మారుతితోఁ గూడి నిలిచి మఱునాఁ డచటన్

ధీరశ దుర్ధర శైలము

చేరం జని నిద్ర చేసి చిత్తము లలరన్.

231

వ. అమ్మఱునాఁ డుదయంబున మధువనంబులోఁ బ్ర
వేశింప నుద్యోగించి యందఱకన్నను బెద్దవాఁడగు జాంబ
వంతునింబిలిచి నీవు శ్రీరామునకు హింతుండవు సుగ్రీవునకు
మంత్రివి కావున మాకు నొక్కబుద్ధి యానతిమ్ము. ఈకపులు
క్షుద్బాధావశంబునం బొరలి మహాశ్రమంబును బొందియున్న
వారు గావున సుగ్రీవునిమధువనంబున నుండెడు ఫలంబులం బరి
తృప్తులమయి రాముని సన్నిధానంబున కేగుట లెస్సయని
యంగదహనుమంతులు పల్క జాంబవంతుండును నత్యుత్సా
హండుననంగీకరించి కవులం బురస్కరించుకొనిమధువనంబులోఁ
బ్రవేశించి నంత.

232

నీ. ఒక్కడాఁగొని కొమ్మ లూంచినఁ బండెల్లఁ
 జేకొని తేర భక్షించు నొకఁడు
 ఒక్కడాఁగొని రేపు చున్నట్టితేనియల్
 తడయక కొల్లాడి త్రాగు నొకఁడు
 ఒక్కడాఁగొని కోయుచున్నట్టికాయలు
 మిన్నక యూటాడి మ్రింగు నొకఁడు
 ఒక్కడాఁగొని గోళ్ల నొలిచినట్టిచివుళ్ళఁ
 బుక్కిళ్ళకొలదిగా బొక్కు నొకఁడు

తే. తరువుపై నుండి తరువుపై దాటు నొకఁడు .
 పండ్ల కెటువంటి మ్రొక్కెనఁ బ్రాగు నొకఁడు
 దిగువఁ గూర్చుండి తరువున కెగురు నొకఁడు
 పెద్దపొడవున నుండి కుప్పించు నొకఁడు. 233

ఉ. కాయలవ్రేటులాడుచును గంతులువైచుచుఁ బూవుదీవలం
 దూయలలూఁగుచున్దరువుటాఁపుచుఁబండ్లనుబొట్టనిండఁగా
 మేయుచువెక్కిరింపుచును మిన్నక దాటుచుదోక లెత్తుచున్
 గూయుచు నేల దూకుచును గుంపులు గూడి కప్పిందున్
 లెంతయున్. 234

క. వన మంతఁ గాసి చేయఁగ
 వనపాలకు లేగుదెంచి వడిఁ గోపముతో
 డను నదలించిన వారల
 హనుమంతుఁడు మొదలుగాఁగ నగచరు లెల్లన్. 235

క. మెడఁ బట్టి వనములోపల

వెడలఁగ నటు పాట దొబ్బి వెడలుం డన్నన్
దడయక దధిముఖుఁ డనుతమ

యొడయనికడ కేఁగి వార లుగ్రముగాఁగన్. 236

వ. విన్నవించినయంతనే. 237

చ. దధిముఖుఁ డడ్డు మండిపడి తాఁ దనవారలఁ గూడి వచ్చి బ
ల్విధముల సంచరించుక పివీరులఁ గోపముతోడఁజూచియీ
మధువనమెల్లఁగొల్లగొన మర్కటవల్లభునాజ్ఞఁ దోయి మ
మ్మధములఁ జేయనెంతఘనులంచును బాటఁగవారినుద్ధతిన్.

వ. ఇట్లు దండించుచున్న దధిముఖుపై నంగదాదివన
చరులు గదిసి యాగ్రహంబున. 239

క. కొందఱఁ గఱచియుఁ బొడిచియుఁ

గొందఱఁ దలపట్టి యీడ్చి కొట్టియు గోళ్లన్

గొందఱ వ్రచ్చియుఁ దన్నియు

నందఱ నొప్పింప వార లాగ్రహవృత్తిన్. 240

క. వ్రయ్యలు వాటఁగ వ్రచ్చినఁ

గ్రయ్యగ రక్తములు గ్రమ్మఁగా వడితోడన్

గుయ్యో మొత్తో యని వా

రయ్యెడ సుగ్రీవుకడకు నరిగిరి భీతిన్. 241

వ. అరిగి రామలక్ష్మణులం గూడి యున్న మిహిరనంద
నుంగనుంగొని నమస్కరించి మధువనంబునందు జరిగివచ్చుతాం
తంబంతయు విన్నవించివ వారల నాదరించిసుగ్రీవుం డిట్లనియె.

క. దేవరపంపునఁ జని వా

రేవెరవున సీతఁ గనిరొ యిటు గాకున్నన్

నాననము పాడు సేయరు

పావని మొదలైనవారు భయవిరహితులై. 243

వ. అని రామభూపాలుండు వినసుగ్రీవుండు వారల
నూరార్చి వారిదుండగంబులు వారికే యుండుంగాని వారలం
దోడ్కొని యతివేగమ రండని యనిపినం జని యంగదహనుమం
తులంగని యవనీశ్వరుం డీక్షణంబున మిమ్మందఱ నచటికిరండని
యానతిచ్చెం గావునఁ జెచ్చెరఁ బదుండని తోడ్కొనిపోవు
నప్పుడు వారల కెదురుగా వానరవీరులఁ గొందఱ ననిపిన
వారలఁగూడి చనుదెంచి శ్రీరామచంద్రునిపాదాదవిందమ్ము
లకు సాష్టాంగదండప్రణామమ్ము లాచరించి సౌమిత్రికిని వంద
నమ్ము లొనరించి సుగ్రీవునకు సమస్కరించి తనచేత మేలు
వార్తవిన నుత్సహింపుచున్న రఘుకులేశ్వరుల తలం పెఱింగి,
హనుమంతుం డిట్లనియె. 244

శా. కంటిన్ జానకిఁ బూర్ణచంద్రవదనన్ గల్యాణినాలంకలోఁ
గంటిన్ మీషదపంకజంబులును నేఁగౌతూహలంబొప్పగాఁ
గంటిన్ మీకరుణావలోకనము విఖ్యాతంబుగాఁ గీర్తులన్
గంటిన్ మాకపివీరబృందములలోఁగాంభీర్యవారాంబుధి. 245

సీ. కట్టినవస్త్రంబు కట్టుకొంగే తక్క

జీరించిపోయిన చీరతోడ

నుడుగనివగలచే నోరంత పొద్దునుఁ

జెక్కంటఁ జేర్చిన చేయితోడఁ

సుందరకాండము.

బుడమిపైఁ బొరలాడునొడలు బూడిదబుగ్గి
నిరతంబు దొరఁగుకన్నీటితోడ
నిడుదపెన్నెటివేణి సడలించి జడలతో
నిరతనిరాహరనియతితోడఁ

తే. గినుక జంకించు దైత్యకామినులనడుమఁ
దపముఁ జేయుచు దనుజబాధలకు నోర్చి
వనిత ప్రాణంబు దక్క సర్వముఁ ద్యజించి
నిత్యమును మిమ్ము మదిలోన నిల్పియుండు. 246

క. జానకిఁ బొడగనియును మీ
రానతి నాకిచ్చి పంపినట్టి విధంబున్
నే నాయమ కెఱిగించియు
జానకిరత్నంబుఁ గొంచుఁ జనుదేఁ గంటిన్. 247

వ. ఇవ్విధంబున సీతచిహ్నంబులు రామచంద్రునకుం
జెప్పి దండప్రణామంబు లాచరించి తనకు సీతామహాదేవిదయ
చేసిన శిరోరత్నంబు శ్రీరామచంద్రునకు సమర్పించిన జూచి
యది యక్కునంజేర్చి యానందబాష్పంబులుగ్రమ్ముదేవరమూ
ర్తిల్లి తెప్పిటిల్లి హా! వామలోచన, హా! పద్మగంధి, హా! సీత
హాసీతా! యనుచు శోకించి సుగ్రీవుం జూచి మనము లంకా
ప్రయాణము చేయఁ బోవుదము గానఁ నిక సేనలం గూర్పు
మని యానతిచ్చిన వానరేశ్వరుండు మహాప్రసాదం బని యం
గదహనుమజ్జాంబవత్సు షేణపవననలసీలగజగవాక్షగోముఖాదు
లగు సేనానాయకుల నటువదిల్గొట్ల నియోగించినవారును

నొక్కొక్కరు నూతేసికోట్ల బలంబులతోడ రామచంద్రుని
 యిరువంకల నాడుచుఁ బాడుచు మాల్వవంతంబువెడలి
 రన విని నారదుని వాల్మీకిమహామునీశ్వరుం డటమీఁది
 వృత్తాంతం బెట్టిడని యడుగుటయును. 248

క. జలజాక్ష! భక్తవత్సల!

జలజాసనవినుతపాదజలజాత! సుధా

జలరాశిభవ్యమందిర!

జలజాకరచారుహంస! జానకినాథా!

239

గద్యము. ఇది శ్రీశారీశ్వరవరప్రసాదలబ్ధగురు జంగమార్చన
 వినోద సూరిజనవినుతకవితాచమత్కా రాతుకూరి కేస

నసెట్టి తనయ మొల్లనామధేయ విరచితంబైన

శ్రీరామాయణమహాకావ్యంబునందు

సుందరకాండము సర్వము నేకాశ్వాసము.

యుద్ధ కౌండము.

ప్రథమాశ్వాసము.

క. కామారివినుతనామా !

సామీరికృతప్రణామ! సంహృతరక్షో

గ్రామా! వర్షామేఘ

శ్యామా! సంగ్రామభీమ! జానకిరామా!

1

వ. శ్రీ నారదమహామునీశ్వరుండు వాల్మీకి మునీశ్వరున కెఱింగించిన తెఱంగువినుపించెద సావధావచిత్తంబుతో నాకర్ణించు మట్లు శ్రీ రామచంద్రుండు వానరసైన్యముతో వెడలి నడుచుచుండ హనుమంతం డంతకుముందు తాను లంకకరిగి మగిడివచ్చి యచ్చటవృత్తాంతమంతయు శ్రీ రామచంద్రున కెఱింగించియు ద్రోవలో నుబుసుపోకకుఁగా మరల రావణుం డుండుచందంబును రాక్షసస్త్రీల సంవాదంబునునింద్ర జిదతికాయాదికుమారవర్గంబు తెఱంగును గుంభకర్ణవిభీషణాది సోదరుల యునికియును లంకిణిపాంకం బణంచుటయును లంకలోపలకుఁ బోయినచందంబును లంకాపురీ ధహనంబును సముద్రలంఘనంబును నదియిది యననేల తాఁజేసివచ్చిన కార్యంబుల నెల్ల నెవ్వె రెవ్వ రేదేది యడిగిన వారికావృత్తాంతంబు నెఱిగించుచుండ మిగిలినకవులు వినుచు, దమజాతిచే

ప్రలు సూపుచుఁ జనుచున్న చందంబు సుగ్రీవుండు రామచంద్రునకుఁ జూపుచు నడుచుచున్న సమయంబున. 2

ఉ॥ కొందరుమంతనములను కొంచునుగొందఱు దొమ్ములాడుచు
న్గొందఱు రామలక్ష్మణులకుంబ్రయమౌగతినాటలాడుచు
గొందఱుగంతులేయుచును గొందఱుపండ్లిగిలించిచూపు చి
ట్లందఱుఁబోవుచుండిరి దయానిధిరాముఁడు సంతసిల్లఁగన్.
సీ. పాదఘట్టనలచేఁ బరఁగిన పెంధూళి

యాకసమ్మున మేఘమట్లు పర్వ
వీకతోఁ దాఁకినవృక్షజాతం జెల్ల
వేల్మిడిఁ గొమ్మలు విటిగి పడఁగ
బలువడితోఁ బోవు పక్షినాజమ్ములు
భయముచే నందంద పాఱుచుండఁ
జూపించి రావణాసురునిసైన్యం బిట్లు
మనవారిచేతను మృందఁ గలదా

తే. అనుచు శ్రీరామునకు నర్కదనయుఁ డిట్లు
సంతనము పుట్టఁ జెప్పాచు సాగి సాగి
కృమముగా నందఱును గొంతకాలమునకుఁ
దిన్నఁగాఁ జేరిరి సముద్రతీరమువకు. 4

వ. ఇ ట్లందఱును సముద్రతీరమున విడిసి యున్నసమ
యంబున హనుమంతుండు బుద్ధిమద్వర్షిండు గావున శ్రీరామ
చంద్రునకునమస్కరించి రావణుండు రాజ్యంబునం బట్టభద్రు

డై యున్నవాడు. వానింజంపి సీతామహాదేవిం దెప్పించుపనికై
వేగ మన మందఱమును సిద్ధులమై యుండవలయు నపుడు
రామచంద్రుండు తమ్మునితో. 5.

క. ఈవానరులను దోడ్కొని

ప్రావీణ్యముతోడ వృక్షపర్వతతతులన్

వేవేగమె తెప్పింపుము

పోవుద మటమీఁద నైఋతరముం జేరన్. 6.

వ. అని యిట్లానతిచ్చి సముద్రతరణోపాయం బాలో
చించుచుండె నంత. 7

సీ. అక్కడ రావణుం డఖిలమంత్రుల వేగ

రావించి తగను వారలకు ననియె

మంత్రిన త్తములార! మక్కటుం డొకఁ డేఁగు

దెంచి మనందఱం గొంచెపటిచి

రాక్షసవీరుల రణభూమిఁ బొలియించి

వనమంతఁ బెకలించి వార్ధి దాటి

పోయెను పోరానిపోకలఁ బోవుచుఁ

వాడు శ్రీరామునియొద్ద కేఁగి

తే. ఏమి చెప్పునో యామీఁద నామనుష్య

లిద్దఱును వానరులఁ గూడి యేపుమీఱ

వచ్చి లంకాపురములోనివారి నెల్ల

నేమి సేతురో యిపుడు నా కేమి దాఁరి?

వ. అని యిట్లు రావణుండు నిండువేరోలగంబునఁ
గూర్చుండి డోలాయమానమానసుండై విచారించుచుండ నాస

మయంబున విభీషణుండు సాయంసంధ్యావిధిం దీర్చుకొని తన
మంతులుందానును గొల్వుకూటంబున కేతెంచి పెద్దగద్దియపైఁ
గొలు పున్నయన్నకు సాష్టాంగదండప్రణామంబు లాచరించిన
నతండును సంతోషించి యజునకు నర్హపీఠంబుఁ జూపినఁ
నాసీనుండై యన్న కిట్లనియె.

తే. అవధరింపుము దేవ! మహానుభావ!

మనపురమ్మునఁ బ్రకృతమ్ము చను తెఱంగు

విన్నవించెద నున్నది యున్నయట్లు

కొంచె మవధానముగ నాలకించు మయ్య!

10

సీ. అన్నంబు నీరును నక్కట లేకుండ

భటు లందఱును దుఃఖపడుదు రయ్య

కంబాలఁ గట్టినగజబృంద మెల్లను

జవన శ్లోములు దూలి జడిసె నయ్య

హర్షంబుతోడత హయజాతమంతయు

మెడ లెత్తుకొని వేడ్క మెలఁగ వయ్య

ప్రజ్వలించుచు నున్న ప్రతిహోమకుండంబుఁ

బొగలు గ్రమ్ముచు నాటిపోవు నయ్య

తే. ఇట్టియపశకునములఁ గన్పెట్టు మయ్య

సకలశాస్త్రంబు లెఱిగినజాణ వయ్య

యింపుగాఁ జెప్పుచుంటి నాలింపు మయ్య

వేగ రామునిసతి నిచ్చివేయ మయ్య!

11

క. సీతను దెచ్చుట మొదలుగ

సీతో నయవాక్యములను నే జెప్పితి నీ

చేతమునఁ బెట్టనైతివి

ఖ్యాతిగ నిక నై న సీత నాతని కిమ్మా. 12

సీతఁ బోయియునుంగాక మొన్నరాతిరి సీతయొద్దఁ గావలి
యున్న రాక్షసకాంత లందఱును నిద్రించుచున్న సమయంబునఁ
ద్రాజట దిగ్గనమేల్కొని నిదురించుచున్నస్త్రీలను లేపిచెప్పిన
దు స్వప్నంబు విన్నవించెద నాకర్ణింపుము. రామచంద్రుండు
మనలంకపై ధండువిడిసినట్లును నీవును గుంభకర్ణుండును దక్షి
ణాభిముఖులై గార్దభంబులపై నెక్కి పితృభూమి కరుగుచున్న
ట్లును నింద్రజిహ్వాది కుమారవర్గంబును సైన్యంబును మూలబలం
బును సర్వంబును నశించిపోవుచున్నట్లును సీతం జేకొని శ్రీరామ
చంద్రుం డయోధ్యకుఁ బోవుచున్నట్లును గలగన్నదట.
త్రాజటకల నిక్కంబైతోఁచెడిని. రాముండువానర సైన్యంబుతోఁ
గూడి సముద్రతీరంబునకు వచ్చియున్నాడని చారులు విన్నవిం
చిరి. ఆ రామునిదూతలు మరల నిచ్చటకు రాకమునుపే శ్రీరా
మచంద్రునకు నేడహమనానంబుగా సీత నర్పించుటయ లెస్స
కార్యము ఇంతచెప్పనేల? మొన్న నొక్కదూత వానర వేషం
బునవచ్చితనపరాక్రమంబు నీకును బరివారమునకును నెఱింగించి
పోయె నది గుఱు తుంచుకొమ్ము. అని యట్లు నీతి చెప్పు
తమ్మునిపైఁ గోపించి దిగ్గనకొలుపుఘాటంబువిడిచి యంతః
పురంబునకుఁబోయె. నా సమయంబున నాసభతోనివాతందఱును
దమతమమందిరంబుల కరిగిరి.

క. మఱునాఁ డెప్పటియట్లనె

సురుచిరముగఁ గొలువు సేయఁ జోద్యంబుగ ని

ద్దురఁ బోవు కుంభకర్ణుడు

సరిగా మేలుకొని వచ్చె సరభసలీలన్.

14

వ. ఇట్లువచ్చి గృహప్రవేశంబుఁజేసి స్నానాదిక్రియలు
నిర్వర్తించుకొని భుజియించి మంత్రులతో నన్నకొలువునకుఁ
జనుచుండుకుంభకర్ణునితో మరల విభీషణుండును మంత్రీ
సహితుండై వచ్చెను. అనుజు లిద్దఱును వచ్చి నమస్కరించిరి.
దీవించి సేమం బడిగి యుచితాసనంబులం గూర్చుండ నియో
గించినఁ గుంభకర్ణుం డత్యంతమును నాసన్నుండై కూర్చుండెను.
కొంచెముదూరములోఁ గూర్చుండియున్న విభీషణుండు మరల
వన్నతో నిట్లనియె.

15

సీ. దశరథరాముండు తనపత్నిఁ గోల్పోయి

వానరావళిఁ గూడి వచ్చి యిప్పు

డదె చూడు మంబోధియావలియొడ్డునఁ

గపిబలంబులతోడఁ గలిసి యుండె

రామునిసత్త్వంబు రమణిచే ము నివృటి

మాతనితమ్ముండు నట్టిఁడంట

పొరిది వారికిఁ బ్రావు సుగ్రీవుఁ డున్నాఁడు

వార్ధి నిన్ ముంచినవానితమ్ముఁ

తే. డాతఁ డిటు వచ్చి నిన్ను నుగ్గాడె కాని

సీతఁ దే నని పంతంబు చేసె నంట

వలదు వైరమ్ము సీత నీవలయు వేగ
నతని నని గెల్వఁగా జాల రమరవరులు.

16

తే. రాము గెలువంగ వచ్చునే రాజసమున
సీత నర్పించి తత్పదాబ్జతములకు
నర్థిఁ బ్రణమిల్లి శరణన్న సతఁడె కాచు
సత్యసంధుండు సత్కృపాసాంద్రుఁ డతఁడు.

17

ఆ. చంప వచ్చినట్టి శత్రువు నైననుఁ
శరణు చొచ్చునంత సదయుఁడగుచు
సభయ మిచ్చి కాచు టాతనిబిరుదంట
సీత నిచ్చి రాముఁ జేర బ్రదుకు.

18

వ. అనిన విని యారావణుండు కటకటంపడి విభీషణుని
తో రోషభీషణంబుగ నిట్లనియె.

19

తే. నీవు నాదాయతోఁ గూడి నీచబుద్ధి!
బుద్ధి చెప్పెదు నాకుఁ దమ్ముడవే నీవు!
కడగి నీమంతులును నీవుఁ గంటిలోని
నెరసు సరవిగ నున్నారు నిశ్చయముగ.

20

తే. నాకుఁ దమ్ముడవయ్య ననార్యముగను
నాదుశత్రులఁ బొగడుచు నాకు బుద్ధి
సెప్ప వచ్చితి వారాఁర సిగ్గు లేక
యిచ్చవర్తింపుచుండు టి దేమిపనిర?

21

వ. అనిన విని విభీషణుం డన్న కిట్లనియె.

22

తే. నిన్నుఁ జంపంగఁ దలపోసి నీదుమంత్రీ
 వరుల గాచుచు నున్నారు వలదు గోత్రీ
 కలహ మీచెడుబుద్ధి యేకరణి నబ్బె
 నన్న! యింకొక్కకొసమాట యాలకించు. 23

వ. రామచంద్రుం డాదినారాయణుండు సీత యాది
 లక్ష్మీ, హాసర బలంబు బృందారకసందోహంబు, గావుననీ వా
 రామచంద్రున కెదిరి జయంబుగొనుట కడిందికార్యంబు. నే
 జెప్పినబుద్ధి విని వేగ నారాముని శరణుచొలుము. సుఖంబుగ
 మనుము. అని విన్నవించిన హితవచనంబులు రోగికిఁబథ్యాహా
 రంబు రుచింపనిపోలికను వీనుల కసహ్యంబులై యుండ రావణుం
 డు మండిపడి యిట్లనియె. 24

సీ. పటువిషం బొలికించుపాములతో నైనఁ

జెలఁగి యింపుగఁ జెల్మి సేయవచ్చుఁ

గాని శత్రులకు నెప్పు డైవారములు సేయు

వానినిఁ దనప్రాణబంధు నైనఁ

జేరఁ దీసినయేనిఁ జేటు వాటిల్లును

గావున వీవిబల్లర్వ మణఁతు

విను కుంభకర్ణ నీవును రాకమునుపు నీ

చెడుగు నాకును బుద్ధి చెప్పఁ బూనె

ఆ. ననుచు హంకరించి యవ్వభీషణుఁ బట్టి

వేగఁ గత్తిఁ బూని పోయఁ బోవ

నట ప్రహస్తుఁ డప్పు డడ్డమ్ముగా వచ్చి
దేవ! నీకుఁ దగునె యీవిధంబు.

25

క. నీ కేల యింతకోపము

నీకు హితముఁ జెప్పుచున్న నీతమ్ముని నీ
వే కత్తివేసి చంపిన
లోకులు నిను మెత్తురయ్య లోకస్తుత్యా!

26

తే. గుణయుతుండైన మనవిభీషణుఁడు లేని
లంక యేటికి సైన్యంబు లింక నేల
వైభవం బేల మామీఁదఁ బ్రాణ మేల
శాంత మవధారు దేవ! నీస్వాంతమంచు.

27

వ. అని ప్రహస్తుండు రావణుకోపంబును గొంత శాంతపఱచె; నప్పు డన్నకోపంబునకుఁ దమ్ముఁడు కుంభకర్ణుండు వడవడ వడఁకి యన్న కెదురాడ నోపక తమ్మునిఁ గాదనలేక గద్దియ మీఁదఁ గూర్చుండియున్నయన్నకు మ్రొక్కి నిదురగృహంబునకుం జనియె నట విభీషణుం జూచి యోరీ! నీవు విశ్వాసఘాతుకుండవు, స్వామిద్రోహివిఁ గావున నీవు నాకొక్క పేద నరునిఁ బెద్దఁ జేసి చెప్పెద వాతఁడె పౌరుషశాలియేనినీవాతనిం జేరి సుఖంబున బ్రతుకుమనిన నతం డిట్లనియె.

28

సీ. విను రాక్షసేశ్వర విష్ణుసన్నిభుఁడు రా
ముండు హా! పేదనరుండె నీకు

నతనిసత్యస్థితి యతనిపరాక్రమం

బిపుడు నీ కెఱుంగంగ నెట్లు లగును

అవనీశు బాణాంబు లతిరయంబున వచ్చి
 దండించునపుడై నఁ దలంచు నన్నుఁ
 బర్వతశిఖరముల్ పడినట్లు నీతల
 తిలఁ గూతునపుడై నఁ దలంచునన్ను;

తే. నీకుఁ దమ్ముండ నొటచే నీవు బ్రతుకుఁ
 కొఱకుఁ జెప్పిన నీ కింతకోప మేల
 వినుము నామాట నీత నర్పించి యతని
 శరణు వేడుము పలదు నీసాహసము. 29

వ. అని చెప్పిన హితవచనంబులకు మఱింతకోపోద్దీప్తిత
 మానసుండై యాజ్యహుతింబ్రజ్వరిల్లిన హుతాశనుగతి న్నం
 డిడి పెళ పెళ నొచ్చి గర్దియమీదం గూర్చున్న విభీషణునివ
 ఁంబుపగులందన్ని న నతండు తనకన్న లనుండితొరఁగు జలకణం
 బులు హస్తంబులం దుడిచికొనుచు నాక్షణంబునన మంత్రిలుం
 దానును దనతల్లియనేకై కనయొద్దకుం జని స్వామంగ దండప్ర
 కామం బొచరించి యన్న చేసిన ఘర్షణం బెఱింగించి శరణా
 దతవత్సలుండైన శ్రీరామచంద్రుని పన్ని ధానంబునకుఁ బోవు
 మున్నాడ నని చెప్పి యాయమ్మయనమతంబు పడసి దీవనాలు
 గైకొని చని సముద్రతీరంబున విచారగ్రస్తుండై యున్న శ్రీరా
 మచంద్రుని గని విభీషణుండు. 30

పీ. భానుకులో త్రుంస వరిడి తామరలోక
 జూసినాయక శరణు శరణు

తాటకాప్రాణవిదారణ రఘురామ

సకలలోకాధార శరణు శరణు

దిక్కుసీవని నచ్చితిని దీనమందార

పరమపూరుష రామ శరణు శరణు

మాతృపిత్రాదులమాడ్కి సంరక్షించు

సర్వలోకస్తుత్య శరణు శరణు

‘ఆ. రాను వెఱచినాడ రక్షించు రక్షించు

మిపుడు నాకు నభయ మిమ్మియిమ్మి

చూడు చూడు నిన్నుఁ జొచ్చితి శరణమ్ము

కావు కావు నన్నుఁ గరుణతోడ.

31

న. అని యివ్విధంబున రామచంద్రుని స్తుతి సేయుచుఁ
జేరవచ్చుతఱిని సుగ్రీవుండు శ్రీరామచంద్రునింగని విశ్వాసం
బుసూపువాడై దేవా! వీడు రావణునితమ్ముండు విభీష
ణుండనువాడు, రాక్షసులు మాయలు సేయుదురుగాన వీనివధి
యింప నాజ్ఞ యొసంగు మనిన రామచంద్రుం డందులకుసమ్మ
తింపక యితం డెవ్వం డైన నేమి, శరణన్న రావణునితమ్ము
నినే కాదు రావణు నైనను గాచెద, శరణని వచ్చినవానిప్రా
ణంబులు గాపాడుట రాజులకుఁ బరమధర్మంబు. తొల్లి శిబిచ
క్రవర్తిరాజ్యంబు సేయుచుండ నొక్కభగం బేతెంచి శరణు
జొచ్చిన నభయంబిచ్చి తన దేహముం గోసి దానిందఱుముకొ
నివచ్చిన డేగ కిచ్చినట్లు; కావున నాతని నాయుధ్దుకు గొని
రమ్మనపుడు సుగ్రీవుండు విభీషణునిదోడ్కొని తెచ్చి శ్రీరా

మచంద్రుని పాచారవిందములపై బడవైచిన నతండు విభీషణు
 నెత్తి యాలింగనంబు చేసి యభయ ప్రదానం బొసంగి నేడు
 మొదలు నీవు మాకు హితుండవు, బంధుండవు నయితివి, కావు
 న నిన్ను మాతమ్ములలో నొకనిగాఁ జూచుకొనియెద నని
 నమ్మబలికి విభీషణా! యింక వైరిప్రభావంబుచెప్పుమనిన దశ
 రథనందనునకువందనంబాచరించి కరంబులు శిరంబునధరియించి
 యతం డిట్లనియె.

32

క. రావణుబలసత్వస్థితి

యాపీరునిశౌర్యమహిమ యభినుతి సేయన్

నావశముగా దతం డల

దేవేంద్రుని పెట్టి గొనును దినము నరేంద్రా! 33

క. ఒక్కొక్కగవనివాకిట

నొక్కొక్కయేనూఱుకోటు లుందురు దైత్యుల్

పెక్కురఁ గావలి యుంచును

డక్కకమఱి యెల్లకడలఁ దానును దిరుగున్. 34

వ. తన కుమారవర్గంబు లక్షయుంబదివేలు. వారల

నొక్కొక్కరికి లక్షమంది బంట్ల నేర్పఱిచి యుంచిన, వారు

లంకవీధులలోఁ గొందఱును నగరుచుట్టును గొందఱును మఱి

కొన్ని చోట్ల మఱిగొందఱును గుంపుసూడి తిరుగుచుందురు.

అయినను బ్రహ్మాదులకై నను సాధింప వలనుపడని లంకాపట్ట

ణము మీచేత సాధింపఁ బడఁగలదు. కావున మీరు వేవేగ

సముద్రానిం బ్రార్థించి సముద్రబంధనంబు సేయవలయు ననిన
సంత మహేంద్రపర్వతంబు డిగ్గి సముద్ర ప్రాంతంబున విడిసి
జాంబవదంగదనుషేణసీలమైం దాది వనచరవీరులచేత నలు
దిక్కుల యంచుంగల పర్వతంబులును వృక్షంబులును బాషా
ణంబులును దెప్పించి కడలి కట్టం గడంగిన. 35

శా. కూపారుండును సంతసిల్లి జలజాక్షుం జూచి మిన్నంది స
ల్లాపం బుద్ధతి బొంగఁ జూచి విరసోల్లాసంబునన్ రాఘవ
త్మౌపాలుండును గోపముం గదుర నీగర్వంబు నాచేత వ
మ్మైపోనిప్పుడటంచులక్ష్మణుఁడువిల్లందియ్యఁబెన్వీకతోన్. 36
మ. పరుషోద్యత్కుటిలాకృతిన్ బొమలు చూపట్టంగశోణప్రభో
త్కరరేఖిల్లనుఁగొల్తులన్ని గుడఁ గోదండంబు చేదాల్చిభూ
వరవంశాగ్రీణి రాముఁడద్భుతముగావా రాశమీఁదన్ వడిన్
శరజాలంబులుపేర్చి వ్రేయుటయునిచ్చన్ బ్రాణభీతిన్ వడిన్.

క. రామునియెదుట సముద్రాఁడు
తా మానవరూపుఁ దాల్చి దైన్యము దోషన్
రామునకు మొక్కి యపు డా
ధీమంతున కనియె నిలచి తేజం బెసగన్. 38

ఁ. ఇంక నేల తడయ నినకులాధీశ్వర !
కపులఁ బంపి వేగఁ గట్టమయ్య
కట్ట గట్టి దాటు కమలా ప్తకులచంద్ర !
నీదు కీర్తిలతకు నెలపు గాఁగ. 39

వ. మిమ్మును దరిసించుటకు మిన్నంటఁ బొంగితి నింతె
యకాని కపటోపాయంబునఁ బొంగినవాడను గా ననిన రామ
భద్రుండు కరుణాసముద్రుండు గావున సముద్రనెప్పటి యల్ల
యుండ నియమించి వానరులం బనిచిన. 40

క. రాముని పంపునఁ బ్లవగ
స్తామం బ ట్లఁగి యఁగి దొ డ్డగుకొండల్
క్షే నుమునఁ దెచ్చి జలనిధి
రామాజ్ఞను నైచి రధిక రభసం బొప్పక. 41

వ. ఇట్లు వానరవీరులు ఒర్వతపాపాణ వృక్షజాతంబులు
లక్షోపలక్షులుగాఁ దెచ్చి వారాశిం బడవైచి తద్గుభగుభధ్వా
నంబుల కుప్పొంగుచు బ్రహ్మాండభాండంబు బ్రద్దలగునట్లుగా
నార్చుచు నట్టహాసంబులు సేయుచు గంతలు నెట్టుచు వెక్కి-
రింపుచుఁ బరువులెత్తెను మున్ను దెచ్చినైచినపర్వతాదులనెల్ల
దిమితిమింగిలములు మ్రింగ నా సమయంబున. 42

ఆ. తిరుగ దెచ్చినై నఁ దేలిరాకుండుట
నాత్మలోన సంతయంబు నొంది
రాజసింహుఁ డపుడు రత్నాకరునిఁ జూచి
యడుగుటయును వేగ నాతఁ డనియె. 43

సీ. రావణుపంపున రా తెల్లఁ జేపలా
మింగుమండె గదయ్య మేదినీశ!
తిమితిమింగిలములు దిరుగుచు నాయందు
నుండి రావణుపంపు నొనరజేయె.

నలుండు కట్టినఁ గాని నిలువ నేరదు కట్ట
 నలునిఁ బంపగదయ్య నలిననేత్ర!|
 యని సరిత్పతి సెప్పి యవ్వేశ జరిగిన
 వీరు లిచ్చట మహా వీర్యమునను

తే. పర్వతంబులు తేరఁగా భానుకులుని
 పంపుచేతనా వారధిఁ బరఁగ వేగ
 నలుండు నాప్రొద్దె పదియోజనములు గట్టి
 నంతలో సూర్యుఁ డంతాదిరి కరుగుచుండె. 44

వ. అంత సూర్యాస్తమయం బగుటయు వానరేంద్రులు
 తమ బలంబులంగూడి వేగునందాఁక సేతుబంధనంబునకుఁ గా
 వుండి రంత సూర్యోదయం బయినవెంటనే మహాబలశాలి
 యగు హనుమంతుండు సువేలాదిరి కరిగి యానగంబుపొంత
 నున్న హేమకూటంబును నాగపర్వతంబును సెంహచలంబును
 నగు మూండు కొండలు వాలపాశంబునం బెకలించి నిమ్మ
 పండ్లమాడ్కిఁ బూలబంతుల వంతున నెగరవైచుచు నేతెంచి
 నలుని కందిచ్చిన నాపర్వతంబులు మూడును దొంబదియో
 జనంబులు నిడుపుగల్గియుండ నిర్వింధంబున శతయోజనములు
 నిడుపును దశయోజనంబులు వెడల్పుగా నీరధిని బంధించి
 నలుం డా వార్త రాముని కెఱింగించిన తోడనే యతండు
 లంక లగ్గులు పట్ట నుద్యోగించి పసను నుత్తరపు గవను జాంబ
 వంతుఁ బడమటిగవను గవయు దక్షిణపుగవను హనుమంతుఁ

దూరుపు గవనుఁ బట్ట నియమించిన వారలను లంకాపురంబు
 లగ్గలకుం జొచ్చి రాక్షసుల నుగ్గుసూచంబు గావించుచుండ
 హత శేషులు పరుగెత్త యావంతయంతయు రావణున కెఱిం
 గించిన నతండు చింతాకాక్రింతుడై దేవాంతక నరాంత కాతి
 కాతికాయత్రిశిరోమహోతర మహాపార్శ్వదుల రామలక్ష్మ
 ణులం జంపి వారిశిరంబులు గొని రండని పనుప వా రగుగు
 దెంచి ఘోరాహవంబునం దమశిరంబులె రామ లక్ష్మణుల
 బాణంబుల కర్పించిన వారిలోఁ జావక మిగిలినయతికాయుం
 డగుగుదెంచి తండ్రియగు రావణున కిట్లు లనియె. 45

శా. దేవా! భానుకులావతంసుఁడు మహాధీరుండు రాముండు బా
 హువిర్భూతమహాప్రతాపమున దైత్యవ్రాతమున్ భూరివీ
 రావేశంబునఁద్రుంచెబో మనమునం దాశ్చర్యమున్ భీతి
 యున్ ద్రోషన్ వేఱ వచింపనేల యింకఁ దద్దోరప్రతాపో
 న్నతుల్. 46

వ. అని యతికాయఁడు విన్నవించిన నుల్కిపడి కుంభ
 కర్ణుని మేల్కొలుప బనిచిన నతండును లేచి యావులింపుచుఁ
 బండ్లుగీటుచు లయకాలమృత్యువు బోలె నేతెంచిన నట్టి
 యనుజుం జూచి దశముఖుం డిట్లు లనియె. 47

క. అనిలో నీ వారాముని

ననుపమబలశాలి యైనయనిలతనూజున్

ఘనుఁ డగు లక్ష్మణుఁ గూలిచి

విను, వారలతలలు గొంచు వేగమ రమ్మి. 48

వ॥ అని యనిపిన.

49

శ్రీ. భేరీమృదంగాది భీమవాద్యధ్వన
ములకు సముద్రముల్ పొంగి పొరలఁ
గపులపాలికి లయకాలుఁడో యనుచును
వినువీధి దివిజులు నెఱచి తొలఁగ
నతికాయుఁడును మహాహంకారమున వేగ
వెనువెంట రోషప్రవృత్తిఁ జనఁగఁ
గుంభకర్ణుండు కాకుత్స్థుఁడై బోయిన
దక్షిణోత్తర సముద్రములరీతిఁ

తే॥ గదిసి యిరువురుఁ బోరాడఁ గడఁగుటయును
గపులు వేవేగ వచ్చిరి విపులశక్తి
సాధ్యగంధర్వపతులెల్ల సరభనమున
జూచుచుండంగఁ బోరిరి సురుచిరముగ.

50

వ॥ ఇట్లు పెద్దయుం బ్రొద్దు వీరావేశంబునఁ బోరుచుం
డఁ గుంభకర్ణుండు విజృంభించి బలంబుల కుఱికి దిగ్గజకర్ణపుట
స్పృటితంబుగా నాచ్ఛుచు వానరవీరుల నసంఖ్యంబుగా మ్రింగు
టకుఁ గడంగిన రఘువీరుండలిగి బ్రహ్మాస్త్రంబు ప్రయోగించి
వాని శిరంబును దునుమాడె; నంత నతికాయుండు తన పిన
తండ్రీపాటున కలిగిన రాఘవేంద్రుని కభిముఖంబుగా నిలిచి
దివ్యాస్త్రంబులు ప్రయోగించుచుండ లక్ష్మణుం డడ్డుసొచ్చి
వానాస్త్రంబులు ప్రయోగించి ఘోరంబుగా యుద్ధంబునేసి

కడపట వారుణాస్త్రంబు వింట సంధించి విడిచిన నది యతికా
యుని శిరంబుం దుగ్రించె; నంత హతశేషులైన రాక్షసులు
కాందిశీకు లయి రావణుం జేరె. 51

తే. దేవ! దేవాంతకుఁడు సచ్చె దీననృత్తిఁ
గుంభకర్ణుండు సమసెను ఘోరలీలఁ
గెగువ నతికాయుఁడును మృగై దీని కింకఁ
బూని ప్రతికార మొనరింపు భూరితేజ! 52

వ. అని విన్నవించిన మండివడి రావణుం డింద్రజిత్తుం
బంపిన నతం డాగ్రహంబున, 53

క. పరవీరులపై వైశ్వా
నరుచేఁ గొన్నట్టి చాపనారాచములున్
బరిఘయు బ్రహ్మాస్త్రముఁ గొని
దుర మొనరింపంగ వచ్చె దోర్బలశక్తిన్. 54
వ. తదనంతరంబున. 55

క. తండ్రిసతండములుగార్
జండాశుగసమితిఁ బటపి శైలశరాలిన్
గాండమయంబుగఁ జేయుచు
భండన మొనరించె దైత్యపతిపుత్త్రిండున్. 56

సీ. విన్నక రామసౌఖ్యత్రయమిందను
బ్రహ్మగోపనలమిందను బాహుశక్తి
బ్రహ్మాస్త్ర మండరింపఁ బటనినాచంబునఁ
బట తెంచి వానర ప్రతిమిందను

బ్రహ్మమంత్రజ్ఞానపరు లైనవారి ని
 ర్బంధంబుగఁ జుట్టి పట్టి కట్టి
 తక్కినవారల నుక్కడంగించినఁ
 గనుగొని యమరేంద్రకంటకుండు

తే. నైర మెల్లను నేటితోఁ దీతె ననుచు
 మించి కెరలుచు విల్లెక్కుడించి పొదలి
 శాంతతను బొంది రాక్షసచక్రవర్తి
 కడకు నేగెను వడి ముద్దుఁగొడుగుఁగుట్ట. 57

క. ముసినాయక వినుమంతటఁ
 దనమనుమలపాలు దెలిసి తనలోఁదానే
 కనుఁగొనఁ జాలక పోయెనొ
 యనఁగను నపరాధిలోన నర్కుఁడు గుంకె. 58

క. అరవిందభవుని కరుణను
 పర మందిన వాయుసుతుఁడు వసుమతిమీఁదన్
 మఱి బ్రహ్మమంత్రజ్ఞానమున
 బిట దై యున్నట్టి యలవిభీషణుఁ డొకఁడు. 59

వ. తక్కుఁ దక్కినవా రెల్లరును మూర్ఖాగతులై చచ్చి
 నయట్లు పడియున్న సమయంబున వాయుసుతుండును విభీషణుం
 డును దమలో నెవ్వరుపచ్చిరో నొచ్చినవా రెవ్వరో విచారిం
 పం దగునని మహలోగ్రంథకారంబు వధును నింగలపుఁ గొఱ
 పులు పట్టుకొని రక్షతంగంబుఁ గలయ శోధింపుచుపచ్చి శర
 తల్పంబున నున్న జాంబవంతునిం గని విభీషణుం డెట్లనియె. 60

క. భల్లూకేశ్వర! వానరు

లెల్లను నృపవరులతోడ నిలమిఁదను మూ

ర్చిలియుఁ జచ్చియు నున్నా

రొల్లంబోవుచును దీని కుపమ యెటన్నఁ. 61

అ. అపుడు జాంబవంతుఁ డసురేశ ! నీనంకఁ

గన్ను విచ్చి చూడఁ గానరాదు

వాయుసుతునిమేలువార్త నా కిప్పుడు

చెవులు సోకునట్లు చెప్పు మయ్య. 62

వ. అనిన విని హనుమంతుండును. 63

చ. పదములఁ జేరి మొక్కుచును బాణియుగంబును మోడ్చి నీ

కృపఁ, బ్రదికినవాడ నన్ననతిప్రీతిని చేరఁగఁదీసి నీవిటఁ

బ్రదికితి గాన నీకతనఁ బార్థివముఖ్యుని సేవ లన్నియుఁ బ్ర

దుకునిజంబుగానిపుడు వావనియంచుఁబ్రయంబు సేయుచుఁ.

వ. వినుము వాయునందనా ! యీలవణసముద్రంబుఁ
దాటి హిమవంతంబును నిషధాచలంబును గడచి మేర్పు శైలం
బును వెండికొండయును శ్వేతపర్వతంబును నతిక్రమించి ఘృత
సాగరంబులంఘించి ద్రోణగిరిమధ్యంబునందున్న యోషధ శిఖ
రంబునం గలసంజీవన్యూది దివ్యౌషధంబులు గొనివచ్చి రాఘవ
ప్రీతిగా సైన్యంబులప్రాణంబులునిలిపి కీర్తివడయు మనిప్రార్థిం
చిన నియ్యకొని వాయునందనుండు వాయువేగ మనోవేగంబు
లం జని జాంబవంతుండు సెప్పిన దివ్యౌషధాచలంబునె కొని

వచ్చి సకల సైన్యంబుల ప్రాణంబులుగాచి నిమేషమాత్రంబున
నక్కొండ తొల్లింటి యునికిపట్టున నె నెలకొల్పివచ్చెనప్పుడు. 65

క. ఇనుఁ డుదయపర్వతంబున

గనుపట్టినఁ దెల్ల వాఱ గపి సైన్యములున్

జననాథుఁ గాంచి మొక్కిరి

జనపతియును వాయుసుతునిఁ సంశ్లాఘించెన్. 66

వ. అంత నింద్రజిత్తుపరాక్రమంబునకు సంతోషించి
నిజంబును గల్గయును దెలియుటకు రావణుం డనుపఁ జారు లే
తెంచి యుత్సాహంబుతో యుద్ధసన్నద్ధులై కెరలుచున్నవానర
బలంబులం గనుంగొని మరలి చనుదెంచి రామచంద్రునిబలం
బున్న తెఱంగెఱింగించిరి. అదివిని కలంగియుఁ గలంగనిభంగి
నాశ్చర్యంబునొంది రామలక్ష్మణులపైఁకి గుంభవికుంభ ధ్వజ
ప్రజంఘ శోణితాక్షులం బంపిన వారును ఏమతమబలంబుల
తోడఁ గరి తురగ రథారూఢులై వెడలి సంహనాదంబులు
సేయుచు వానర సైన్యంబుపై గవిసి శరవర్షంబులు గురియుచు
బరిఘలం జక్కు సేయుచు నడిదంబుల వ్రేయుచు ముగ్ధరంబులం
జెందుచు ముసలంబుల మోదుచుఁ గరులచే మట్టింపుచుఁ
దురంగమములచేఁ దొక్కింపుచు రథంబులం దోలి వెంపర
లాడుచు మహాహవంబు సేయుసమయంబునఁ గపిబలంబు
లడరి గిరివర్గంబులు దరువర్గంబులు ననర్గళంబుగఁగైకొని ప్రతి
ఘటించి సోరాడునప్పుడు.

క. తెంపునఁ వాలికుమారుఁ డ

కంపనుఁ డనువాఁ డేదుర్బుఁ గనికోపమునన్

గంపింపఁ బట్టి వానిని

జంపెను వక్షంబు పొడిచి సాహసవృత్తిన్. 68

వ. ఆహ్వాడు.

69

చ. కనుఁగొనిశోణితాక్షుఁడు సకంపనప్రాణము గొన్ని వాలి సం

దనునిపయిం గడుం గిలిసి తార్హానితాఁకి రథంబు దోలినన్

గనలుచు నంగదుండు తురగంబులతోన రథంబు నుగ్గుగా

దనుజునిమీఁదఁ దానుతికితన్ని న వాఁడునుగూలెనేలపైన్.

ఆ. అతఁడు నేలఁగూల సాప్రజంఘుండుచు

ఘనుఁడు యూపనేత్తుఁ డెనసి వాలి

కొడుకుమీఁద రాగఁ గోపించి మైందుండు

ద్వివిదుఁ డంతలోనె తెంపు మిగిలి. 71

క. దనుజులఁ దోలఁ ప్రజంఘుఁడు

గనుఁగొని యహ్వాలిసేతునికటములు పొడువన్

గనలి నిశాచరుశిరమును

ఘనతరదృఢముప్పైఁ బొడిచి కడపెన్ ధరకున్. 72

సీ. ఘనుఁడు ప్రజంఘుండు కదనంబులోఁ బట్ట

నక్షయపతుఁడు అకూపాక్షుఁ డంత

గడుఁగొని వ్రేసిన ఘనతతోఁ గుప్పించి

భుజశక్తి నాతనిఁ బొడిచి పట్టి

కొనిపోవునప్పుడు కోపించి యన్నకై
 శోణితాక్షుండు వచ్చి శూరుఁ డగుచు
 విడిపించుకొనఁ జూడ వడిగ మైందుండు డాసి
 కలన యూపాక్షుని గదిసి పోరి

తే. సాహసంబున నొకలంగఁ జంపుటయును
 శోణితాక్షుండు ద్వివిదుని జూచి పొడవ
 నతఁడు మూర్ఛిల్లి తెప్పిరి యసురఁ బట్టి
 శిరము కూలంగ నడిదంబుచేత వ్రేసి. 73

తే. శోణితాక్షుండు పోరిలోఁ జూర మయినఁ
 గుంభుఁ డప్పుడు కోపించుకొనుచు వచ్చి
 ద్వివిదు నెదుఱొమ్ము నాటఁగఁ దీప్తిశరము
 లేసి వడిఁ జంపె నాజిలో నేమి చెప్పు. 74

క. తమ్మునిపాటు గనుంగొని
 హుమ్మని మైందుండు కుంభు నురుతరముష్టి
 తొమ్మునఁ బొడిచిన నతఁ డొ
 క్కమ్మునఁ గూలంగనేసె నమరులు దలకన్. 75

ఉ. అంగదుఁ డంతఁ గుంభునిశతాంగముపై నొకపర్వతంబుభూ
 మి గలయంగ వ్రేయుటయు మేదినికిం నడిదాటి వాలిపు
 త్త్రుంగవిదైత్యుడగ్రహముతో ముసలంబున వ్రేయనొచ్చి
 తో, కంగని వజ్రిపాత్ముండు సగర్వమునన్ దగ మోదె
 నార్చుచున్.

వ. అట్టి యవసరంబున. 77

క. కాలాంతర రుద్రులతోఁ

బోలుపఁ డగు కుంభుఁ డపుడు భుజబలశక్తి

వాలికుమారుని ధర్మపైఁ

గూలఁగ వడి వేసె నైదుకోలలచేతన్.

78

వ. ఇట్లు వాలికుమారుండు కుంభునిచేత బాణపీడితుం
డై పడుట యెఱింగి రామచంద్రుడు వానిపై సుగ్రీవజాంబ
వద్దనుమదాదులం బంపిన.

79

క. వారంద రధిపున్వాజను

భూరుహములు గిరులుఁ గొనుచుభువనము లదరన్

బోరన నార్చుచుఁ గుంభుని

దారసమై వ్రేసి రంత దర్శోద్ధతులై.

80

క. వారలు వ్రేసినతరుగిరు

లారయఁ డనుఁ దాకఁకుండ నవితునియలుగాఁ

గూర్చిరాస్త్రంబులఁ దునుముచు

నారసముల వారివారి నాటఁగ నేసెన్.

81

క. వేసిన గుంభుని రవిజుం

డాసమయమునందు నేసె నదరంటంగా

వేసినఁ గ్రమ్మల రవిజుని

గొసెల వక్షంబు పొడువగా నిలఁ బడియెన్.

82

తే. మూర్ఖ తేటి యారవిజుఁడయోధుముష్టి

పూని దైత్యునితోమ్ముపైఁ బొడువ నంత

శరధి మధియించుమందరాచలముమాడ్కి.

ధీరత యడంగి దిద్దిరఁ దిరిగి పడియె. 83

ఉ. కుంభుఁడుగూలినంగని నికుంభుఁడుదాఁబరిఘాయుధంబునం
రంభ మెలర్పఁ ద్రిప్పి దినరాజతనూజునిపైకి రాఁగ బల్
సంభ్రమ మొప్ప వాయుజుఁడు శౌర్యముగన్నడ నడ్డమైనది
క్కుంభిగముల్ కలంగఁగనుగొబ్బునవక్షమువై చెనార్చుచున్.

క. వ్రోసిన పరిఘాయుధ మది

వీసము నాటంగలేక విడిగిన మిగులఁ

గాసిలి దైత్యుఁడు పవనజు

నాసమయమునందు నేసె నడిదముచేతన్. 85

తే. అంత హనుమంతుఁ డుగ్రుడై యసురగళము

నందు వాలంబు దగిలించి యాకసమునఁ

ద్రిప్పి ధరణీతలంబునఁ ద్రొళ్లఁగొట్టి

సింహనాదంబు జేసె నచ్చెరువు గాఁగ. 86

వ. అట్టి సమయంబున. 87

క. హతశ్శేషులు ఘటకర్ణుని

సుతు లాహవభూమిఁ దెగినసుద్దులు లంకా

పతి కెఱిగించిన దుఃఖో

న్నతుఁడై యొక్కింతతడవునకు నిట్లవియెన్. 88

తే. మనకుఁ గలయట్టిబాంధవగణము సుతులు

బొరలుఁ బరివారమును గంధకరులు హరులు

గుటిలకపియూధములబారి గొఱియ లగుచుఁ

దెగిరి మునుముట్ట నేటితోఁ దీవ్రగతిని. 89

వ. అని చింతింపుచుఁ గొంతవడికి ధైర్యంబుంగొని, 90
 క. దైతేయవల్లభుఁడు గడు
 ప్రితి మక రాక్షుఁ జూచి పృథుతరశక్తి
 మీతండ్రి ఖరునిఁ జంపిన
 యాతనిపై సూడు వీగు మరుగు మటన్నన్. 91

పీ. సింధురరథభటసైంధవంబులతోడఁ
 దఱు చైన పట్టుచత్రిములతోడఁ
 బటహధేరీముఖ్యబహువాద్యములతోడఁ
 దట్టంపునానాయుధములతోడ
 వందిమాగధసూతబృందస్తుతులతోడఁ
 గెరలాడు బిరుదు టెక్కెములతోడ
 బహుళకాహళశంఖభాంకారములతోడ
 రాజిల్లునవచామరములతోడ

తే. నడిచె దిగ్దంతిభూదారనాగకూర్మ
 కులనగేంద్రయుతముగ భూతలము గదలఁ
 బదరజఃపాలి సంఛన్నభానుఁ డగుచు
 దక్షుఁ డైనట్టిమక రాక్షుఁ డాక్షణంబ. 92

వ. ఇట్లు భయంకరాకారంబుగాఁ గదలి వానరవీధుల
 తోడం దలపడి పోరాడునెడ వానరబలంబులు తలచెడి పాటు
 ట గని రాజపుంగవుం డోహో వెఱవకుఁ డని తన మఱువున
 కున్ మరలించి మక రాక్షుం దేటిచూచి చండకాండముల తం
 డంబులు ఖండించి హరుల శరంబుల పాలుచేసి రథంబులను
 సారథులతోడంగూడఁ బృథ్విం గలిపి బలంబులఁ జలంబునం
 దటిమి సింహనాదంబు చేసినం గినిసి మక రాక్షుం డిట్లనియె. 93

క. మాతండ్రి ఖరునిఁ జంపిన
 నీతో యుద్ధంబు నేయ నేఁ డిదె కలిగెన్
 నాతీవ్ర నిశితసాయక
 పాతంబులపా లొనర్తుఁ బగనీఱ నినున్.

94

మ. అనిగిర్వోక్తులువల్కుచున్ గెరలితీవ్రాస్త్రంబులారాముపైఁ
 దనబాహుబలశక్తి నేయఁ గని కోదండంబునన్ దప్పుచున్
 వనజాప్తాన్వయుఁడేసె వానినట గీర్వాణుల్ ప్రశంసంపగా
 దనుజుం డేసెను రామభూవిభునిపై దద్బాణ జాలంబులన్.

క. ఆశరము లుడిపి మఱియొక

యాశుగమున వానిచాప మపుడు దునిమి యా
 దాశరథి రథము పొడిగఁ

గౌశలమున నేయ వాఁడు క్షౌఢ్ధలి కుఱికెన్.

96

ఆ. ధరకు నుఱికి దుష్టదైత్యుండు గదఁ ద్రిప్పి
 భానుకులుని నేయ దాని నొక్క
 విశిఖముననె తునిమి వేగంబె విభుఁ డగ్ని
 శరముఁ దొడిగి నానిశిరముఁ ద్రొంచె.

97

క. ఆమెడ మకరాక్షుఁడు రిపు

సాయకములు దూఱనాటి చచ్చుట విని దై
 తేయుఁడు గుండెలు వగులఁగఁ

బాయనిదూఱుంబు పాలుపడి చింతిల్లెన్.

98

వ. ఇట్లు చింతాకాక్రింతుండై కొంతతడ వూరకుండి

మేఘనాదునిఁ గనుంగొనియె.

99

క. అక్కట! నీవును నేనును

దక్కఁగ మఱి తక్కినట్టి దళములు దెగఁగా

నొక్కకప్పియైనఁ గానీ
యక్కడ రిపులందు నొచ్చిరనఁగా వింటే. 100

వ. అదియునుం గాక. 101

సీ. నాగపాశంబున నాఁ డాజిలో బడ్డ
ప్లవగు లీరీతిని బ్రదుకు టెట్లు
బ్రహ్మాస్త్రమునఁ గూల్పబడి ధాత్రి యెడఁబాసి
పోయిన కపులెల్లఁ బుట్టుటెట్లు
కుంభకర్ణుడు సావఁగొట్టిన వానరుల్
చెచ్చెర జీవించి వచ్చుటెట్లు
అతికాయుఁ డడఁగించినట్టి కీశబలంబు
కృష్ణుఁ డా నెల్లఁ గలుగుటెట్లు

తే. రాముఁ డెన్నంగ నాదినారాయణుండే
వనచరావళు లెల్ల దేవతలు మున్నె
కాన లేనైతి నీరీతిఁ గదనమునను
వారి గెలువంగ నెవ్వారివశము చెప్పుమ! 102

వ. అని దీనాలాపంబు లాడుచున్నతండ్రికి నమస్కరించి
మేఘనాదుండు మేఘగంభీరవాక్యంబుల దుఃఖోపశమనంబు
చేసి నేటితోడఁ బగసాధింతు నని పొగల్ప్యంబుగఁ బలికి
యనిపించుకొని గజవాజశతాంగాదులగు చతురంగబలంబులు
గూర్చుకొని ఛత్రాచారంబులు పిక్కటిల్ల నట్టహాసంబు సే
యుచు లంకాపురంబు వెడలి సంగ్రామరంగంబునకుం జని
తనబలంబులఁ జక్రాకారంబుగా నిలిపి తన్మధ్యంబున రథా
వతరణంబుచేసి రక్తాంబరగంధమాల్యంబులు ధరియించి లోహ

పాత్రంబునఁ కృష్ణసర్పరక్తంబు నించి తర్పణంబు చేయుచు
దద్దిధియుక్తం బైనహోమంబులు సేయుచుండునెడ నొక్క
కృత్తిప్రత్యంక్షంబైనెనిలిచి మెచ్చితి వరంబిచ్చెద వేడు మనిన
నతండు తా నాకసంబుననుండి భండనంబు సేయనెడ గవుల
కుం గానరాకుండ నంధకారంబు గావించిన నేను వారిని
జయింతు నని పొగ్గించిన నియ్యకొనియె; సంత మేఘనా
దుండు నభంబున కెగసి మహాంధకారబాణంబు వ్రేసిన
డానంజేసి పెంజీకటిం గప్పిన జీకాకై పాటుచున్న వానరు
లంగని వాయునందనుండు శ్రీరామచంద్రునితో నిట్లనియె. 103

క. వాయువ్యాస్త్రముచేతను

బాయమ జ మ్మంధకారబాణభిశ్చేషం

బీయెడ నేయుడు శ్రీరఘు

నాయక! యని విన్నవింప వచ్చుచు వంతన్. 104

క. విల్లెక్కువెట్టి మారుత

భల్ల ముసంధించి తివిచి పార్థివుఁ డలుకన్

బెల్లార్చి యేసె గగనం

బెల్లను వడిఁ ధూల దైత్యుఁ డిలపై గూలన్.

అ. రాజతిలకుఁ డంబరమ్మున కెగయంగ

వాయుశరమ్ము దొడిగి వ్రేయుఁ దడవె

మాయశక్తి దొలఁగిపోయిన నంతలో

మేఘనాదుఁ డుర్విఘాదఁ బడియె. 106

చ. పడియునుమేఘనాధుఁడునుపర్వులుబెగ్గిల నుగ్రబాణముల్!

తొడిగి ప్లవంగ సేనప్రయుఁ దోరముగా నడరింపనంతటన్

బెడబెడ నార్చి మారుతివిభీషణు లుగ్రత దానవావళి
బొడిపొడి సేయలక్ష్మణుడుపూనికనాతవిదాకెనార్చురన్.

క. అంతట దానవ సేనలు

పంతము చెడి తలలు వీడఁ బారంగని తా

నెంతయు వెఱవకుఁ డనుచును

గుంతము ద్రిప్పుచును దైత్యకుంజరుఁ డంతన్.

శా. సౌమిత్రిం గని గర్వ మొప్పుఁ బలికెన్ శౌర్యంబు సంధి
ల్లఁగా! నామీదం బఱపింపవచ్చితే నానాగాస్త్ర సంఘం
బులన్ | నే మిమ్మందఱఁ గట్టుటల్ మఱచితే నేడైనఁ
జింతింపుమీ! సీమానత్వ విశేషమెల్ల మదిలో నిక్కం
బుగా లక్ష్మణా!

వ. అని బాణప్రయోగంబు సేసిన.

110

క. వానిని బ్రతిశరములు దా

బూనిక సంధించి తుగ్గించి భుజబలశక్తిన్

దానవుని మూర్ఛ పుచ్చెను

భానుకులుం డంత నొక్క బాణముచేతన్.

111

ఆ. ఇంద్రజిత్తుఁ డప్పు డినకులోద్భవునిచే

మూర్ఛనొంది తెలిసి మూర్ఛగతిని

భాసమానమైన బాణత్రయంబున

నతని నొవ్వ నేసి యార్చె నంత.

112

సీ. సౌమిత్రి తా వాని చాపంబు నడిమికి

ఘనతరాస్త్రంబుచే దునుగ నేసి

పదిబాణములు వాని బాహుమధ్యంబున

గాటంబుగా వడి నాట నేసి

తురగంబులను నాల్గు తూపులఁ దునుమాడి

సారథి నొక్కట సంహించి

శరవృష్టిఁ గప్పిన సురవైరి కోపించి

కాద్రీవేయాస్త్రసంఘంబు లేయ

తే. గరుడశరమునఁ నునిమి లక్ష్మణుఁడు కినిసి

వడిఁ గుబేరాస్త్ర మతనిపై నైచె నసుర

దానిఁ దునుమాడి వేగ నైంద్రాస్త్ర మేసె

నరవరుఁడు దాని యామృతబాణమునఁ ద్రుంచె. 113

ప. ఇట్లు త్రుంచిన. 114

క. వరుణాస్త్రంబును నేసెను

సురరాజవిరోధి రాజసూనునిమీఁదఁ

గర మలిగి రాముసోదరు

డరుదారఁగ దానిఁ ద్రుంచె నైంద్రాస్త్రమునఁ. 115

ప. మఱియును. 116

తే. కనలి దానవుఁ డతనిపై గంధపుష్ప

సమితి నొప్పెడుగంధర్వశరముఁ దొడిగి

వ్రేయఁ నోపించి దశరథోర్ధ్వపసుతుఁడు

ఖండశశిబాణమున దాని గం డడంచె. 117

ప. ఇట్లు గంధర్వశరంబును ద్రుంచి యంతటం బోవక
దేవేంద్రుడ త్తంబైన భుజగాస్త్రంబు వింట సంధించి వేదంబులు
సత్యం బగునేని రామచంద్రుండు ధర్మాత్ముండేని యింద్రాది
బృందారకద్రోహి యైన యింద్రజిత్తునిశరంబు నీశరంబుద్రుం

చుంగాక యని వానిపై లక్ష్యంబు చేసి ప్రత్యావీధి పాద
 స్థంధై నిలిచి కర్ణాంతంబుగాఁ నిలిచి దిగిచి యేసిన నదియును
 గాలానలాభీరజ్వాలాజాలంబు లుప్పతిల్ల గగనంబునం బఱతెంచి
 యక్కఱకురక్కసుని శిరంబునఁ ద్రొంచిన,

క. కనుఁగొని దేవత లందఱుఁ

దనుఁ బొగడఁగ మరలి రాముతమ్ముఁడు విజయం

బున వచ్చి మొక్క నాతని

మనుజేంద్రుఁడు కౌఁగిలించి మఱి యిట్లనియెన్.

క. నీచేత వీడు తుఁగుట

భూచక్రం బెల్ల మేలు పొందెను వినుమీ

నాచేత దశముఖుండును

నీచుడు తెగు లెల్ల నిజము నిర్మలచరితా! 120

వ. ఇట్లు సామిత్రిచేత నింద్రజిత్తు తెగె నని చెప్పిన
 వారదుని వాల్మీకిమహామునీంద్రుండటమీఁది కథావిధానంబెట్టి
 దని యడుగుటయు,

క. జలజాక్ష! భక్తవత్సల!

జలజాసనవినుతపాదజలజాత! మధా

జలరాశి భవ్యమందిర!

జలజాకరచారుహంస! జానకినాథా !

గద్యము. ఇది శ్రీశౌరీశ్వరవరప్రసాదలబ్ధ గురుజంగమార్చన

విసోద మూరిజనవినుతకవితాచమత్కారాతుకూరి కేసన

నెట్టితనయ మొల్లనామధేయవిరచితంబైన శ్రీ

రామాయణ మహాకావ్యంబునందలి యుద్ధ

కాండమున బ్రథమాశ్వాసము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

క. అమలినశుభచారిత్రా
కమలదళసమాననేత్ర కాశికమిత్రా!
ద్యుమణీకులవార్ధిసోమా!
సమదాసురజనవిరామ! జానకిరామా!

1

వ. శ్రీనారదమహామునీశ్వరుండు వాల్మీకి కెఱింగించిన
తెఱంగెఱింగించెద నాకర్ణింపు మట్లు.

2

ఆ. చారులరుగుదెంచి సేమిత్రిచే నింద్ర
జిత్తుఁ డీలె ననుచుఁ జెప్పటయను
బంక్తిముఖుఁడు సుతుని బలుమాఱుఁ దలఁచుచు
వగవఁ బుచ్చె నెల్లవారు వినఁగ.

3

వ. ఇట్లనేకప్రకారంబుల గుమారుం బలువరింపుచు
ఘోషింపుచుఁ గొంతతడవున కూఱడిల్లి ధైర్యంబు నూరుకొల్పి
శనకుమారుం జంపినవానిని నేఁ డవశ్యంబును సంగ్రామ
సంగంబునఁ జంపుదు నని నియమంబుచేసి తత్క్షణంబు.

4

సీ. శైలసన్నిభములౌ సామజంబులతోడ

నవిలవేగము గల్గువారులతోడ

గాంచనోజ్జ్వలములౌ ఘనరథంబులతోడ

బ్రతిలేని ఘనమూలబలముతోడ

గిమ్మిరువర్గోరు కేతనంబులతోడ

దఱచైన పట్టుఁబట్టిములతోడ

భేరిమృదంగాదిపృథువాద్యములతోడ

వరశంఖ కాహశధ్వములతోడ

తే. బాదఘట్టనచలితోర్విభాగుఁ డగుచు
 వనధు లెల్లను బిండిలిపండు గాఁగ
 నడిచె లంకేశుఁ డధికసన్నాహమునను
 రామచంద్రునితోడను రణ మొనర్చు.

5

మ. కరిఘీంకారములున్ మహాజవతురంగవ్రాత హేమావళుల్
 వరకోదండనినాదముల్ సుభటదుర్వారాట్టహాసంబులున్
 గురుశంఖోజ్జ్వలనాదముల్ దశదిశాకోశంబుగానొక్కటై
 పరగన్బంక్తిముఖుండుదానడిచెః గోపస్థానినిశ్శ్వాసుఁడై.

వ. ఇట్లుచతురంగబలంబులు గొల్వ లోకవిద్రావణుం
 డగు రావణుండు సమరంబొనర్చ నరుదేరం గని రాఘవేశ్వరుం
 డతనికి దండనాయకులంబనిచిన వారును దదుగిరిపాషాణపా
 ణులై యెదురు నడిచి సింహనాదంబులు సేయ నుభయ బలం
 బులుం దలపడి పోరాడునమయంబున నమరవైరులు శస్త్రాస్త్ర
 వర్షంబులు గురియించి నొప్పించి నంత వానరవీరులు మరల
 దానవులపైఁ బాషాణపాదపంబు లడరింప నరిబలంబులు విటిగి
 పికాపికలై పఱచున త్తేఱి బంక్తికంధరుం డుదగుండై కెర
 లుచుఁ గూరనా రాచంబులు చాపంబునందొడిగి పనసపవనతన
 యనల నీలద్వివిదశరభకుముద గజగవయ గవాక్ష గంధమాద
 నాంగద మైందాదుల నొక్కొక్కరిఁ బదేసిబాణంబుల గుది
 గొన నేసిన విటిగి యగచరసేనలు సురుగు నయ్యవసరంబున.

క. చేరి విరూపాక్షుని దగు

తేరిపయిన నొక్కకొండ ధీరతతోడన్

శూరజుఁ డప్పుడు మిక్కిలి

శూరత్వం బుడర నేసి చూర్ణము నేసెన్.

8

ఆ. రథము విటిగినంత రణమధ్యమున నొక్క
వారణంబు నెక్కి వచ్చునెడను
వాలికొడుకు దాని పటురోషమునఁ దోల
నుటికి స్లవగుఁ గోల నటికె వాఁడు.

9

క. అక్షయబలుఁ డగు రవిసుతుఁ
డాక్షణమున నుగ్మఁడగుచు నంద రంట విరూ
పాక్షునివక్షముఁ బొడిచిన

రక్షోపీరుండు కూలి రణమునఁ బడియెన్.

10

వ. ఇట్లు కూలిన.

11

క. హుమ్మని యాతనికూరిమి
తమ్ముండును గనలి వచ్చుతపనజు నత్యు
గ్రమ్ముగ మార్కొని జడిగా

నమ్ములవర్షంబుఁ గురియ నాలోఁ బెలుచన్.

12

చ. శరములు తాఁకకుండ నొక్కనై లమునందగ నోసరించి యా
యరదము నుగ్గుగాఁ గపికులాగ్రశివై చిన వాఁడు నేలకున్
వరభుజశక్తి దాఁటి కరవాలున నేసెనఁ దప్పుఁ గ్రుంకి వా
నరపతి కొట్టెనట్లు మహినాథుఁడు సంతసమంది చూడగన్.

క. కదనమున నొచ్చి దానవుఁ

డదలింపుచు భానుసుతునియాదల వగులన్

గదచే నడిచిన వానినిఁ

గుదియంగాఁ బట్టి వైచెఁ గుంభినిమీఁదన్.

14

క. అంత సుపార్శ్వఁడు మిక్కిలి

పంతము నెఱపుచును రథము పవనాత్మజుపై

నెంతయుఁ బఱపుచు బాణము

లంతంతనె నాట నేయు నవసరమందున్.

15

సీ. హనుమంతుఁ డాదైత్యునరదంబుపై దాటి

చెక్కలు వాఱంగఁ ద్రొక్కివేసి

సైంధవంబులఁ జంపి సారథితలఁ గొట్టి

గొడుగులు పడగలు పుడమిఁ గలిపి

వడి వానిచే నున్నయడిదంబుఁ గైకొని

బిరుసుగా నేసిన ధరను గూలి

గొబ్బునఁ దెప్పిర్చి కోపంబు దీపింప

ననిలజనురముమూఁడంబకముల

తే. జాంబవంతుని నిరుమూఁడుసాయకముల

వడిగవాక్షుని నైదింట వాలిసుతుని

నేడు బాణంబులను దూలనేసె నంత

నవనిఁ బడి లేచి యంగదం డాగ్రహమున,

16

తే. వానిచే విల్లు విఱచిన వాడు కినిసి

పరిఘుఁ గొని యేయ మూర్ఖుల్లి ధరణి వ్రాలి

తెలిసి యంగదుఁ డాదైత్యుఁ దెగువ మరము

పిడు గడంచినగతి ముప్పిఁ బొడిచి భంపె.

17

వ. ఇట్లు సుపార్శ్వాది రక్షోనాయకులక్షణంబునం

గూలిన.

18

క. తనకటైదురను గూలిన

దనుజులఁ బెక్కంద్ర జూచి దళకంఠుడు తా

గనలుచు సూతున కనియెను

జననాయకుమిత రథముఁ జననిమ్మునుముక్.

19

అ. అధిపుఁ డానతిచ్చినట్లుగా సూతుండు
రామచంగ్రుమీఁద రథము వలపె
లపుడు శంఖకాహళాదిరవంబులు
వంది జనుల నుతులు సందడింప.

20.

వ. ఇట్లు శతాంగగజతురంగహేషారవంబులునుబహుళ
కింకిణీ ఘంటికానిదంబులును రథనేమిస్వనంబులును దనుజ
భటాట్టహాసంబులునుబోరుకలంగసంగరరంగంబునకరుగుదెంచు
నక్తంచరేశ్వరుండు ధనుర్ధరుం డైప్రతిఘటించు సమయంబున,

క. తన కెదిరించిన రాముని

గని దనుజవిభుండు కినుక గదురంగనటఁ జ

య్యన సాగాస్త్రమ్ములు దన

ధనువునఁ గీలించి యేసె దనభుజశక్తి.

22.

క. అవి లెక్కఁ గొనక పొరబారి

నవసీనాయకుఁడు గినుక నసురాధిపుపై

దివిజారు లులికి పాటఁగఁ

బవి సన్నిభమైన తీవ్రబాణము లేసె.

23.

సీ. లంకేశుఁ డవియెల్ల లక్ష్మ్యంబుసేయక

తిమిరాంబకములు సంధించి యేయ

నిబిడమై చీకటి నిండంగఁ బర్విన

గపు లేల్ల సంధులై కళింప

నుర్విశ్వరుం డంత నుగ్రబాణంబుల

సంధికారం బంత నడఁగఁజేసె

వాసవారాతిపె వహ్నిబాణమునేయ

నాతండు డాదాస్త్రమడఁగెనే

తే. రెండుబాణంబులును గూడి గం. డెసంగఁ
 బెనఁగి యాకాశమున నుండి పృథ్విమీఁదఁ
 బడియె నద్భుతగతి జగత్ప్రళయముగను
 సురలుఁ గపులును దైత్యులుఁ జోద్యపడగ. 24
 వ. అట్లు మహాద్భుతకరంబుగా సమరంబు జరుగుచున్న
 సమయంబున.

క. రామును మేనన్న బాణ
 స్తోమంబులు నాట నేసె సురరిపుఁ డలుకన్
 రాముడు ఘననారాచ
 స్తోమంబులు నాట నేసె సురరిపుమీఁదన్.
 చ. ధరణిపుమీఁదనుం గనలి దానవనాయకుఁ డేసె నంత భీ
 కరశరభోష్ట్ర కాక ఫణిగండకఘూకబలాక భేకసూ
 కరకరిఋశ్యకూర్మశుక గర్దభభల్లుకనీలకంఠ కే
 సరి వృకగృధ్రకీటబక సైంధవసైరిభవ క్త్రబాణముల్. 27
 వ. ఇట్లు నిరంతరంబుఁ బ్రయోగించిన. 28
 -చ. పరువడి మీఁదవచ్చు పటుబాణచయంబులఁజూచి రాఘవుం
 డరుదుగ వాని నన్నిఁటి వియత్తలవీధిని ద్రుంచికమ్మఱన్
 సురపురిపుమీఁద నేసేబలసూదసముఖ్యులు సూచి మెచ్చని
 బృరముగ నగ్ని బాణము నభంబునఁ గీలలు పర్వచుండగన్.
 వ. అమ్మహాస్త్రంబువలన. 30

క. దహనముఖంబుల శరములు
 గ్రహముఖములు గలుగునట్టి ఘనతశరముల్
 మిహిరముఖంబులశరములు
 బహుశముగా గల్గి దైత్యపతిపైఁ బర్వెన్. 31

ఆ. అంత దానంవేద్దుఁ డాబాణతతు లెల్ల
దృణములట్లు నడుమఁ ద్రొంచి వైచి
మయునిచేత గొన్న మహనీయ మగునట్టి
శంబరాఖ్యమైనశరము వైచె.

32

క. ఆశరమున బహుశస్త్రము
లాశుగతిం గలిగి గవియ నన్నిటి నొకటన్
నాశము చేసెను రాముం

డాశాపతు లలర మన్మథాస్త్రముచేతన్.

33

ఆ. శంబరాఖ్యశరము జగదీశుబాణంబు
వలనఁ జెడక రామువక్ష మడర
నాటె నంతలోన నాకారిపై నేసె
విశిఖితతులు వేయి వేయినెడను.

34

క. రావణు డాబాణములకు
వేవేగను ప్రతిఘటించి వేసినశరముల్
చేవమెనుఁ దాణి వడి ధా

త్రీవలయంబునను వడె ధరిత్రి వడంకన్.

35

ఉ. తల్లడ మంది రామవసుధాపతి కడ్డము సొచ్చి లక్ష్మణుం
డుల్లము నొవ్వనాటుచుమ హోన్న తకోపముతోడదైత్యు
చేవిల్లును నాఁదియుం దునిమివేసి వడిన్ శరసప్తకమ్ముచే
బల్లిమఁడైన దైత్యకులపాలునివక్షముఁదూర్చి యార్చినన్.
క. అంత విభీషణు డమరేం

ద్రాంతంకు నరదంబుఁ గూల నట నేసిన న

త్యంతజవంబున ధరణికి

గంతుగొనెన్ వడిని బంక్తికంధరు డలుకన్. 37

వ. ఇట్లు తనరథంబుఁ గూలనేసిన విరఘండ్లై రావణుండు మయదత్తంబైన శక్తినిబూని తమ్ముని నేయఁ జూచుచున్నంత శరణాగతవజ్రపంజరుం డగురాఘవేశ్వరుని తోఁబుట్టువగుటంజేసి లక్ష్మణుండు కరుణాశరుండ్లై విభీషణుం దనవెనుక నిడికొని యెదిర్చినంగని నీవు నాపగర కడ్డంబ వైతివి గావున నీవ యీశక్తిఁజేత హతుండవు గమ్మని యేసిన నదియును శతఘంటికారంజితంబును శతకోటినినదంబును బావకజ్వాలాభీల కీలాన్వితంబునునై పక్షతేరంగని సురేంద్రాదిదేవగణంబులు భయం బంది రాముతమ్మునకుదీర్ఘాయువగుం గావుత మని దీవింప జగంబులు తల్లడిల్ల సముద్రంబులు ఘూర్ణిల్లగులాచలంబులు పడఁజంద్రార్కబింబంబులు కలంక నేఁగుదెంచి సౌమిత్రీయశంబు నాటి ధాత్రిం బడియె సట్టియవసరమ్మున.

38

సి. పంక్తికంధరుఁ డేయు బాణంబు లవి లెక్క

నేయక రఘుకులసంహార డవుడు

తమ్మునిమెయి నాటి ధరణి గాడినశక్తి

నొగి వానరులు తీయ నోపకున్న

పవళీలదాని నొయ్యనఁ దీసి పోవైచి

ఘనులైన కపులను గాపువెట్టి

నేని రాముఁడ నైతివేని మజ్జనకుండు

దశరథుం డగునేని దప్పకుండఁ

తే. గలన నెదిరించి నాతోడఁ గయ్యఘనకు

నిలిచి నేనియు దనుజేందు నిజము గాఁగ

నమరు లెఱుంగంగఁ జంపుడు సతనిచేతఁ

జత్తు నింకియత్కాని పేరి త్తమగుడు

39

వ. అని మఱియును.

40

క. రాముడు రావణుడనుచును

భూమిపయిని నిర్వురికిని పొసఁగదు నుండి

నామాట వినుడు లెస్సఁగ

రాముడ నే నొండె భువిని రావణుఁ డొండెన్. 41

వ. ఉండుదు మని వీరాలాపంబు లాడుచు రామచంద్రుండు ధనుర్ధరుండై శరవర్షంబులు గురియించిన నసురేశ్వరుండును బ్రతిశరంబుల వాని నన్నింటినిఁ దూల నేసినఁ గనలి రామచంద్రుండు తొడిగినయమ్మును వెడలుతూపులును విల్లు గుడుసుపడుటయు నెఱుంగ రానిచందంబునఁ బింజపింజ గఱచి పాఱుచుండువట్లుగా హస్తంబు ముడుచుటయుఁ జూచుటయు దెలియరాకుండ రావణుకాలుసేతు లాడ కుండ శరలాఘవంబు నెఱపుచు నేయుచున్న యప్పుడు విఱిగి శరీరభూషణంబు లురూల గిరీటంబులు డుల్లఁ దలలు వీడ మరలి మరలి చూచుచు మృగేంద్రుం గన్నగజేంద్రుని చంపంబున భీతచేతస్కుండై దశముఖుండు లంకాపురంబుఁ జొచ్చెఁ దదనంతరంబున.

42

క. ఆవేశ లావు సూపుచు

రావణుచే శక్తి దాకి రణరంగమునన్

జేన సెడి పడినలక్ష్మణ

దేవుఁ డగ్గఱఁగ రామదేవుడు వచ్చెన్.

43

వ. ఇట్లరుగుదెంచి.

44

తే. రక్తసిక్తాంగుడై ధాత్రి శక్తి నాటి

యున్నతమ్ముని గనుగొని యున్న రనుచు

- దుఃఖ మంతంత నాగక తొంగలింపఁ
దొడలపై నిడి బాష్పముల్ దొప్పదోఁగ. 45
- సీ. హా! భానుకులదీప! హా! సత్యసల్లాప!
హా! సుగుణకలాప! హా! సురూప!
హా! ధర్మసంచార! హా! వైరిసంహార!
హా! కీర్తివిస్తార! హా! సుధీర!
హా! నిత్యసుజ్ఞాన! హా! పుణ్యసంధాన!
హా! పూజ్యసమ్మాన హా! నిధాన!
హా! శౌర్యగుణవృద్ధ! హా! యుద్ధసన్నద్ధ!
హా! చిత్తసంనుద్ధ! హా! ప్రసిద్ధ!
- తే. హా! మనీశ్వర సంరక్ష! యసురశిక్ష!
హా! గుణస్తోత్రసత్పాత్ర! యబ్జనేత్ర!
హా! సదాచారసంపన్న! హా! ప్రసన్న
యనుచు శోకాతురాత్ముడై యంతకంత. 46
- క. జనకునిపంపున నడవికిఁ
జనుదెంచియు నిడుమ కొర్చి నన్నునివృత్తి
ననుఁ గూడి నడవ నేర్చిన
యనుజన్మా! యెందుఁ బోయితయ్యా తలపక్ష. 47
- క. వనమునఁ గలఫలమూలము
లనుదినమును భక్తియుక్తి నర్పింపుచు మ
జ్జనకునిభంగివి నన్నును
జనకజు బోషించి యెందుఁ జనితివి తండ్రి! 48
- క. నీవంటితోడఁబుట్టువు
నీవంటిగుఱోత్తరుండు నిజ మూషాంశక

భూవలయమందుఁ గలఁడే

భావింపఁగ నీవె తక్కఁ బావనచరితా!

49

క. నెఱయక నిద్రాహారము

లెఱుఁగక పదునాలుగేండ్లు హితమతితో మ

మృతీముతీ నరసిన నిన్నును

మణువ నగునె నీతి గల్గుమనుజుల కెందున్.

50

క. నిన్నిచట విడిచి పురికిని

జన్నను నినుఁ గన్న తల్లి సనుదెంచి ననున్

నిన్నడుగఁ దడవ మదిలోఁ

జిన్నం దోవుచును నేమి చెప్పుమఁ దుడ్రీ!

51

వ. అని మఱియును.

52

చ. వినుఁడు కపింద్రులార పలవింపుచు మజ్జనకుండు నాకమున్

జనియె ధరాతనూభవ నిశాచరుచేఁ జెఱవోయె నేఁటితో

ననుజుఁడు దీతె నింక నడియాసల నుండుట నాకు ధర్మమే!

చనుఁడు నిజాశ్రమంబులకు సంశయ మొందకమీరుగొబ్బు

వ. అని విభీషణుం గనుంగొని, [నన్.

ఉ. అక్కల! నీకు నింటఁ గలయట్టిసుబాంధవకోటిఁ బాసి నీ

విక్కడ కేఁగుదెంచితి వహీనముదంబున మమ్ము నమ్మి పె

పెక్కఁగ రావణుండు తగ నేలెడిలంకఁ గడంగ నీకు నే

దక్కఁగఁ నిత్తు నన్ ప్రతి న దప్పె విభీషణ! నీవు పోవుమా.

వ. అని యనేక ప్రకారంబులఁ బ్రలాపించుచున్న

రామ భూపాలునకు సుషేణుం డిట్లనియె.

56

ఉ. దేవర నీకు నీగతి మదిం దలపోయఁగ నేల తీవ్ర మై

రావణుచేతిశక్తి బవరంబున నాటుటఁజేసి లక్ష్మణుం

డీవిధి నుండఁ గాని ధరణీశ్వర చూడు ముఖారవిందమున్
 జావఁడు సావడియ్యెడ నిజంబుగ నమ్ము మనంబులోపలన్.
 ఉ. పున్నమచందురుందెగడి పొల్పెసలారెడి మోముదమ్మి
 యున్ | గన్నులు కల్వతేకులను గాంతి జయించెడఁ గాని
 రక్తిమన్ | జెన్నదొలంగియుండ వటజేతులుఁ బాదములున్
 దలంపఁగా నున్నవి వర్ణముల్ గలిగి యొప్పు తొంటంగదు
 రాఘవేశ్వరా!

వ. అని విన్నవించుచు హనుమంతు గనుంగొని సుషే
 నుం డిట్లులనియె.

క. ఈయన ప్రాణము లెత్తఁగ

వాయుజ యలనాటిమందు వడిఁ దేవలై నీ

వీయెడ నచటికిఁ దడయక

పోయి వెసన్ రమ్ము పొద్దు పొడువక మునుపే.

వ. అనిన భూకాంతుండు హనుమంతున కిట్లనియె. 61

క. రమ్మా వాయుతనూభవ

యిమ్మహి సత్కీర్తి బడయు మీతనిప్రాణం

బిమ్ముగ రక్షింపుము నా

తమ్ములలో నీవు నొక్కతమ్ముడ వరయన్. 62

వ. అని డాయం జని కౌగిటం జేర్చి దీవించి యంపె

నప్పుడు.

ఆ. పదము లూనఁ దొక్కి వదనంబు దిగఁ జూచి

చేతు లూని నడుము చిక్కఁ జట్టి

కుంగి నిక్కి యొగసి కుప్పించి వడి దాటి

చనియె గగనవీధి ననిలసుతుడు.

వ. అట్టి సమయంబున,

65

సీ. దనుజేశుఁ డావార్త విని కాలనేమి
హము చొచ్చి నడిరేయి యతనితోడఁ
దనిచేత హతుఁ డైనధరణీశుతమ్ముని
ప్రాణంబు లెత్తంగఁ బవనసుతుడు
సనుచున్న యట్టియాపని విఘ్న మొనరింప
గ్రక్కున నటఁ బోయి రమ్మటంచుఁ
గాలనేమి యిదేటికార్యంబు తగదన్న
వినక కోపించిన వేగ నరిగి

తే. దోణై లంబు చేరువతోవయందు
వనముఁ గావించి తగ మునీశ్వరునిరీతి
జపము నేయుచుఁ గన్నులు చక్కమూసి
నడుము నిక్కించి పద్మాసనమున నుండె. 66

వ. అప్పుడా కాశమార్గంబునఁ జనుచున్న యప్పవన
సుతుఁడు వనంబుం గాంచి తోవ దప్పె ననిమనంబున సంది
య మొంది యమ్మునీందుఁ నడిగి చనువాడై యతనికి నమస్క
రించి యిట్లనియె. 67

క. మునినాథ నేను రాముని
పనికై చనుచున్న వాడఁ బరమాషథముల్
గొని రావలె మది భావిం
చి నిజమ్ముగ నిపుడు తోవ సెప్పుమునాకు. 68

వ. అని పార్థించి దాహతోపశమనంబున కుడకంబు
వేడిన నక్కపటమువీందుఁ డిట్లనియె, 69

ఆ. పవనతనయ రామభద్రుని పనిమాకుఁ
 దీర్పవలయుఁ గాన నేర్పుకోడఁ
 బ్రాణరక్షకొఱకు దోణాద్రి కరుగంగ
 వలదు వినుము నాదు వనమునందు.

తే. ఘనతరం బైన నంజీవివకరణి మొదలు
 గాఁగ దివ్యోషధంబులు గలవు గాన
 గొంచుఁ బోవచ్చుఁ గవున గోరుపండ్లు
 తనివి దీరంగఁ దిని నీళ్లు త్రాగు మిచట.

71

వ. అని తనహస్తంబున నున్నవిషయుక్తం బైనకమండ
 లూదకంబు చూపినం గని హనుమంతుం డవి చాల వనిన
 నక్కపట మునీందుండు క్రూరమకరావృతం బైనకమలాకరం
 బొకం డెఱిగించి పొమ్మనినఁ బవనాత్మజుండు సని

62

క. విమలమకరందలుబ్ధ
 భ్రమరనికరపక్షపవనపరికంపిత స
 త్కమనీయకుముదదక్తై రవ

కమలంబులు గలుగుకొలను గనుకొని యచటన్.

సీ. మడుగులోపలఁ జొచ్చి కడుపారనుదకంబు

గోలంగ దిగ నందుఁ గ్రాలుమొసలి.
 పాదముల్ కబళించి పట్టినఁ జరణముల్

విదళింపఁ బట్టుని విడువకున్నఁ
 గడు సూక్ష్మరూపుడై కడుపులోపలఁ జొచ్చి
 వేగంబె భేదించివెడలె నంత

నది దేవకన్యయై యాకాశముననుండి

తనదు వృత్తాంత మంతయును జెప్పి

తే. వీడు దైత్యుండు నమ్మకు వీనిజంపి
పొమ్ము సంజవికొండకుఁ బొద్దు గలుగ
నీకతంబున శాపంబు నాకుఁ దీతె

ననుచు దీవించి చనియెఁ దా నమరపురికి. 74

వ. అంత హనుమంతుడు తేజోవంతుండై యరుగు దెంచి
కపటసంయమినిం గనిన నతం డిట్లనియె. 75

చ. తడసితి వేల యంతవడి దాపుననే వసియించినట్టి యీ
మడువున కేగి రాకునికి మాకనుమానముదోఁచెనయ్యయి
ప్పుడు గలదేనిఁ గొంతగురుపూజకు విత్తము కాన్క వెట్టినీ
వడుగుము మందులెట్టివి ప్రియంబగునట్టివి నీకు నిచ్చెదన్.

చ. అనవుడుఁ గోపమెత్తి పవనాత్మజుడప్పుడు నీకుఁబూజగొ
మ్మని యురుముష్టి చేబొడువ నాతఁడు డీకొనిపక్షిరూపుడై
తనుఁగదియంగవచ్చుటయుదాని నపక్షముగాఁగఁద్రుంచినన్
గినిసి మృగేంద్రుడై పొడువఁ గేసరిపుత్తుఁడు దానిఁ గూ
తే. అంత సుగ్రీవుఁ డై వచ్చి యనిలతనయ [ల్చినన్.

బ్రతికె సౌమిత్రి మంచులపని తలంప
వలదు రమ్మని నమ్ను భూవరుఁడు పనిచె
మగుడి పోదము పదు మన్నమాట వినుచు. 78

వ. సుగ్రీవుం డని విచారించి కాకుండు టెటింగి వాని
బాహుమధ్యంబునఁ బొడిచిన నతం డారూపంబు విడిచి శత
శృంగుండై నొప్పించిన నలిగి జగత్ప్రాణనందనుండు వారి
బున నడిచి కరంబులు వేదించి శిరంబు ద్రుంచివైచి సింహ
నాదంబు చేసి జయలక్ష్మిగై కొని. 79

క. దోణాద్రీ కేగి మందులు

పోణిమి నీకున్నఁ గినిసి పొల్పలరఁగ నా
క్షోణీధర మగలింపుచుఁ

బాణితలాగ్రమునఁ బెట్టి పట్టుక రాఁగన్.

80

సీ. కావలి యున్నట్టి గంధర్వగణములు

పదునాల్గువేలు కోపంబుతోడ

నాహవం బొనరింప నందఱ న-చోట

వాలముఖింబున వసుధఁ గూల్చి

గగనమార్గంబునఁ గడుతీవ్ర గతితోడఁ

బోవ నందిగ్రామ పురమునందుఁ

దైలయు క్తంబై న తలలతోఁ బొరలాడఁ

గలిగిన రామలక్ష్మణుల తెఱఁగు

తే. భరతుఁ డారాత్రి కలఁగని భయముదోచి

తొడరి దుస్స్వప్న బోపంబు దొలఁగిపోవ

విప్రవరులకు దానముల్ వేడ్క నిచ్చి

వెలుపలను నున్న భరతభూవిభునిఁ గాంచి.

81

తే. రాముఁడే యంచు నూహించి రాముఁడేల

వచ్చు నిచటికి సామిత్రి వనచరులను

జనకనందనఁ దగడించి జగమెఱుంగఁ

బగరఁ జింవకో రానేమిపని తలంప.

82

వ. అని యిట్లు సందియంపడి కాడనినిశ్చయించి యంత
హనుమంతుండు దక్షిణపాథోనిధి దటియం జనునప్పుడు దశా
ననువంతున నేనలఁగూడి మాల్యవంతుం డెదిరించి శస్త్రాస్త్రం
బులు గురియించి నొప్పించినం గని వాతూలసంభవుండు వాల్మీ

మల్లార్చి యార్చిపేర్చి డనుజబలంబులఁ జలంబునందఱిమి వాల
ముఖంబున గళంబులు పట్టి నానాముఖంబులం బాఱవైచినన్
గని మాల్యవంతుండు తీవ్రశరంబుల నొప్పించిన నడరి యద్దా
నవేంద్రుని కంఠంబున వాలంబుం గీలించి గిరగిరం ద్రొప్పి సము
ద్రమధ్యంబునఁ బడవైచిన వాఁడును బాతాళంబునకుంజనియె
నాక్షణంబ.

83

తే. మాల్యవంతునిఁ బోకార్చి మానుషమున
గగనమండల మందంద పగుల నార్చి
వచ్చునప్పుడు శతకోటి వారిజాస్త
దీప్తి గనుపట్టెఁ బ్రాచీనదిక్కునందు.

84

వ. ఇట్లు వెలుంగుచున్న మహాపథాచలంబు దివ్య
దీప్తులు గను గొని రాఘవేశ్వరుం డది సూర్యోదయం బని
మనుబునఁ దలంకి కపిరాజున కీటనియె.

85

చ. అదెకనుఁగొంటి రేకలయనర్కుఁడు పూర్వగిరీంద్రశృంగమం
దదయమునొందెనింక నిటనుంచినఁదమ్ముని ప్రాణవాయువుల్
బ్రదుకుటదుర్లభంబకటపల్మఱుమొక్కెడుప్రొద్దెమాకుఁదా
నదయతశత్రుఁడయ్యెఁగవులారవినుడిదె మీకుఁజెప్పెదన్.

తే. మాకులంబున కెల్లను మహినిఁ దలఁపఁ

దానె కర్తయైయుండియు ధర్మమగునె

యుదయ మండంగ మవమఁ డిట్లున్న యెడను

గొసరి చుట్టాలు బగవారిఁ గూడవలెనె!

87

క. ఈలాగునఁ దాఁ బొడిచిన

మాలక్ష్మణు పౌణమేల మగుచును భాను

గూలఁగ నేసెద విల్లును

గోలలుఁ దెమ్మనుచు సందిగొను నాచోనన్. 88

వ. రామచంద్రునకు జాంబవంతుం డిట్లనియె. 89

చ. భానుఁడు కాఁడు చూడు నరపాలక మందులకొండదీపులీ

మానముదోఁచెగానియనుమానములేదువినుండు వేడ్కతో

వానరసేన నింకెదురు హాయతనూజుని గారవింపఁగా

మానవనాథ పంపు మనుమాత్రినె నచ్చెనతండు తీవ్రతన్.

క. అనిమిషులు సన్నతీంఁగ

హనుమంతుడు దోణశైల మతిశీఘ్రముగాఁ

గొనివచ్చి నిలిచి రఘురా

ముని శ్రీపాదముల కెలమి మ్రొక్కినయంతన్. 91

వ. రామచంద్రుం డతనిం గొనిలించుకొని సుషేషుం

జూచి నీవిందలి దివ్యాషధంబులవలన సౌమిత్రి ప్రాణంబులు

తేర్పుమనిన నయ్యధిపునాజ్ఞ శిరంబునఁ దాల్చి వనచరసహి

తుండ్డై పర్వతం బెక్కి తొల్లి దేవత లమృతపానంబు చేసినతా

వును నారాయణుండు మోహినీరూపంబున నమృతము పంచు

నప్పుడు సూర్యచంద్రులనడుమ నిటికిన రాహువు శిరుబుఁ

ద్రొంచినతావును బలిచక్రవర్తియాగంబు చేసినతావును కాక్ష

సులు జన్మించినతావును శంకరభగవానుఁడు పర్వతరాజుగాఁ

తును బెండ్లియాడినతావును వానరులకుం జూపుచు స్వరీం

ద్రంబుపై నున్న యశాషధంబులు గొనివచ్చి ప్రియోగింఁ నా

యాషధముల సౌమధ్యంబునం జేసి లక్ష్మణునకుఁ బ్రాణం

బులు మగుడవచ్చె నంశ సకలవారరులు నానందరసాబ్ధిదేలి;

రప్పుడు సౌమిత్రి రామునకు నమస్కరించిన రామచంద్రుండు

కౌగిటం జేర్చి హనుమంతుం డొనరించిన యువకృతికి సంతో
షించి యీశ్వరతంబును దొల్లొంటి యునికి నే యుంచి రమ్మనిన
నతం డట్లు కావించె నని నారదుండు సెప్పిన వాల్మీకి మునీశ్వ
రుం డటమీది కథావిధానం పెట్టిదని యడుగుటయు. 92

క. జలజాక్ష ! భక్తవత్సల !

జలజాసన విరుతపాద జలజాత ! సుధా

జలరాశి భవ్యమందిర !

జలజాకరచారుహంస ! జానకినాథా !

93

గద్య. ఇది శ్రీ గౌరీశ్వరప్రసాదలబ్ధగురుజంగమార్చన వినోద
సూరిజనవినుత కవితా చమత్కారాతుకూరి కేసనసెట్టి

తనయ మొల్ల నామధేయ విరచితంబైన శ్రీ

రామాయణ మహాకావ్యంబున ద్వితీ

యాశ్వాసము.

తృ తీ యా శ్వా స ము.

క. విమల సుధాకరవదనా !

సుమన శ్చేతోబ్జసదన ! సుస్థిరకదనా !

కమనీయరదన ! శత్రువి

షమ ! గఘ్నుకుల సార్వభౌమ ! జానకిరామా ! 1

న॥ శ్రీ నారద ముదీంద్రుండు వాల్మీకి కెఱింగించిన

తెలుం గెఱింగించెద నాకర్ణింపుము.

2

క. కలకల పక్షులు సూయాగ

బలిపల్లనై తారకములు పడమట చోప

జలజములు విరియఁ దూర్పున

బలపలనై తెల్లవాఱ భానుఁడు పొడమెన్.

3

సీ. అట మున్ను దళకంఠఁ డాచార్యుఁ డైనట్టి
శుక్రానుమతి దేహశుద్ధితోడ

రణజనూర్థంబుగా రథములు గుఱిముల్

కవచంబు లస్త్రసంఘములు గలుగఁ

బాతాళగుహఁ జొచ్చి వీతిహోతునిఁ గూర్చి

పాయక హోమంబు సేయుచుండ

నాహోమధూమంబు లాకసంబునఁ బర్వ

గని విభీషణుఁడు భూకాంతునకును

తే. విన్నవించెను మాయన్న నిన్న నరిగి

హోమ మొనరింపుచున్నవాఁ డుడుగ కిప్పుడు

మొనసి యా హోమ మది తుద ముట్టెనేని

గలన బ్రహ్మాదు లాతని గెలువలేదు.

4

క. ఈపని విఘ్నము సేయగ

భూపాలక! కపుల నేర్చి పుచ్చుము లేదేన్

మీపని విఘ్న మగు ననుచు

భూపాలవ రేఖ్యుఁ డపుడు భూధరచరులన్.

5

చ. గవయగవాక్షవాలిసుత కంజహితాత్మజ నీలవాఁయుసం

భవనలగంధమాదనవిభాషితభల్లుకనాథముఖ్యులన్

దివిజవిరోధిపైఁ బనువఁ దీవ్రత నేగి పురంబు సొచ్చి దా

నవపతి సేనలం దటిమి నాకము భేదిల నార్చి యత్తటిన్.

6

క. గుహ సొచ్చి దనుజవల్లభ

విహితమై సాహసము విడిచి విను మునివృత్తిన్

దహనగత ధూమరేఖల

నహరహమును నీకు వ్రేల్చి న్వర్తంబగునే !

7

క. మగటిమి గలిగిన పురుషులె

మగతనమును విడిచి నడుచు మగువలు సగతా

తగ దనక నేడు మఱుగున

విగతప్రీతిమండ వగుచు వ్రేల్చిం దగునే !

8

మ. అని కేతెంచి సృపాలశేఖరుడు నాహ్యళిప్రదేశంబున

నిను రమ్మంచునుబిల్చుచుండనిచటకసేవుండవ్యాజంబున

దనుజాధీశ్వర వీరధర్మ మగునే తప్పించుకో నందు న

వ్వనచారులే సిగవట్టియీడ్వంగనుగ్రవ్యాదుండునిశ్చింతుడై.

క. కదలక హృదయజ్ఞానము

వదలక మంత్రంబుచొప్పు వడి తప్పక లో

జెదరక వ్రేల్చుచు నుగ్రత

జెదరక కూర్చెండె నట గభీరప్రాధిన్.

10

వ. అట్లు శిలాస్తంభంబుపగిదివి జలింపకున్న వతవి చేతి

యాహుతులపిడిచి పోవైచి సృక్ష్మనంబులువలుగదొక్కి

యిద్దంబుహోమద్రవ్యంబులు నొక్కింత సగ్నిలో చొచ్చి

హోమాగ్నిం జిందలువందలు చేసి, భుజంబు లెక్కి మీపలు

పట్టుకొని లాగి తలలు గదలించి పీనులః బెనుబొబ్బ లిడికదల

కున్నం గినిసి వాలితనూభవుం దంతనంతఃపురంబువకుంబోయి

యందున్న మండోదరినిఁ జుట్టువట్టి యాడ్చుచు, బరువునఁగొని

వచ్చి దశవదనుమొందఱి నిలువ నక్కంత దాఖ్యాకాంతయై

తన కాంతున కిట్లనియె.

11

తే. రామచంద్రుండె యాదినారాయణుండు

గపుల దేవత లని నీకుఁ గనఁబడంగ

నెల్లవేళల నేఁ జెవి నిల్లు గట్టి

విన్నపము సేయ నామాట విసకవోతి.

12

మ. మయదై త్యేమృతకుం దనూజనయి సేమంబొప్పనీపత్నినై

జయవెట్టంగను నింద్రజిజ్ఞానినై సర్వాంగనాపూజ్యునై

భయ మెన్నండు నెఱుంగనట్టినను నిబ్బంగివనాటుండు ని

ర్భయవృత్తిందలపట్టియూర్వగనుఁగోబాలై తినీముంగలన్. ॥

క. రామునిదూతలు నిన్నును

బాణములు వెట్టంగఁ జూడఁ బండువె నీకున్

నామానము గాపాడని

నీమానుష మేటి కిపుడు నిర్జరవైరీ!

ఉ. ఈమునిస్మృతికన్న దనుజేశ్వర రామునితోడ నేడు సం

గ్రామము సేసి గెల్చిన నఖండరమావిభవంబు గల్లు నా

రామునిచేతఁ జచ్చిన స్థిరంబగు మోక్షము గల్లు దీనికై

యేమిటి కింతదైవ్యమిసి! యిచ్చఁదలంపుమురాక్షసేశ్వరా!

వ. అని యనేకవిధంబులుగా దీనాలాపంబు లాడుచు

వెక్కివెక్కి యేడ్వంగన లజ్జించి మహోగ్రాకారుండై లేచి

దగ్ధశ్శేషకాండంబులచే వానరవీరుల కరంబులు శరంబులు

ముక్కులుఁ జెక్కులు నలుగ మొత్తినంబఱచి వారు రామచం

ద్రునిసమ్ముఖంబునకుం బోయి తాము పోయి వచ్చినపని

విన్నవించి రట్టి సమయంబున,

తే. సగచరులఁ దొలి క్రమ్మర నగరి కరిగి

పంక్తికంతుండు ధైర్యంబు పాడుకొల్పి

విన్నదసమున వగవునఁ జిన్నవోయి
చెంతనున్నట్టి తనకులకాంతఁ జూచి.

17

క. నా కేలు వట్టి వెలసిన
నీ కేలా చిన్నవోవ నీరసనయనా!
నాకులు బెదరఁగ నిల యి

త్వాకుకులోద్భవుల గెలిచి వచ్చెద నింకన్.

10

తే. తెలియ మయపుత్రి నాదుప్రతిజ్ఞ వినుము
వనచరులతోడ రామభూవరుని నేడు
చంపు టొండెను వానిచే జిచ్చు టొండె
గాని యూరక మరలుట కానిమాట.

19

వ. అని వీరరసం బుప్పొంగ బ్రతిజ్ఞాలాపంబులఁ దన
పట్టపుదేవి యగుమందోదరి నోదార్చి కొలువుకూటంబున కే
తెంచి యచ్చట.

క. శిరముల వీనుల గళములఁ

గరముల నురమున నడుమునఁ గమనీయపదాం
బురుహముల భూషణావళు

లగుదారఁగ కాల్చి మోహనాకృతి మీఱన్.

21

తే. గంధమాల్యాంబరాదులు బంధురముగ
మేనఁ గలయంగ ధరియించి దానవేంద్రుఁ
డంత రణభేరి వ్రేయించి పంత మరల
బిరుదురాహుత్తువీరులఁ బిలువఁ బనిచె.

వ. అట్టియవసరంబున,

22

అ. రోష మడర ఖడ్గరోముండు వృశ్చిక
రోముఁ డల్ల సర్పరోము డగ్నిఁ

వర్ణ డాది గాఁగ వచ్చిరి రాక్షస
వీరు లవుడు దనుజవిభునిఁ గొలువ.

24

క. ఇరువదిచేతుల శస్త్రో

త్కరములు మెఱయంగఁ దాల్చి కౌతుక మడర

దురగములు నూలు గట్టిన

యరదముపైఁ నూరుచుండి యతివిభవమునన్.

25

సీ. భేరులుతమ్మటల్ పెల్లునిస్సాణముల్

బూరగొమ్ములు కంచువీరణములు

మకిలకోవులు వీరమద్దెలల్ గిడుగిల్లు

పేరై న తప్పెటల్ పిల్లగోల్లు

తారలు చిమ్మటతారలు శంఖముల్

కాహళాల్ పసిఁడిధక్కలును బిడులు

గాలిదుమ్ములు డోలుకై వల్లు కుంజలు

ఛత్రసంఘంబులు చామరములు

బోరుగలఁగంగ దిక్కులు బూరటిల్లు

దనుజవర్గంబు లిరువంకఁ దవిలి కొలువ

వెడలె సన్నాహ మడరంగ వీరరవము

కరువు గట్టినచందంబు గానఁబడగ. 26

క. కాలాగ్ని కాలైరవ

కాలాంతక కాలదండ కాలాహిగళా

భీలసముద్యద్దినకర

కాలాకృతితోడఁ బంక్తికంతుడు వెడలెన్.

27

వ. ఇట్లత్యుత్సాహంబుగా యుద్ధరంగమునకు బయలు

దేసిన సమయంబున.

28

చూర్ణిక॥ జయజయ కై కనీగర్భసముద్ర సంపూర్ణసుధాకరా!
 జయజయ మయతనూజమనోహరా! జయజయ రాక్షస
 కులసార్వభౌమా! జయజయ సాగరావరణలంకాధీశ్వ
 రా! జయజయ పాకశాసనభద్రశ్రీహరణచతురా! జయ
 జయ కుటిలవైశ్వానరపుటభేదన నిర్ధూమధామా! జయ
 జయ సమవర్తిసంపద్విచ్ఛేదకా! జయజయ దనుజవల్లభ
 హల్లకల్లోలా! జయజయ యదీశ్వరతోయశోషణబడబా
 నలా! జయజయ పవమానసంహారా! జయజయ యక్ష
 నాయక దుర్వారగర్వాపహారకా! జయజయ యీశానై
 శ్వర్యహరణోద్యమా! జయజయ నవగ్రహానుగ్రహనిగ్రహా!
 జయజయ దశగ్రీవాలంకారా! జయజయ కైలాసన
 గేంద్రోత్పాటన కందుకకీడావినోదా! జయజయ భవా
 నీశ్వర శ్రీపాదకమలశిరఃకంజాతపూజాసమర్థా! జయజయ
 పుష్పకారూఢ సకలదిగంతవిక్రాంతా? జయజయబ్రహ్మ
 వంశప్రదీపకా! జయజయత్రిలోకవిజయీ! రావణేశ్వరా!
 జయీభవ దిగ్విజయీభవ.

వ. అని వందిబృందంబులుభయపార్శ్వంబుల జయజయ
 ధ్వనులతో బిరుదు గద్యపద్యంబులు వక్కాణింప ముక్తాత
 పత్రంబులనడుమ మహిళామండలార్పిత చామరపవనకంపిత
 కుంతలుండగుచు వీరరసంబు పురుషాకారంబు దాల్చినలీల
 నేతేర ముజ్జగంబులు గడగడ వడంకెఁ గులాచలంబు లొడ్డ
 గిల్లెఁ జంద్రార్కమండలంబులు తడఁబడె సక్షత్రంబులు డుల్లె
 నట్టిసమయంబునఁ గరిబృంహితంబులు నశ్వహేమారవంబులును

దనుజభటాట్టహాసంబులును సురత్రాసజనకంబులుగఁ బటహ
 విస్ఫాణభేరీ శంఖకాహళ భాంకారరవంబులును ప్రతిధ్వనుల
 నీన సంత రాణుపై మేఘంబులు రక్తధారలు వర్షించె; బిరు
 దధ్వజంబులు విజిగి పడియె; దురంగంబులవాలంబులనుండి
 విష్ణులురిలె; దిక్కుల ఘామంబు నిబిడంబై పవ్వె; నట రాము
 విచే రావణుండు తెగుట యనశ్శ్యం బని నభంబును మోసె;
 వట్టియవసరంబున.

30

క. భూనాయకుఁ డతివేగమ

దానవసేనలకు నెదురు దార్కొని పోరక

వానరసేనలఁ బంపెను

భానుజముఖ్యాధిపతులఁ బొరుష మడరక.

31

మ. తేరుశైలంబులతోడ నార్చుచు భుజాదర్పంబులుప్పొంగవా
 వరవర్గంబు లెదర్చి వచ్చునెడ నానాకారులాదక్షిణో
 త్తరవార్ధుల్ ప్రకటించిడాయుగతినుద్యత్ప్రథ్విదార్ద్రించుసం
 గరముంజేయఁగఁజొచ్చిరంత సురలాకాశంబుసంజూడగఁ.

పీ. కరుల నెక్కించి భీకరలీలఁ దొక్కించి

వాజులఁ దొలి తీవ్రముగ నేయ

రథములఁ బఱపి శిరంబులఁ జక్కాడి

చెలఁగి పదాతులఁ జేరి పొడువఁ

బంతంబు చేకూఱఁ బ్లవగోత్తములఁ గేరి

తరువులుఁ బాపాణతతులుఁ బఱపి

శైలంబు లడరించి సంహారములు నేయఁ

గలఁగక దైత్యులుఁ గపులు గలసి

తే. పోరునప్పుడు వాచరపీరు లనుర
వరులమీఁదను బామాణవర్ష మధిక
లలఁ గురియుంప దనుజు లావేళ విఱిగి
తలలు వీడంగఁ బఱచిరి తత్తరమున. 33

సీ. మొండైన రథములమీఁదికిఁ గుప్పించి
విక్రమప్రాశ్నిమై విఱుగఁదొక్కి
కరులకొమ్ములు పట్టి బిరబిర వడిఁ ద్రొప్పి
జగతీస్థలంబునఁ జదియఁ గొట్టి
తొడరి సైంధవకొటి కడకాళ్ళు విదళించి
పట్టి పెజ్జెక్కలు వాఱఁ గొట్టి
కాల్బలంబులపైకిఁ గదిసి శస్త్రంబుల
తోడఁ గూడనె చుట్టి తునియఁ గొట్టి

తే. ఛత్రములు గూల్చి చామరసమితి విఱిచి
కెరలియార్చుచు బిరుదుటెక్కెములు చించి
వాద్యసంఘంబు లనలీల వసుధఁ గూల్చి
కపులు దోలిరి దానవగణము నెల్లి. 34

ఆ. అంతఁ ఒంక్తివదనునరదంబు నెదురుగా
నడుచువాయుపుత్త్రునకును ఖడ్గ
రోముఁ డనియె నతని రూపించి నాతోడ
రణము సేయ వేగ రమ్మటంచు. 34

చ. పిలిచిన రోష మెత్తి కడు భీకరవృత్తిని ఖడ్గరోముతోఁ
దలపడ వానిరోమములు దాకి శరీరము నొచ్చి యంతఁగో
పల నొకపర్వతంబుఁ గొని పావని దైత్యునిమీఁదనేయ ని
శ్చలతను ఖడ్గ రోముఁడును జక్కుగఁజేసినఁ దక్షణంబునన్.

చ. మఱియొక పర్వతంబుహనుమానుడుగైకొనివచ్చి క్రమ్మజన్
మొఱవడిఁ ద్రొప్పి తద్రథముమీఁదను వైచిన వజ్రధారచేఁ
బఱియలు వాటి ధాత్రిఁబడుపర్వతమోయనఁ దేరిఁకోడని
ర్భరముగ ఖడ్గరోముఁడు సపాటగఁగూలెదురంబులోపలన్.

ఆ. రోజు కలన ఖడ్గరోముఁడు గూలుట

సర్పరోముఁ డెఱిగి సాహసమున

వాలిసుతుని దాఁక వానిరోమంబుల

విషము సోకి నొచ్చి వేగఁ దెలిసి.

38

క. ఆలోన సర్పరోమునిఁ

దూలింపుచు వాని ముక్కుదూలము పగులన్

వాలితనూజుండు దన్నినఁ

జాలంగా నొగిలి తెలిసి సాహస మొప్పున్.

39

ఉ. వాలితనూజు నెన్నుదురు వ్రక్కలువాఱఁగ సర్పరోముఁడా
భీలత నార్చి చేకొలఁదిఁ బేర్కొనికొట్టిన రక్త ధారలన్
దేలుచు నంగదుం డతని డీకొని పూని శిరంబు చెక్కలై
వీలి పడంగఁగొట్టఁ బృథివీస్థలిఁగూలెను సర్పరోముఁడున్.

క. ఆలోన సర్పరోముఁడు

గూలుట కన్కఁగొనుచు మిగులఁ గోపంబునఁ దా

నాలో వృశ్చికరోముఁడు

నీలునిపై రథముఁ దోలె నిర్భయవృత్తిన్.

41

ఉ. బోరన నీలుఁ డంత నొకభూజముఁ గైకొని వానితేరిపై
శూరత నేసి యాక్షణమచూర్ణముగా నొనరింప నేలకున్
ధీరతదాఁటి భూరుహముఁద్రెంచఁగనుంగొనినీలుఁడొక్కమం
దారమహీజమున్ నయిచె ధారుణి వృశ్చికరోముఁడీల్లఁగన్.

సీ. వృశ్చికరోముఁ డావేళఁ దుగ్రింగుటఁజేసి
 వడి రోషమున నగ్ని వర్ణుడదరి
 త్రేతాగున్న లొక్కఁ డై తెరలి మండినలీల
 ననమేనిమంటలు దరికొనంగ
 రావణునెదురఁ బరాక్రమస్థితిఁ బేర్చి
 రామచంద్రునిమీఁద రథముఁదోలి
 ప్రిల్లదంబునఁ బెక్కుభాషలు నుడువుచు
 సాయక నిచయంబు లేయునెడచు

తే. వానిశౌర్యంబుఁ దెంపును వానిబలముఁ
 జూచి భూపాలుఁ డప్పడు -చోద్యపడుచు
 ధనువునందును వారుణాస్త్రంబు దొడిగి
 యగ్ని వర్ణునితలఁ దుగ్రించె నాక్షణంబు. 43

తే. అగ్ని వర్ణుండు తెగిపోవు టసురపరుఁడు
 కన్నులారంగఁ గనుఁగొని కలుషవృత్తి
 రామచంద్రుని డాయంగ రథముఁ బఱపి
 పలికె నుత్కట గర్వప్రభావుఁ డగుచు. 44

క. జాటకుమా బీరము చెడి
 పాటకుమా రిపులు సవ్వ భయపడి వనమున్
 దూటకుమా పేర్కొంచును

జీరకుమా కవులఁ దోడుచేకొని పోరన్. 45

మ. అనివిల్లెక్కిడి దైత్యనాయకుండు రోషాయత్త చిత్తమ్మునన్
 ఘనమార్వీనినదంబు భీకరముగాఁగావించి పెల్లార్చి య
 జననాథాగ్రణిమీఁద నుగ్రశరముల్ సంధించి బ్రేటేయఁగా
 వినువీధిన్ సురసంఘముల్లోలువఁగావీక్షించె దేవేంద్రుఁడున్.

వ. ఇట్లు కనుంగొని,

47

క. రథ మెక్కి రావణుండును

బృహదీంద్రుని నుండి రామప్రభ్యపతియై

బ్రధనము నేయుట తగ నని

వృథఁ బొందుచు నాత్మలోన వాసవుఁ డంతఁ. 48

క. మాతలి చేతను గవచము

చాతుర్యము గలుగురథము చాపము వరము

భూతలనాయకునకుఁ బురు

హాతుఁడుపుత్రైంచెఁ గడుమహోన్నతమహిమఁ. 49

వ. ఇట్లు పుత్రైంచిన,

50

చ. ధరణికివచ్చి మాతలిముదంబున రామునిఁజూచి మీకుఁగా

సురపతి పంపినాఁ డధికశోభనకృత్యములై వెలుంగు నీ

శరములు విల్లు వజ్రకవచంబును దేరును వీనిచేత సం

గరమునదైత్యునిం దునిమికై కొను రాఘవశ్రీజయంబులఁ.

వ. అని చెప్పిన మాతలిప్రియవచనంబులకు సంతసించి
విభీషణానుమతంబున రామభూపాలుండు వజ్రకవచంబు దొడిగి
శరశరాసనంబులు గైకొని యింద్రస్యందనంబునకు వలగొని
వందనం బాచరించి బాలాదిత్యుండు పూర్వపర్వతం బెక్కు
చందంబున రథం బెక్కునంత జయజయ ధ్వనులతో సుగ్రీ
వాంగద హనుమదాదులైన వానరవీరులు మొక్కిరి పప్పుడం
తరిక్షంబున దేవసంఘంబులు సంగ్రామరంగంబుఁ జూడ వేడ్క
పడి వచ్చి విమానంబులతోఁ గిక్కిరిసె చూచుచుండి రాసమ
యంబున.

52

క. గిరి గిరి నభము నభంబును

ధర ధరయును జలధి జలధి దాక్కొనుచీతిన్

సురరెప్పుడు ససురరెప్పుడును

దురమున నెదురించి రధిక్‌దోర్బల యుక్తిన్. 53

ప. ఇట్లు మార్కొనుచు. 54

శా. వీరాలాపము లాడుచుం గడిసి దోర్వీర్యంబుతోడన్ ధను

జ్యారాపంబులు మిన్ను ముట్టి సతితీవ్రంబైన శబ్దంబులన్

వారాసున్ కలఁగంగనాన్చినిజగర్వస్థూర్తినుప్పొంగుచున్

గ్రూరాస్త్రంబుల నేసిరొండొరులపైఁ గోదండపాండిత్యులై.

క. దనుజేశుఁ డేయుశరములు

మనుజేశుఁడు తప్పఁ ద్రొంచు మార్కొని కడిమిన్

మనుజేశుఁ డేయుశరముల

దనుజేశుఁడు దప్పఁ ద్రొంచుఁ దతభుజశక్తిన్. 56

క. కంటున నేసిన శరములు

వింటన్ దప్పించుకొనుచు వెసబాణములన్

గెంటింపుచుఁ యమ గాత్రము

లంటకయుండంగ నేటులాడిరి కడిమిన్. 57

క. మొదల నొకబాణ మావలఁ

బదులును బదిపదులు వేయుఁ బదివేలును నే

బదివేలు లక్ష కోటియు

జెదరక విలుకాడ్డమోద శీఘ్రము పర్వెన్. 58

క. తొడగిన బాణము వింటను

దొడిగినయ ట్లుండు మిగులఁ దోడ్చోనవలన్

వెడలెడు శరములు లెక్కకుఁ

గడగులు తన రాక చిత్రగతులన్ బర్వెన్. 59

వ. అట్టిసమయమున. 60

చ. అభయమురాంతకాదులు మహాత్ములు వింటికివారికన్ననున్
ద్రుభువనమందువీరైగణుతింపఁగ నెక్కుడటంచు మెచ్చుచున్
నభయముననుండి ప్రస్తుత ఘనంబుగఁ జేతురు దేవకోటుల
ట్లుభయబలంబులంబొగడుచుందురు రాముని రావణాసురున్.

చ. ధనువుల మ్రోత మేఘునినదంబులుగా శరదీ ప్తిజాలముల్
ఘనతరచంచలావళులుగా మఱిమాక్తికదీప్తి ధాత్రిమీఁ
దను వడగండ్లుగా క్షతజఘారలు సంతతవర్ష ధారగా
ననయముఁ జెప్పనొప్పి విపులాహవమప్పుడు వానకాలమై.

తే. పంక్తి కంతుండు మిగులఁ గోపంబు గదుర

దేవగంధర్వశరముసంధించి తివిచి

రామభూషాలుమీఁద విక్రమము మెఱసి

వేసి వడి నా ర్చె దిగ్గంతివిసర మడల. 63

క. దానికిఁ బ్రతిశర మప్పుడు

మానవనాథుండుఁ దొడిగి మానుష మడరన్

బూనిక నేసిన దానిం

బోనీయక త్రుంచి వైచెభువనము లదరన్. 64

క. త్రుంచినఁ గనుగొని దనుజుఁడు

మించినకోపమున రాముమీఁదను వడి సం

ధించి స్ఫురద్విష బాణము

వంచింపక యేయ దానివలనన్ జాలన్. 65

ఆ. నాగశరము లొదవి నానాముఖంబుల

వచ్చునపుడు మనుజునల్లభుండు

గరుడబాణ మేసి ఖండించెనన్నింటి

మింట సురలు సూచి మెచ్చి పొగడ.

66

చ. అనిష్ఠభవోయినన్ దనుజుఁడొగ్గిహఝానికరత్తిశూలము

య్యదనునఁదిప్పినై వ విపులార్చులఁ బేర్చుచు వచ్చుదానిపై

వదలక ముందుగాఁ ద్రిదశవల్లభుఁడిచ్చినశక్తి నేసినన్,

బొదలుచుఁబాటిత్రుంచెమణిభూషణజాలమునాత్రిశూలమున్.

వ. ఇట్లుశూలంబును దూలి పోయిన.

68

క. సూతుని రథమును వాజులఁ

గేతువుఁ దూలంగ నేసి కినుకమెయిం జే

నేతను నొప్పించిన నృపుఁ

డాతటి దైతేయవిభుని నమ్మత మడరన్.

69

క. సూటిగొని యసురతలల కి

రీటుము లవలీల డుల్లి రివ్వున నొసలున్

భీటలు వాఱ శతాంగము

ఘోటకములగుండె లవిసి కూలఁగ నేసెన్.

70

ఉ. ఆయెడదైత్యనాయకుఁ డహంకృతి రామునిమేన నాటగా

వేయుశరంబు లాయముల వేగమె గాడిన రక్తవూరముల్

కాయముదొప్పఁదోఁగవడిఁగ్రమ్మెడునప్పుడుచూడనొప్పెఁబ

ద్మా యతలోచనుండుచరమాదితటిందగుభానుఁడోయనన్.

ఆ. అంత రామచంద్రుఁ డత్యంతకుపితుఁడై

బాణవృష్టి గురియఁ బంక్తిముఖుఁడు

కాలు వేల్చు చెయ్య కడలింప నోపక
మెడల లేక రథముమీఁద నొరెగె.

72

స. రావణుండు సొమ్మసిల్లి పోవు టెఱింగి కాలకే
తుండు తేరు దూరంబుగఁ గొనిపోయినఁ గొంతబ్రాద్దనకు
దనుజేంద్రుండు మూర్ఛ దేఁ యోరి పగవారలు నవ్వఁ దగ
దసక రథం బిట్లు తేఁ దగునేఁ యని కోపించినఁ గాలకేతుం
డును యుద్ధ మధ్యంబున దేవకి నంకటం బైన రణంబువెడలఁ
గొనిపోవుట యోటమిగాదని ధర్మవిమలు సెప్పుదురు
గావున నేనిట్లు దెచ్చితి నని విన్నవించిన సూతునివాక్యంబులకు
మెచ్చి పసదనంబు లిచ్చి మనరథంబు రామునిపంపుం బఱపు
మనిన నట్ల కావించినఁ గనుంగొని.

73

క. ఆతనిరథమున కెదురుగ

మాతలి! మనరథముఁ బఱపుమా యన నతఁడున్

వేతీవ్రగతిం బఱపిన

భూతలపతి వలికె దనుజపుంగవుతోడన్.

74

ఉ. భూరిభుజప్రతాపమునఁ బొంగుచు నిర్జరకోటి మాటికిన్
బోర జయించి తంచుఁ బలుపోకలు పోదువు నీవు భీతిమైఁ
దారక నిల్చిన్దాయెడఁ బ్రతాపముసూపుము చూపవేని నా
వారిజగర్భుఁ డడ్డువడ వచ్చినఁ జంపుదు నిన్ను రావణా!

ఉ. అలములోన వావదుల వాలము నేసినయట్లు గాదు నా
పాలిశరంబు నీనుడుటిచ్చాల్ హరిఁపఁగఁ బాలుపడ్డ దీ
వేళ వృధాపహాస్యములు వేయివిధంబుల మానలేక తా
గాలుఁడు కన్ను గీచె విదె కాలము డగ్గఱ నీకు రావణా!

చ. హరిగిరివహ్నిగిహ్ని బ్రహ్మాంతకుఁ గింతకుడై త్యుగీత్యువా
ర్వరుగిరి గాఢ్వు గిఢ్వు భనవల్లభు గిల్లభు రుమ్రీ గిమ్రీ సం
గరమున నోర్చినట్టి దశకంఠర నీకు జనుండు వచ్చునే
సురనగధీరు నుగ్రరణశూరుఁ బయోధిగధీరు రాఘవుఁ.

క. మఱి దలంప సుఖరతిం బతి

నైతలను మునివరులఁ బట్టి వ్రతములు గర్వో
న్నతిఁ జెఱచినట్టి దురత

స్థితి నిష్పాదు నీవు నాకుఁ బక్కితి నిచటఁ. 78

ప. అనిగర్వాలాపంబులాడుచున్న యర్వీశునకుఁబూర్వ
గీర్వాణాధీశ్వరుం డగు రావణాసురుం డిట్లనియె. 79

క. అంతటి భూరిపరాక్రమ

వంతుడవౌ టెఱుఁగు దేని వసుధేశ్వర! నా

పంత మెఱింగియు నెఱుఁగక

యింతప్రగల్భముల నాడ నేటికి నీకుఁ. 80

క. నీలావును నాలావును

వాలాయము సురలు సూచి వర్ణింపఁగ నే

డాలములోపలఁ జూపుద

మేలా గర్వోక్తు లిప్పు డివకులతిలకా ! 81

మ. జననాథాగ్రణి! నాప్రతిజ్ఞవినుమాశాంతాత్ముడై నీకునై

వనజావృండిటవచ్చి కొవు మనుచున్ వైశంబనన్ గోరినన్

వినువీధిన్ సురలెల్లఁ జూచి వెఱవన్ బరంబు సంధిల్లఁగా

నినునీతమ్మునిజంపకుండమరలన్ నేలంకకుఁబోఁజూచి. 82

ప. అని కోపోద్దీప్తితమానసులై వీరాలాపంబు లాడుచు

బిద్దలును నుద్దవిడిగద్దెంపుచు నోలమాసగొనక మీఱిన కోపం

బున శరీరంబులు మఱచి జయోల్లాసంబు లుల్లవిల్ల నొసళ్ళఁ
 బొడము పెన్ జెమట మొత్తంబులును రక్తపూరంబులును
 బెరసి కాలున్నలె పాటుచుండ మెఱుంగు కఱకుటంపగములు
 దాటినం జఱు కెఱుంగక తమకంబునను నిష్ఠురబాణ సంఘట్ట
 నంబులను బృథుల రథనేమి స్వనంబులను ద్వీసహస్ర తురంగ
 హేమారవంబులను భలుల సింహనాదంబులను గగనంబు వగుల
 జగంబులు కలంగ సముద్రంబులు ఘూర్ణిల్ల రాత్రి వడఁక
 దిగ్గజంబులు మ్రొగ్గతిల్లఁ బడ నభోభాగంబున దేవగంధర్వసిద్ధ
 సాధ్య కిన్నర కింపురుషాదులు సూచి వెఱుంగుపడ నిది పగ లిది
 రాత్రి యని యెఱుంగక తమకంబున నే డహోరాత్రంబులు
 పోరాడి యలసి బాణప్రయోగంబు లుజ్జగించి యొకరినొకరు
 సూచుచుండ నయ్యవసరంబున. 83

క. సరసీరుహమిత్రాన్వయః

డరు దరు దని సురలువొగడ నసురేశ్వరు న

క్కరములు శిరములుఁ దెగిపడ

నురుముష్టిని దీసివేసె నుగ్రాస్త్రములన్.

84

క. తెగిపడిన తలలుఁ జేతులుఁ

దెగినట్ల మొల్చుచుండఁ దీవ్రత యడరన్

జగతీశుఁ డపుడు మదిలోఁ

దెగకుండుట చిత్రమనుచు దీకొని మఱియన్.

85

క. ఒకకోలఁ దలలుఁ జేతులు

బ్రకటంబుగఁ ద్రొంచినంతఁ బాహులుఁ దలలున్

వికచాంబుజములరీతిని

పక లేశుఁడు వెఱఁగుపడగఁ జయ్యన మొలిచెన్. 86

- క. తొడిగెడిశరములు ధరపైఁ
బడియెడు మస్తకము లేరుపడకుండఁగ న
ప్పుడు రాసుమహీతలవకుఁ
డెడతెగకుండంగ నేసె నేమనిచెప్పెన్. 87
- వ. అట్టి సమయంబున,
88
- ఆ. వింటఁ దొడుగుశరము వెడలెడుశరమును
దిరుగ మెలుచుతలలు దెగినతలలు
వెట్టివారైకై న నెఱుంగంగ రాకుండ
రాముఁ డేయఁ దొడఁగె రణములోన. 89
- ఆ. శరము దొడిగి తివియఁ జక్రింబువలె నుండు
శరము విడుచునపుడు చాప మగును
జూడ నొప్పె నొర శోభితం బగురాము
చేతివిల్లు సెప్పఁ జిత్రమగును. 90
- ఉ. కాంచనపుంఖదివ్యవిశిఖింబుల బాహులు మస్తకంబులున్
ద్రోంచినఁ ద్రోంచినట్లై కడుఁదేజ మెలర్పఁగ నుద్భవించు స
త్కాంచనరత్న భూషణవికాయము దీప్తులు ప్రజ్వరిల్లఁగాఁ
గాంచనగర్భద త్తవరగర్వవిశేషముచేత సారెకున్. 91
- చ. పొరిఁ బొరిఁ ద్రొంచినన్ దిగిరిపుట్టెచందముఁ గోలనార్కిపై
వెరవుగఁ బూనుచందమును వేసెడుచందముఁ బాఱుచంద
ము, స్థరమునుతింపఁగా నరుదుగాదె తలంపఁగ దేవతాళికిన్
శిరములచిత్రమున్ నృపతిచేతివిచిత్రము తూపుచిత్రమున్.
- ఉ. రావణుడేయు బాణములు రాముని బాణము లొక్క పెట్టునన్
రావణు మేన నాటియును రామునినాటియురక్తపూరముల్

పూవులతోటి మోదుగనుబూర్వగిరీంద్రము మీది భానునిన్
జేవురుకొండ కాలువలసిందురమున్ దలఁపించు నెంతయున్.

క. ఒత్తిలి రాముడు దైత్యుని
కుత్తుక నొకకొల ద్రుంచి కూల్చుట దొడ్డో
సెత్తురు గ్రమ్మకమున్నే
మొత్తములుగ దలలు మొలచుటదొడ్డో. 94

వ. అని దేవసంఘములు గొనియాడశ్రీరామచంద్రుం
డు దైత్యనాయకునితలలుఁ జేతులుం ద్రుంచితుఁగి విసివి
నరి గని విధిమఁడు నరేంద్రుని కిట్లనియె. 95

క. బోలంగ నాతనినాభీ
మూలంబున నున్న యమృతమును మోదలను ని
ర్మూలముగా శ్రీరఘు భూ
పాలక ! తెగ వ్రేయు మగ్ని బాణముచేతన్. 96

క. అది తెగిపోయినపిమ్మట
బదితలలును రెట్టి గలుగు బాహులు మరలన్
జెదరక తునుమంగ దునుమంగ
దుది ముట్టంగ మొలుచు నూటతొమ్మిదిమారుల్. 97

వ. అంత నంతం బవునని విన్నవించిన విని రామభూషా
లుం డట్లు గావించిన 98

క. ఒకతలయు రెండుచేతులు
నకలంకస్థితిని గల్గున ట్లితనిన్ నే
డొకతలకుఁ దెచ్చె నొ నని
ప్రకటించిరి సురలు రామభద్రుని నెలమిన్. 99

తే. అంత సమృతంబు తెగిపోవ నసరవిభుని
మేని బాహులుఁ దలలును మిన్న కడఁగి
పోయి కనుపట్టె నప్పు డద్భుతము గాఁగ
రెండుచేతులు నొకతల గండు మిగుల. 100

వ. అంత దై త్యేంద్రుండు తన మనంబున 101

క. ఎవ్వరు నెఱుంగని మర్మం
బివ్వెభునకు నెఱుకపఱుప నిటు గావించెన్
మవ్వమున నీ విభీషణు
కొవ్వెల్ల నడంతునంచు గూరతతోడన్. 102

పీ. తొల్లి వరప్రాప్తి దొరకినయటువంటి
రక్తాభ మనుమహాశక్తి దివిచి
గంధపుష్పాక్షకలితమై కనుపట్టి
వితులతేజంబున వెలయుచున్న
దానిఁ బ్రయోగింప దారుణానలతీవ్ర
శిఖలు దిక్తటములఁ జెలఁగుచుండ
ఘనఘనారావమై ఘంటానినాదంబు
శ్రుతిపుటంబులకు నశ్రుతము గాఁగ

తే. జండతరముగ నట విభీషణునిపైకిఁ
జచ్చు లుమియుచు నుగ్రమై నచ్చుదానిఁ
గాంచి రాముండు నిశితమార్గణముచేతఁ
దృణముకై నడి నడిమికిఁ ద్రొంచివై చె.

వ. ఇట్లు తనశక్తి వృధ యగుటః గని దానవేంద్రుం
డు మానవేంద్రునిపై గరం బలిగి నిట్టూర్పు నిగుడింపుచు
వసిముసల ముద్గర పరశు పట్టిన ప్రాసగదాదండకోదండభిండివా

లాదిసాధనంబుల నవక్రివిక్రిమంబున నొలంబు సేయుచుండఁ
గని విభీషణుం డులికి దేవా! వీడు రెండుకరంబులతోడనే
మెండుగ యుద్ధంబు సేయఁ దొడంగె నింక శిరంబులుఁ గరం
బులు మరల నుద్భవించెనేనిఁ గార్యంబు దప్పటకు సందియంబు
లేదు గావున వీని నీలోన నబ్రహ్మాస్త్రంబున నడఁగింపఁ డగు
నని విన్నవించిరి.

104

మ. అనఘాండుజ్జ్వలచాపదండమునబ్రహ్మాస్త్రంబుసంధించియొ
య్యనఁ గర్ణాంతముగాఁగడుదాదివిచిత్రత్యాలీఢపాదస్థుడై
దనుజాధీశ్వరు బాహుమధ్యమువడిందాతంగ లక్ష్మ్యంబుగా
గొని బిట్టసె నదల్చి తీవ్రతరమా కోపంబు దీపింపఁగన్.

క. ఆవేల్పు వడిగ నాటిన

రావణుఁ డతివివశుఁ డగుచు వ్రాలె ధరిత్రిన్

దేవతతి పొగడి యప్పుడు

పూవులవర్ణంబు గురిసె భూవరుమీఁదన్.

106

ఉ. సంగరభూమి రావణుఁడు సత్త్వముదూలి ధరిత్రిఁగూలినన్
గుంకిం గె భరంబువన్ ధరణి కుంకిం గెఁ గులాచలవర్గమెల్ల వే
గుంకిం గెదిశాకరీంద్రములు గుంకిం గెమహారగవంశనాథుఁ
డున్ గుంకిం గెదులీకులేశ్వరుఁడు కుంకిం గె వరాహముగ్రుడ్లు
తేలఁగన్.

107

క. జగములకు నెల్ల బాధకుఁ

డగురావణుఁ డాజిఁ గూల నంతటితోడన్

బగ దీతె ననుచు రాముఁడు

తగఁ దన విల్లెక్కు డించి తమ్ముని కిచ్చెన్.

108

సీ. అఖిలలోకమ్ముల కానంద మొదవెను
 సురలకంటికి నిద్రాసోకె సంత
 మునులు జేసిన తపంబులు చాల ఫలియించె
 దొడరి సాధ్యులకుఁ దుందుడుకు వాసె
 గుహ్యకావళికినిఁ గూడు నోటికిఁ బోయె
 సిద్ధులతలపులు సిద్ధి నొందె
 దర్శికరంబులతల్లడం బడఁగెను
 కిన్నరసంఘకంబుకీడు తొలఁగె

తే. గరుడగంధర్వభేదరగణములకును
 క్షేమ మింపారె జనపరిణామ మయ్యె
 వేడ్క లింపొదె బాధలు విఱుగ డయ్యె
 సంగరంబున దైత్యుండు సచ్చకతన.

109

ఉ. అంత విభీషణుండు తనయన్న పదంబులమీఁద వ్రాలి య
 త్యంతవిషాదదుఃఖజనితాశ్చక్రికణంబులు రాల నేడ్చె లో
 కాంతకుఁ డైన గానణుమహాద్భుతదుష్టసరాక్రమంబు భూ
 కాంతుని ముంగలన్ దడవి గడ్గదకంతకషాయనేత్రుడై.

వ. అట్టిసమయంబున మందోదరి మొదలైన యంతఃపుర
 సుందరీసందోహంబు లేతెంచి తమ ప్రాణేశ్వరుం డైన రాక్షస
 కుల సార్వభౌముం గని వక్షంబులు శిరంబులు మోదు
 కొనుచు బహు విభంబులఁ బ్రలపించుచుఁ బరివేష్టించికొని
 యుండ భూకాంతుండు శాంతాలాపంబుల నమనయించి
 విభీషణుం గని నీవు దుఃఖి బుడిగి మీయన్నకు నగ్ని సంస్కా
 రాదివిధుల నాచరింపుమనిన నతం డట్ల కావించిన యనంతరంబు
 విభీషణుని లంకానగరంబునకుం బట్టంబు గట్టించిన నతండు

మగంధద్రవ్యంబులును నవరత్న ఖచితంబులై న భూషణంబులును
జీనినాంబరంబులును గానుక గా నిచ్చినం బరిగ్రహించి యవి
యెల్లను మాతలి కిచ్చి ప్రియోక్తులం దనిపి యనిపిన నతండు
స్వర్గంబునకుం జనియె నయ్యవసరంబున. 111

సీ. ఆలోన రాఘవుం డావిభీషణుఁ జూచి

సత్ప్రీతియు క్రిమై సరగఁ బిలిచి

పంక్తికంధరు నాజిఁ బరిమార్చితి నటంచు

వసుమతీతనయకు వార్త సెప్పి

నీదేవి మొదలగు నీరజాక్షులచేత

నతివకు శృంగార మమరఁ జేసి

కొంచు రమ్మని చెప్ప నంచితగతి నేగి

సరమాదిసతుల కాసరణిఁ జెప్ప

తే. సతులు నిర్మలజలముల జలక మార్చి

పట్టుపుట్టంబు ముదమునఁ గట్టఁ బెట్టి

చందన మలంది సురభిపుష్పములు ముడిచి

మేలిమణిభూషణంబులు సాలఁ దొడిగి. 112

క. ఇందిరతో సరి యగు నా

సుందగు దైలోక్యమాత సొబ గొందఁగఁ దా

రందలమునఁ గొనివచ్చిరి

కందర్పవిభుండు రాముకడుకుం బ్రీతిక. 113

వ. ఇట్లు గొని వచ్చి రామభూషాలుని సమ్ముఖంబున

మనిచిన నద్ధరాతనూజాత పతికి వినయభక్తి తాత్పర్యంబులు

వెలయు బ్రణమిల్లిన నతండు వనితారత్నం బగుసీతం గనుం

గొని యిట్లనియె. 114

క. కులసతిఁ జెఱ గొనిపోయిన
యలశాత్రువు గెలువ నోపఁ డనుపలుకులకున్
గెలిచితిఁ బగ చంపితి నిఁక
నెలఁతా! నీయిచ్చఁ జనుము నే నిన్నొల్లన్. 115

ఆ. అనుచుఁ బలుకుపలుకు లవనీతనూజాత
కర్ణములకు వాఁడి గలుగునట్టి
నారసములు సోకి నాటిన యట్టైన
సరసిజాక్షి మూర్ఛజాల నొంది. 116

చ. నరవర! నాదుచి త్తము మనంబుననీవ యెఱింగియుండియున్
బరుషము లాడ నేమిటికిఁ బాపము నాయెడలేదు కాదుపో
సురలునుతింప మేటిసాదఁజొచ్చెదమెచ్చుఁడటన్న రామభూ
వరునిమనం బొడంబడిన వారిజులోచన సీత యాతటిన్.

క. హృదయేశుఁ డలర నప్పుడ
సాదఁ జొచ్చెను భూమిపుత్త్రిసురలు నుతింపన్
ముద మంది పద్మభవుఁ డా
యదనం బ్రత్యక్ష మయ్యె నౌ నౌ ననుచున్. 118

ఆ. అంతఁ బద్మగర్భుఁ డవనీశుఁ డగురామ
భద్రుఁ జూచి పలికెఁ బరమపురుష
వసజనేత్ర సీతవలన దోసము లేదు
నమ్ము వసుమతీశ నాదుమాట. 119

వ. అని పలికిన పితామహుని మాటల కుభయసేనలును
సంతసిల్లినవి. అనంతర మగ్నిభగవానుండు నయ్యంగనం గొని
వచ్చి మరలపతివ్రతాభరణం బగు నిద్ధరాతనూజాతం గైకొ
మ్మని యప్పగించిన నయ్యెడ దశరథుండు ప్రసన్నుడై నశ్రీరా

మచంద్రుండు సతీసమేతుండై తమ్ముండును దానును నమస్కరించినఁ గుమారద్వయంబును గోడలిని నాలింగనంబుచేసి తద్దుఃఖంబులం బాపి చనియె; నప్పుడు సకల దేవతలు నిట్లనిరి.

క. మాకొకటకు జనన మొరదితి

రాకాసులరాజుఁ జంపి రక్షించితి వౌ

లోకంబు లెల్లఁ గృపతో

సాకేత పురాధినాథ! సజ్జనవినుతా!

121

క. అని వినుతి సేసి కలనన్

జనిపోయిన కపులనెల్ల సుశృప్త జ్ఞిదుకుం

డని పరములిచ్చి యంగిరి

ఘనుల దేవతలు మరలి గగనంబునకున్.

122

వ. తడనంతరంబున.

123

తే. భానుపుత్రాది వానర బలముతోడ

ఘన విభీషణ ముఖ్య రాక్షసులతోడ

మఱియు జానకితోడ లక్ష్మణునితోడఁ

జుష్పకం బెక్కి చనియె నాభూమివిభుఁడు.

124

వ. ఇట్లు పుష్పకాయాధుండై చనుచుండి రామభూకాం

తుండు కాంతార్హుంబునకుఁ జేయెత్తిచూపుచు సంగ్రామ

నలం బిదె రావణకుంభకర్ణుడై న రాక్షసబలంబును మర్దించిన

తా విదె సువేలాచలం బిదె సముద్రంబునన్ బంధించిన సేతు

బంధనం బిదె విభీషణుఁడు మమ్ము శతణుచొచ్చిన ప్రదేశం

బిదె సుగ్రీవుని కిమ్మింధానగఠం బిదె వాలిని నేలఁగూల

సేసివచో బిదె భూమిసరిదనుండు మమ్ము బొడగన్నస్థలం

బిదె ముక్కుముకాచలం బిదె వాయుతనుభవుండు మమ్ము

బొడగన్నతా విదే పంపానరోవరంబునిదె కబంధుం డను
దానవుని వధించిన ప్రిదేశం బిదె జటాయు వను పక్షిం
దుగ్రిండు నిన్నుఁ గొనిపోవునప్పుడు రావణాసురునితోడం
బోరి మడిసినస్థానం విదె జనస్థానం బిదె దశవదనుండు
నిన్నుఁ జెఱఁ గొనిపోయినచో టదె మాయామృగంబును బడ
నేసినచో టదె ఖరదూషణాదులు నాతోడఁ బోరి పొలసిన
తా విదె శూర్పణఖ యనుదాని ముక్కుసెవులుం జెక్కిన
యిక్కలుదె సుతీక్ష్ణుం డనుమునీందుగ్రిడు వర్తిండు నాశ్రమం
బిదె యగ స్త్యాశ్రమం బిదె యత్రిమహామునీందుగ్రినిపత్ని
యశసూయాదేవి యంగరాగంబులు నీకిచ్చిన చక్కి యిదె
విరాధుం డనురాక్షసుండు నిన్నుఁ బట్టికొని పోవుచుండ విడి
పించినచో టదె చిత్రకూటాచలం బిదె భరతుడు మనల
నొడంబడిచి మరలం గొనిపోవ వచ్చినచో టదె గంగానది
యల్లదే కనుంగొను మనోచెప్పుడు భరద్వాజాశ్రమంబుఁ జేరం
జని యచ్చటఁ బుష్పకంబు డిగ్గి యమ్మునీందుగ్రివకు నమప్ప
లించిన నతండు రామునిదీవించ మహానందంబునొంది యనిల
సంభవా! వేవేగ నీవేగి సందిగామమ్మున నున్న భరతువకు
మారాక యెఱింగించి రమ్మని యనివిన.

125

శ. అటదెంచి చూచె బావని

సురుచిరసౌభాగ్యభరతు శోభనచరితుఁ

విరచితపుణ్యస్ఫురితుఁ

నిరుపమసత్కర్త నిత్యనిరతుఁ భరతుఁ.

126

వ. కనుంగొనివందనంబు నేసి కరంబులుమోడ్చి వినయం

ఆ. భరతునకును రామభద్రుఁ డేతెంచిన
 వార్తఁ జెప్ప వినుచు వాయుసుతుని
 గారవించి నిండు కౌగిటఁ జేర్చుచు
 నగ్రిజన్ముసేమ మడిగి యడిగి.

128

క. తల్లులు మువ్వరకును రఘు
 వల్లభుఁ డేతెంచినట్టివార్తను దెలుపన్
 బల్లిదుఁ డగుతనతమ్ముని
 నల్లన సాకేతపుఁకి ననిపెన్ వేడ్కన్.

129

వ. అట భరద్వాజాశ్రమంబున మజ్జనభోజనాదు లాచ
 రించి నాటిరాత్రి నిలిచి మఱుకఁ డమ్మునీందుని వీడ్కొని
 శ్రీరామచంద్రుండు పుష్పకాకాశుండై చనుదెంచుచున్న
 యప్పు డన్నకు భరతుండు సకలసేనాసమేతుం డైతల్లులు
 దమ్ముండును నెదు రేగి రాఘవేశ్వరుపాదారవిందంబులకు
 వందనం బొచరించిన నతం డనుజన్ములఁ గౌగిలించికొని
 లక్ష్మణసహితుండై జనకరాజనందనం గూడి తల్లులు మువ్వర
 కుం బ్రణమిల్లి వార లతిన్నేహంబున నిండుకౌగిల్ల నొత్తుచు
 దీవింపఁ దమలోఁ దాము పెద్దపిన్న యంతరువుల వందనంబులు
 సేసికొని మరలి నందిగ్రామంబునకేగి యచ్చటఁ బుష్పకంబు
 డిగ్గి దానికర్చనలిచ్చి కుబేరునివీటికిఁబొమ్మని యనిషి భరతు
 మందిరంబు ప్రవేశించె నట్టిశుభసమయంబున.

130

క. దానంబు లిచ్చి భద్ర

స్నానంబులు సేసి భూషణంబులు పూతల్

చీనాంబరములు బరిమళ

పూనంబులుఁ దాల్చి రథికశోభనలీలన్.

131

వ. ఇట్లు రామాదిసోదరచతుష్టయంబును భూమినంద
నయును దపోవేషంబు లుజ్జగించి రాజచిహ్నంబులు గైకొని
దానవవానరబలంబులం గూడికొని షడ్రిసోపేతంబులై న భోజ
నంబులం బరితృప్తులై యారాత్రి గడపి మఱునాఁడు గజతుర
గస్యందనాది వాహనంబు లెక్కి ఛత్రచామరాదులు మెఱయ
శంఖభేరి భాంకారంబు లుల్లసిల్ల వందిమాగధుల బిరుదుకై వా
రంబులు సెలంగ నయోధ్యాపురంబుఁ బ్రవేశించి నగరులోనికి
పుత్తైంచి వసిస్తానుమతంబున శుభముకూర్తంబున భద్రోసిం
హాసనంబునఁ బట్టభద్రుండు రామభద్రుండు భూసురులకుదా
నంబు లొసంగి యర్థార్థ కీర్తనార్థంబు లిచ్చి విభీషణసుగ్రీవాం
గద జాంబవద్దనుమదాదులఁ బ్రియవచనంబులం దనిపి వారి
వారికిం దగినపగిదిని గట్నంబు లిచ్చి వీడ్కొలిపిన వారు నిజ
స్థానంబులకుం జని రంత మహానందంబున.

132

ఆ. అశ్వమేధయాగ మన నొప్పుజన్నంబు
నెలమిఁ జేసి దివిజు లెల్ల మెచ్చ
లీలఁ బదునొకండువేలేండ్లు ధర యేలెఁ
బరమధర్మ మహిమఁ బ్రజలు వొగడ.

133

వీ. సకలౌషధక్రియా సంజీవకరణిచే
జెలఁగిదిక్కులను రక్షింపఁ జాలు
బంధురోన్నతశస్త్రసంధానకరణిచే
గుటిలారులను రంభఁ గూర్పఁ జాలు
పంత్రోత్పాదనసోవర్ణకరణిచే
నద్దుల దారిద్ర్య మడఁపఁ జాలు

ననుదినసంధాన మనుశల్యకరణీచే

బురుషార్థనికరంబై బోచ జాలు

తే. సిద్ధివిద్యానురాగప్రసిద్ధుడైన

రాజచంగురిం డితం డని రాజు లెల్ల

సన్నతింపగ విలసిల్లె జగతియందు

భాగ్యవిస్తారి గామభూపాలశౌరి.

134

సీ. కుటిలత నదులందు గుంతలంబులయందు

బొంకు జూదములందు బూతులందు

లేమి నైరులయందు లేమలనడుమందు

భంగ మంబుధులందు బరులయందు

గోపంబు ఖలులందు గూరవర్తనులందు

వడగు వీణలయందు న్యసనులందు

బంధంబు రతులందు బటుశిరోజములందు

మోహంబు ధనమందు మునితలందు

తే. జింత కవులందు దపసులచిత్తమందు

వర్ణమిళితంబు చిత్తరువందు యవను

లందుననె కాని యొండెడ జెందకుండ

లీల ధర యేలె రామభూపాలవరుడు.

135

క. ఈరామచరత మెప్పుడు

వారక విన్నట్టివారు వ్రాసినవారు

గోరి పఠించినవారును

శ్రీరామునికరుణ మేలు సెందుదురెలమి.

136

క. జలజాక్ష ! భక్తవత్సల !

జలజాసనవినుతపాదబల్లజాత ! నుభా

జలరాశిభవ్యమందిర !

జలజాకరచారుహంస ! జానకినాథా !

137

మాలిని. కువలయదళనేత్రా కోమలస్నిగ్ధగాత్రా
భవముఖినుతిషాత్రా భక్తవృక్షాళిచైత్రా
రవిశతసమధామా రక్షితాక్షాంఘ్రిభామా !

కవిజననుతనామా కావుమా మమ్ము రామా ! 138

గద్యము. ఇది శ్రీశౌరీశ్వరవరప్రసాదలబ్ధ గురుజంగమార్చన
వినోద సూరిజనవినుత కవితాచమత్కా రాతుకూరి
కేసన సెట్టితనయ మొల్లనామధేయవిరచితం బైన
శ్రీరామాయణ మహాకావ్యంబునందు
యుద్ధకాండము సర్వంబును దృతీ
యాశ్వాసము.

రామాయణము సంపూర్ణము.

కలితహృదంతర ♦ కావ్యనిరంతర ♦ కౌతుకదంతర ♦ కవ్యధిరాట్
సులభసుదర్శన ♦ సూక్ష్మవిమర్శన ♦ సూచకకర్శన ♦ సూర్యనృపా.

ఉ. భావుకనందనాబ్దమున ♦ వాయుటకున్ సమకట్టి నేర్పుమై
త్రివిజయాబ్దమందు నెఱి ♦ చేర బరిపూర్తిగ సంఘటించి వి
శ్వావసు వత్సరంబుననా ♦ సంగితి టేనికి భవ్యకీర్తికిం
దావగు రామరాద్విలస ♦ నంబను నికృతిఁ బ్రాభృతంబుగన్.

గద్య. ఇది శ్రీరామచంద్ర కృపాసాంద్ర కటాక్ష నిరీక్షణ సంలబ్ధ
శతావధానాది సరసతరకవితావిచక్షణ శ్రీమతౌగండిన్యగోత్ర
పవిత్ర దేవులపల్లి కులపయఃపయోనిధి కళానిధి సీతారామ
శాస్త్రి పౌత్త్ర వేంకటకృష్ణశాస్త్రి పుత్త్ర తమ్మనాభి
ధానాంతర వేంకటకృష్ణశాస్త్రి నామాగ్ర జన్మ
• త్రిలింగదేశాగ్రజన్మ సుధీపిఠేయ సుబ్బరాయ
• నామధేయ ప్రణీతంబైన రామరాయ
విలాసంబను ప్రబంధంబు నందు
సర్వంబును దృతీయాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ